

Opinnäytetyö (AMK)

Sosiaalialan koulutusohjelma

Lapsi-, nuoriso- ja perhetyö/ Toiminnalliset menetelmät

2016

Saara Heikkinen & Henna-Maria Partanen

TOIMINNALLISET PALAUTTEENKERUU- MENETELMÄT MAHDOLLISTAMASSA LASTEN OSALLISUUTTA

Saara Heikkinen & Henna-Maria Partanen

TOIMINNALLISET PALAUTTEENKERUUMENETELMÄT MAHDOLLISTAMASSA LASTEN OSALLISUUTTA

Toiminnalliset palautteenkeruumenetelmät mahdollistamassa lasten osallisuutta oli kehittämistyö, jonka tavoitteena oli kehittää alakouluikäisten mahdollisuuksia antaa palautetta toiminnallisista menetelmistä ja näin mahdollistaa lasten osallisuutta. Idea kehittämistyölle nousi toimeksiantajalta, eläinavusteinen valmentaja ja Hali-Koira -yrittäjä Maarit Haapasaarelta sekä yhteistyökumppanilta sanataiteilija ja sanataidekasvattaja Veera Vähämaalta. He osoittivat tarpeekseen saada palautetta Kerrotaan Koiralle -työpajoista, joita he pitivät Luolavuoren koulun erityisluokalla. Kehittämistyön aihetta eteenpäin pohtiessamme halusimme yhdistää tähän kehittämistyöhön palautteenkeruun ja sen lasten osallisuutta mahdollistavan näkökulman.

Kehittämistyön tehtävänä oli koota materiaali, johon oli tarkoitus kerätä yhteen osallistavia toiminnallisia menetelmiä kerätä palautetta alakouluikäisiltä lapsilta. Toiminnallisten palautteenkeruutapojen kerääminen tuotokseksi lähti ajatuksesta, jonka mukaan palautteenkeruulle tyypillinen kirjallinen palautekaavake ei ole lapsille ominaisin tapa antaa palautetta. Palautteenkeruumenetelmien haluttiin olevan sellaisia, että niitä pystyisi soveltamaan helposti eri asiakasryhmille, sillä halusimme että tuotosta olisi mahdollista hyödyntää sosiaalialalla tai muissa lasten toimintaympäristöissä myös laajemmin.

Kehittämistyön teossa hyödynsimme dialogista keskustelua, havainnointia sekä kokeilevaa toimintaa. Perehdyimme teoriassa lapsen kehitykseen sekä taitoihin, jotka tulee ottaa huomioon kerätessä palautetta alakouluikäisiltä lapsilta. Perehdyimme myös osallisuuteen - sen moniin näkökulmiin sekä lapsen äänen kuulemisen merkitykseen osallisuuden mahdollistajana.

Kehittämistyön tuotoksena syntyi Kerro vaan, minä kuuntelen - Välineitä lasten osallisuutta mahdollistavaan toiminnalliseen palautteenkeruuseen -materiaali, jossa esitellään viisi osallisuutta mahdollistavaa palautteenkeruumenetelmää sekä ohjeistetaan niiden käytössä. Kehittämistyön tuotokseen kerättyjä menetelmiä kokeiltiin Luolavuoren koulun erityisluokalla ja samalla niillä kerättiin palaute Kerrotaan Koiralle -työpajoista kehittämistyön toimeksiantajalle ja yhteistyökumppanille.

ASIASANAT:

Osallisuus, keskilapsuus, palautteenkeruu, toiminnalliset menetelmät, kehittäminen

Saara Heikkinen & Henna-Maria Partanen

FUNCTIONAL FEEDBACK COLLECTING METHODS ENABLING CHILDREN'S PARTICIPATION

The aim of this development work was to develop children's possibilities to give feedback with functional methods and thus enable their participation. The idea for this development work arose from our clients: dog-assisted couch and Hali-Koira -entrepreneur Maarit Haapasaari and literary artist and literary art educator Veera Vähämaa. They wished to get feedback from the children who participated in dog-assisted workshops which our clients held in Luolavuori school's class for children with special needs. When we discussed further the subject for this project we decided we wanted to combine feedback collection and its participation enabling aspect for this development work.

The assignment of this project was to collect a material which was supposed to contain different kind of participatory functional methods to collect feedback from the primary-school-aged children. The idea of gathering functional feedback collecting methods to a booklet came from a thought that the typical feedback survey is not the most suitable way for children to tell their opinion. The feedback collecting methods needed to be easily variable to fit different kinds of customers because we wanted that the booklet could be used more widely on the social field or in different children's operating environments.

In the work process we used dialogical conversation, observation and experimental operation. The theoretical framework of this project was about children's development and skills which are ought to be noticed when collecting feedback from primary-school-aged children. We also studied the concept of participation: its many perspectives and the importance of listening to a child's voice.

As an output of this development work we created a booklet which presents and gives introduction for five different participatory functional feedback collecting methods. The methods were tested in Luolavuori School's class for children with special needs and in conjunction with testing we gathered the feedback for our clients of the dog-assisted workshops.

KEYWORDS:

Participation, feedback collection, functional methods, middle childhood, development

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT	7
2.1 Kehittämistyön lähtökohdat ja tarve	7
2.2 Kehittämistyön tavoite ja tehtävä	9
2.3 Kehittämistyön toimintaympäristö	10
3 LASTEN OSALLISUUDESTA	13
3.1 Lait ja sopimukset turvaamassa lasten osallisuutta Suomessa	13
3.2 Osallisuuden määrittely ja sen haasteet	14
3.3 Lasten osallisuus omissa toimintaympäristöissään	16
3.4 Lapsen äänen kuuleminen osallisuuden mahdollistajana	20
4 LAPSI PALAUTTEEN ANTAJANA	22
4.1 Yleistä palautteen vastaanottamisesta ja keräämisestä	22
4.2 Alakouluikäisen lapsen kehitykselliset edellytykset palautteen antamiseen	23
4.3 Lapsille ominainen toiminta ja lasten tuottama tieto	26
5 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS	29
5.1 Kehittämistyössä käytetyt menetelmät	29
5.2 Prosessin kuvaus, vaiheistus ja aikataulu	31
5.3 Palautteenkeruumenetelmät; kokeilu ja kehittäminen	37
5.4 Tuotoksen esittely	46
6 POHDINTA JA ARVIOINTI	48
6.1 Työskentelyn arviointi	48
6.2 Tuotoksen arviointi	50
6.3 Ammattieettinen pohdinta ja sosiaalialan osaamisen kompetenssit	52
LÄHTEET	54

LIITTEET

- Liite 1. Toimeksiantosopimus
- Liite 2. Muistio 15.1.2016
- Liite 3. Muistio 16.2.2016
- Liite 4. Muistio 11.3.2016
- Liite 5. Lupa-anomus
- Liite 6. Muistio 2.5.2016
- Liite 7. Aihesadutus -suunnitelmat
- Liite 8. Palautejana -suunnitelmat
- Liite 9. Palautetaulu -suunnitelmat
- Liite 10. Kirjepalaute -suunnitelma
- Liite 11. Liikennevalopalaute -suunnitelma
- Liite 12. Muistio 25.10.2016
- Liite 13. Lasten palaute Kerrotaan Koiralle -työpajoista Luolavuoren koulussa
- Liite 14. Kerro vaan, minä kuuntelen – Välineitä lasten osallisuutta mahdollistavaan toiminnalliseen palautteenkeruuseen

KUVIOT

Kuvio 1 Mukailtu kuva Hartin (1992, 8) Osallisuuden portaista	16
Kuvio 2. Kehittämistyön vaiheet, toimijat, käytetyt menetelmät sekä tuotettu materiaali	36

1 JOHDANTO

Lapsikäsitteys on ollut pitkään muutoksessa. Lapset nähdään nykyisin enemmän aktiivisina subjekteina, ei enää pelkkinä aikuisen toiminnan kohteina. Suomen ratifioiman Lapsen oikeuksien sopimuksen vaikutuksesta Suomessa on alettu painottaa lasten kuulemistä sekä osallisuutta yhteiskunnallisella tasolla. (Turja 2012, 43–44.) Palautteenkeruun avulla lapsille annetaan mahdollisuus kertoa oma mielipiteensä, jolloin he voivat vaikuttaa heille suunnatun toiminnan suunnitteluun ja arviointiin.

Tämän kehittämistyön tavoitteena oli kehittää alakouluikäisten lasten mahdollisuuksia antaa palautetta toiminnallisista menetelmin ja näin mahdollistaa lasten osallisuutta. Kehittämistyön toimintaympäristönä toimi eläinavusteisen valmentajan ja Hali-Koira -yrittäjän Maarit Haapasaaren sekä sanataiteilija ja sanataidekasvattajan Veera Vähämaan Kirjoitetaan Koiralle® -menetelmään liittyvät Kerrotaan Koiralle -työpajat.

Kehittämistyön tuotoksena syntyi Kerro vaan, minä kuuntelen – Välineitä lasten osallisuutta mahdollistavaan toiminnalliseen palautteenkeruuseen -materiaali. Materiaalissa esittelemme ja ohjeistamme viisi erilaista osallisuuden mahdollistavaa palautteenkeruumenetelmää. Materiaalin menetelmiä on tarkoitus voida käyttää, kun halutaan antaa lapselle aito mahdollisuus vaikuttaa ja saada oma äänensä kuuluviin heidän omissa toimintaympäristöissään.

Kehittämistyön raportissa kerromme ensin työn lähtökohdista ja tarpeesta. Lisäksi esittelemme kehittämistyön tavoitteen sekä tehtävän. Luvussa kaksi on kuvattuna myös kehittämistyön toimeksiantaja, yhteistyökumppani sekä toimintaympäristö. Luvussa kolme ja neljä käsittelemme kehittämistyön viitekehykseen liittyvää teoriaa. Luvun kolme teoria perehtyy osallisuuden eri näkökulmiin ja lapsen äänen kuulemiseen osallisuuden mahdollistajana. Lisäksi luvussa käsitellään lakeja ja sopimuksia osallisuuden takana. Luvun neljä teoria liittyy palautteenkeruuseen, alakouluikäisen lapsen kehitykseen ja lapsille ominaiseen toimintaan. Luvussa viisi kerromme tässä kehittämistyössä käyttämistämme kehittämismenetelmistä sekä kuvaamme kehittämistyöprosessin konstruktivistisen mallin mukaan. Lisäksi luvussa on kuvattuna kehittämiemme palautteenkeruumenetelmien kehityskaari sekä tuotoksemme esittely. Viimeisessä kappaleessa arvioimme työskentelyä sekä tuotosta ja peilaamme sosiaalialan osaamisen kompetensseja omaan toimintaamme kehittämistyön eri vaiheissa.

2 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Kehittämistyön lähtökohdat ja tarve

Tulevan kehittämistyön aihetta pohtiessamme olimme molemmat kiinnostuneita tekemään kehittämistyön aiheesta, jossa pääsisimme samalla tutustumaan koiraavusteiseen työskentelyyn. Lähdimme etsimään yhteistyökumppaneita ottamalla yhteyttä alan toimijoihin. Maarit Haapasaari oli heti kiinnostunut yhteistyöstä sekä suunnittelemaan kehittämistyön aihetta kanssamme. Lopulta yhteistyö alkoi Hali-Koira -yrittäjän sekä eläinavusteisen valmentajan Maarit Haapasaaren kanssa kehittämistyön suunnittelupalaverilla.

Haapasaarella sekä sanataiteilija ja sanataidekasvattaja Veera Vähämaalla oli käynnissä Kerrotaan Koiralle -työpajat Luolavuoren koulun erityisluokalla. Haapasaari ja Vähämaa toivat esiin tarpeensa saada palautetta Kerrotaan Koiralle -työpajoista, joita he olivat pitäneet Luolavuoren koulun erityisluokalla edellisestä syksystä lähtien. Koska työpajojen oli määrä jatkua myös syksyllä 2016, he toivoivat lapsilta palautetta, jonka pohjalta he voisivat kehittää toimintaansa, sekä kartoitusta siitä, mitä lapset kokivat esimerkiksi oppineensa työpajojen aikana. Lähdimme yhdessä jalostamaan aihetta palautteen keräämisestä ja aihetta eteenpäin pohtiessamme halusimme yhdistää palautteenkeruuseen sen osallisuutta mahdollistavan näkökulman.

Idea toiminnallisesta palautteenkeruusta syntyi yhteistyössä kehittämistyöntekijöiden sekä kehittämistyötä ohjaavien opettajien kanssa ja ajatus myöhempää käyttöä varten koottavasta osallistavien toiminnallisten palautteenkeruutapojen materiaalista sai kantusta myös toimeksiantaja Maarit Haapasaarelta sekä yhteistyökumppani Veera Vähämaalta. Toiminnallisten palautteenkeruutapojen kerääminen tuotokseksi lähti ajatuksesta, jonka mukaan palautteenkeruulle tyypillinen kirjallinen palautekaavake ei ole lapsille ominaisin tapa antaa palautetta tai kertoa omia ajatuksiaan.

Teoriaa kehittämistyön pohjaksi hankimme lasten osallisuudesta ja lapsen äänen kuulemisesta osallisuuden mahdollistajana sekä laeista ja sopimuksista osallisuuden takana. Perehdyimme lasten näkökulman tavoittamiseen sekä siihen, mitä palautteen keräämisessä yleisesti tulee ottaa huomioon. Keräsimme teoriaa myös alakouluikäisten lasten kehityksestä ja heidän edellytyksistään antaa palautetta. Alakouluikäisten lasten kehitystä käsittelemme teoriassa siksi, että mielestämme on oleellista hahmottaa mil-

laisia edellytyksiä toiminnalliseen palautteen antoon juuri tämän ikäisillä lapsilla on sosiaalisesta, kognitiivisesta sekä motorisesta näkökulmasta tarkasteltuna. Lapsen näkökulman, lapsen oman aidon mielipiteen ja äänen kuulemisen halusimme pitää koko kehittämistyön punaisena lankana. Aiempia tutkimuksia tai opinnäytetöitä liittyen toiminnalliseen palautteenantoon löysimme muutamia, esimerkiksi Ville Kettusen ”Parempaa palautetta lapsilta Taidekasvatushankkeessa käytettyjen toiminnallisten palautteenkeruumenetelmien tarkasteleminen” (HUMAK 2012). Menetelmistä ei ollut kuitenkaan koostettu selkeää materiaalia kuten opasta tai kansiota, joten koimme tällaiselle kehittämistyölle olevan tarvetta.

Kehittämistyömme ei ole tutkimus, mutta halusimme tuoda siinä esiin lapsinäkökulmaisen tutkimuksen näkökulmaa, joskin paljon pienemmässä mittakaavassa. Lapsinäkökulmainen tutkimus on käsite, joka kuvaa lapsia tiedontuottajina. Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen avulla pyritään nostamaan näkyville erityisesti lasten näkemyksiä ja toimintatapoja sekä tutkimuksen, että toiminnan kentillä. (Karlsson 2012, 22–23.)

Kehittyvä ala muokkaa eri tutkimusorientaatioita jatkuvasti ja tämän vuoksi myöskään lapsinäkökulmaisen tutkimuksen määrittely ei ole yksiselitteistä. Lapsinäkökulmainen tutkimus on yhteisölähtöistä ja lapset tuottavat tiedon yhteistyössä aikuisten kanssa. Lapsinäkökulmaisessa tutkimuksessa tavoitellaan lasten näkökulmia ja heidän tuottamaansa tietoa. Lapsinäkökulmaisessa tutkimuksessa kuunnellaan lasten viestejä, tuodaan näkyville ja jäsennellään lasten kokemuksia, näkökulmia, painotuksia, tapoja toimia sekä ilmaista itseään eri konteksteissa. Lapsinäkökulman tulee näkyä koko tutkimuksessa, tutkimustehtävien asettelussa ja tutkimuskysymysten valinnassa. Ei riitä, että otetaan huomioon pelkästään lasten tuottama tutkimusaineisto. (Karlsson 2012, 22–25.) Lapsinäkökulmaisessa tutkimuksessa halutaan siis tavoittaa samaa asiaa kuin omassa kehittämistyössämme – lapsen aitoa mielipidettä.

Lapsinäkökulmaisen toiminnan lähtökohtana on lapsilta saatu tieto. Lapsilta saatuun tietoon liitetään ammattilasten tieto ja osaaminen niin, että toiminta on yhteisöllistä ja molemminpuolista. Toiminnassa sekä aikuiset että lapset ovat kokeilevassa ja tutkivassa asemassa, sekä aikuisten, että lasten tieto on oleellista. (Karlsson 2012, 22–25.)

Kehittämistyömme ei ole tutkimus, mutta halusimme käyttää lapsinäkökulmaisen tutkimuksen ja toiminnan lähtökohtia ja periaatteita taustana toiminnalliselle palautteenkeruulle ja sille, että lasten oma kokemus ja ääni saatiin mahdollisimman hyvin kuuluville. Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen ja toiminnan käsitteiden avulla pyrimme kehittämis-

työn käytännön toiminnassamme asetelmaan, jossa lapsilla on aidosti oikeus saada ääneensä kuuluviin ja tulla kuulluksi juuri sillä tavalla, kun lapsi itse asiansa haluaa kertoa.

2.2 Kehittämistyön tavoite ja tehtävä

Kehittämistyön tavoitteena oli kehittää alakouluikäisten lasten mahdollisuuksia antaa palautetta toiminnallisin menetelmin ja näin mahdollistaa lasten osallisuutta. Toiminnallisilla palautteenantotavoilla toivoimme pystyvämme korostamaan lasten osallisuutta ja aitoa mielipidettä palautteenannossa, tällöin palautteessa olisi havaittavissa lapsen oma kokemus ja ääni. Päädyimme toiminnallisiin menetelmiin palautteenannossa, koska oman kokemuksemme mukaan palautekysely ei ole lapsille ominaisin tapa kertoa omia mielipiteitään tai antaa palautetta. Kehittämistyömme toimintaympäristön lapsilla oli haasteita kielellisen ilmaisen kanssa, jonka vuoksi toiminnalliset menetelmät sopivat paremmin myös heille. Toiminnallisuuden hyödyntäminen kehittämistyössä oli myös kehittämistyöntekijöiden eri suuntautumisvaihtoehtojen, lapsi-, nuoriso- ja perhetyö sekä toiminnalliset menetelmät, kannalta hyvä, koska tällöin molempien erityisosaaminen saatiin käyttöön.

Koska toiminnallisessa kehittämistyössä tuotetaan aina konkreettinen tuotos, joka voi olla esimerkiksi esite, opas tai kansio (Salonen 2013, 5-6), myös tämän kehittämistyön tehtävänä oli koota materiaali, jossa esiteltäisiin ja ohjeistettaisiin osallistavia toiminnallisia menetelmiä kerätä palautetta alakouluikäisiltä lapsilta. Kanasen (2012, 13) mukaan kehittämistyön tarkoituksena on jo olemassa olevan asian soveltaminen eri toimintaympäristöön. Tarkoituksenamme olikin kehittää jo olemassa olevia toiminnallisia menetelmiä palautteenantoon ja -keruuseen sopiviksi. Palautteenkeruumenetelmien oli myös tarkoitus olla sellaisia, että niitä voitaisiin käyttää myös muiden sellaisten asiakasryhmien kanssa, joille toiminnalliset menetelmät palautteen antamiseen soveltuvat paremmin kuin perinteinen palautekysely. Tämän vuoksi toivomme, että materiaalista olisi hyötyä myös laajemmin sosiaali- ja kasvatusalalla sekä muissa lasten toimintaympäristöissä. Materiaalin kokoamisen tavoitteena oli antaa välineitä, joilla mahdollistaa lasten aito palautteen anto heille ominaisemmilla ja heidän kehitykseensä sopivammilla tavoilla.

Valitsemiamme ja kehittämiämme menetelmiä kokeilimme Kerrotaan Koiralle -työpajoissa, jotta saimme tietoa menetelmien käytöstä ja toimivuudesta käytännössä.

Menetelmiä kokeillessamme keräsimme samalla lapsilta palautetta Kerrotaan Koiralle -työpajoista ja palaute raportoitiin erikseen toimeksiantajalle ja yhteistyökumppanille.

Kehittämistyön tavoite sekä tehtävä muotoiltiin yhteistyössä toimeksiantajan ja yhteistyökumppanin kanssa, sillä heidän toiveenaan oli saada palautetta työpajoista, mutta myös saada itselleen välineitä, joilla kerätä palautetta mahdollisista tulevista projekteistaan. Kehittämistyön loppuvaiheessa arvioimme alussa kehittämistyölle asetetun tavoitteen ja tehtävän toteutumista. Tuotoksen muoto vaihtui kehitystyön edetessä, mutta itse tavoite sekä tehtävä pysyivät koko kehittämistyön läpi samankaltaisina.

2.3 Kehittämistyön toimintaympäristö

Kehittämistyön käytännön osuuden toimintaympäristönä toimi Kirjoitetaan Koiralle® -menetelmään liittyvät Kerrotaan Koiralle -työpajat, joihin osallistuimme havainnointi- sekä tutustumistarkoituksessa muutamia kertoja kevään 2016 aikana. Työpajat pidettiin Luolavuoren alakoulun erityisluokalla. Lapset olivat iältään 8-10 -vuotiaita. Työpajoihin tutustumalla saimme käsitystä siitä, mitä työpajoissa tehdään ja samalla saimme tutustua työpajoihin osallistuviin lapsiin hieman paremmin. Uskoimme olevan sekä lapsille ja meille hyödyllistä, että olimme tutustuneet toisiimme ennen toiminnallisten palautteenkeruumenetelmien kokeilemista ja palautteen keruuta. Tällöin palaute olisi toivottavasti aidompaa, kun lapset pystyisivät jo hieman luottamaan meihin. Havainnointikäyntejä tarvittiin myös, jotta pystyimme valitsemaan kohderyhmälle sopivia menetelmiä sekä kehittämään niitä heidän tarpeensa huomioiden.

Kirjoitetaan Koiralle® on eläinavusteisen valmentajan Maarit Haapasaaren ja sanataiteilijan sekä sanataidekasvattaja Veera Vähämaan kehittämä ja rekisteröimä menetelmä. Menetelmän tarkoituksena on innostaa eri-ikäisiä osallistujia sanalliseen ja kirjalliseen ilmaisuun koira-avusteisen sanataiteen keinoin. Menetelmän lähtökohtana on empatiakyvyn kasvattaminen lukemisen ja luovan kirjoittamisen avulla. Luova oppiminen, ryhmä- ja vuorovaikutustaitojen kehittyminen sekä rajattoman mielikuvituksen mahdollisuudet yhdistyvät menetelmän käytössä. (Hali-Koira 2016.)

Kirjoitetaan Koiralle® -menetelmässä tutustutaan koiraan, sen aisteihin ja kommunikatiotapoihin. Työpaja työskentely toteutetaan matalan kynnyksen periaatteella ja se sopii erilaisille kohderyhmille. Työpajoissa kirjoitetaan tai kerrotaan suullisesti sanataideharjoituksia, jotka voivat olla tyyliltään monenlaisia. Tärkeää Kirjoitetaan Koiralle® -

työpajoissa on hyväksyntä, ihmisten aito kohtaaminen ja toisten ymmärtäminen lukemisen ja kirjoittamisen avulla. Kirjoitusvirheistä tai erikoisista tavoista ilmaista itseään ei välitetä, vaan jokaisen oma tyyli on sallittu. (Hali-Koira 2016.)

Ensimmäiset Kirjoitetaan Koiralle® -työpajat järjestettiin syksyllä 2012. Tästä eteenpäin toimintaa on ollut eri kaupungeissa ja eri organisaatioiden rahoittamana. Kerrotaan Koiralle -työpajat taas alkoivat syksyllä 2015 Kirjan talo ry:n koordinoiman ja Suomen kulttuurirahaston tukemana hankkeena Luolavuoren koulun kielihäiriöisten lasten luokalla ja erityistä tukea tarvitseville nuorille Turun Omaishoitokeskuksen tiloissa. (Hali-Koira 2016.)

Eläinavusteisen työskentelyn määrittely on haastavaa, koska ala on melko uusi ja jatkuvasti kehittyvä. Pääpiirteissään eläinavusteiset työskentelymuodot voidaan kuitenkin jakaa kolmeen luokkaan, joita ovat eläinavusteinen toiminta, eläinavusteinen terapia ja eläinavusteinen (erityis)opetus. Eläinavusteinen työskentely on niin sanottu ylätermi näille edellä mainituille eri toimintamuodoille. (Ikäheimo 2013, 10–11.) Kerrotaan Koiralle -työpajat Maarit Haapasaari luokittelee yleisesti eläinavusteiseksi työskentelyksi (Maarit Haapasaari 2016).

Eläinavusteisella toiminnalla (animal-assisted activity) tarkoitetaan yleensä vapaaehtoistoimintaa, jota pitävät tehtävään koulutetut eläinten ohjaajat, joilla ei kuitenkaan ole sosiaali- ja terveysalan koulutusta. Toiminta voi olla esimerkiksi laitoksissa vierailua eikä se ole tavoitteellista. Vierailukäyntien määrä vaihtelee ja toiminta on ilmaista. Eläinavusteista terapiaa (animal-assisted therapy) pitävät sosiaali- tai terveydenhuoltoalan tai kasvatusalan ammattilaiset. Eläinavusteisessa terapiassa eläin on osa hoitoa tai kuntoutusprosessia ja terapialla on selkeät tavoitteet sekä määritetty ajanjakso. Kuntoutus voi olla yksilö- tai ryhmämuotoista ja se dokumentoidaan asianmukaisesti. Sosiaali- terveydenhuoltoalan tai kasvatusalan tutkinnon lisäksi eläimen ohjaajalla on eläinavusteisen alan harjoitustutkinto tai terapia toteutetaan tällaisen henkilön ohjauksessa. Eläinavusteinen (erityis)opetus (animal-assisted (special) pedagogy) voi olla joko eläinavusteista toimintaa tai terapiaa. Opettaja, joka on perehtynyt eläinavusteiseen toimintaan, voi tehdä sitä koululuokassa tai yksilötyönä. Eläinavusteista terapiaa tekee tässä yhteydessä erityisopettaja, joka on saanut tarvittavan koulutuksen terapeutin työskentelyyn eläimen kanssa. (Ikäheimo 2013, 10–11.)

Maarit Haapasaari työskentelee koiriensa kanssa erilaisissa toimintaympäristöissä ja eri asiakasryhmien kanssa. Hänellä ja hänen koirillaan on toiminnasta riippuen työpa-

reina eri alan ammattilaisia esimerkiksi psykologeja tai opettajia. Haapasaareen toteut-
tama eläinavusteinen työskentely voi olla siis moniammatillista ja tällöin toiminnasta
riippuen muodoltaan mitä vain yllä eritellyistä eläinavusteisen työskentelyn muodoista.
(Maarit Haapasaari 2016.)

3 LASTEN OSALLISUUDESTA

3.1 Lait ja sopimukset turvaamassa lasten osallisuutta Suomessa

Vaikka lasten osallisuus ja vaikuttaminen ovat käsitteinä melko uusia, ovat lasten asema, tasa-arvo sekä aktiivinen osallistuminen puhuttaneet jo pitkään (Karlsson 2012, 26). Karlssonin mukaan (2012, 27–28) 1900-lukua kutsutaan lapsen vuosisadaksi, sillä lasten asema oli pinnalla varsinkin 1980–1990-lukujen taitteessa, jolloin solmittiin myös YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimus (LOS) on ihmisoikeussopimus, joka koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Sopimuksessa esitellään kaikki ihmisoikeudet, joita sopimusvaltiot ovat velvoitettuja toteuttamaan. LOS hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa vuonna 1989 ja Suomessa se on ollut voimassa vuodesta 1991 lähtien. Sopimuksen noudattamista valvoo YK:n lapsen oikeuksien komitea, jolle sopimusvaltiot ovat velvollisia raportoimaan tilanteestaan viiden vuoden välein. (Unicef 2016a.) Lapsen oikeuksien sopimuksen tärkeimpänä tavoitteena on turvata lapsille oikeus terveyteen, tasa-arvoon, koulutukseen sekä turvaan (Unicef 2016b). Sopimus julistaa lapsien olevan oikeutettuja myös erityiseen huolenpitoon sekä apuun. Sopimusvaltiot ovat velvoitettuja artiklan 12 mukaan takamaan lapselle oikeuden ilmaista omat näkemyksensä kaikissa häntä koskevissa asioissa myös niin hallinnollisissa kuin oikeudellisissa toiminnoissa ja nämä näkemykset on otettava huomioon lapsen kehitystason mukaisesti. Artiklassa 13 todetaan, että lapsilla on oikeus ilmaista mielipiteensä vapaasti missä tahansa lapsen valitsemassa muodossa. (Unicef 2016c.)

Vasta 1980-luvun jälkeen, YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen vaikutuksesta, Suomessakin ryhdyttiin painottamaan lapsen ääntä niin lapsen arjen toiminnoissa kuin erilaisissa virallisissa asiakirjoissakin (Karlsson 2012, 27–28). Suomessa lapsilla on perustuslaissa taattu oikeus vaikuttaa ja olla osallisena heitä koskevassa päätöksenteossa: ”Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti” (Suomen perustuslaki 1999/731).

Perustuslain ohella Suomessa on säädetty myös muita lakeja turvaamaan jokaisen kansalaisen, myös lasten ja nuorten, oikeus osallistua sekä vaikuttaa. Kuntalaisissa (410/2015) on säädetty, että kuntalaisilla sekä palveluiden käyttäjillä on oikeus osallistua sekä vaikuttaa kunnan asioihin. Valtuuston tehtäväksi on määrätty pitää huolta siitä, että kuntalaisille on tarjolla monipuolisia vaikuttamisen mahdollisuuksia. Lasten ja

nuorten kuulemisesta on säädetty myös Nuorisolaissa. (Kuntalaki 410/2015.) Nuorisolaissa (76/2006) sanotaan, että lapsia ja nuoria on kuultava heitä koskevissa asioissa ja heille tulee antaa mahdollisuus osallistua esimerkiksi paikallisia poliittisia päätöksiä koskevaan toimintaan.

Myös lastensuojelulaki tukee lasten oikeutta heidän mielipiteidensä kuulemiseen. Lastensuojelulaki koskee kaikkia lapsia ja siinä on määrätty, että lapsen mielipide sekä toiveet on selvitettävä ja ne tulee ottaa huomioon päätöksiä tehdessä huomioiden lapsen ikä sekä kehitystaso (Lastensuojelulaki 417/2007). Tämä laki turvaa kuitenkin siis lähinnä lapsen oikeuden oikeudelliseen kuulemiseen sekä lapsen mielipiteiden huomiointien päätösten teon yhteydessä. Oikeudellisesti lapsen kuulemisesta puhuttaessa puhutaan kuitenkin eri asiasta kuin lapsen osallisuuden toteuttamisesta ja lapsen äänen kuulemisesta, vaikka molemmilla onkin yhtenäinen päämäärä. Molemmat osiltaan toteuttavat lapsen muodollista ja lain turvaamaa oikeutta osallistua ja molempien tavoitteena on selvittää lapsen mielipiteitä päätöksen teon tueksi. (Toivonen 2016, 10.)

3.2 Osallisuuden määrittely ja sen haasteet

Lasten osallisuus on siis ollut pinnalla jo pitkään, samoin se, mitä käsitteellä sitten oikeastaan tarkoitetaan. Piironen (2007, 5) toteaaakin osallisuuden käsitteen yksiselitteisen määrittelemisen olevan hyvin haastavaa. Osallisuus voidaan ymmärtää ja mieltää edelleen monella tavalla, sillä osallisuuden määritelmä ei ole vakiintunut ja se on käsitteenä edelleen hieman epäselvä (Kiili 2006, 25). Thomas (2007, 204) huomauttaa, että käsite on hankala myös siksi, että näennäisesti kaikkien oletetaan ymmärtävän sen sisältö samalla tavalla, vaikka näin ei suinkaan yleensä ole.

Osallisuus (participation) sekoitetaan usein osallistumiseen (participating/taking part) jolloin ajatellaan, että osallistuminen itsessään on jo osallisuutta (Thomas 2007, 199). Joissakin tutkimuksissa osallisuutta, osallistumista sekä osallistavaa toimintaa pidetäänkin toistensa synonyymeinä ja toisissa ne taas nähdään selvästi aivan eri asioina. (Stenvall & Seppälä 2008, 7-8.) Vaikka osallisuus ja osallistuminen voivatkin esiintyä sekä yhdessä, että erikseen, merkitsevät käsitteet kuitenkin hieman eri asioita. Osallisuus on kuulumista johonkin, kokemuksia ja tunteita, sekä sitä, että on vaikuttamassa toimintaan. Osallistuminen taas on aktiivista tekemistä eli osan ottamista johonkin. (Stenvall 2013, 75.) Osallistumiseen kuuluu, että osallistuja voi olla aktiivisesti mukana jossakin toisen tahon järjestämässä toiminnassa, mutta ei ole itse päässyt vaikutta-

maan toiminnan sisältöön ja toteutukseen, joka taas on tärkeässä asemassa pyrittäessä osallisuuteen. (Turja 2012, 46).

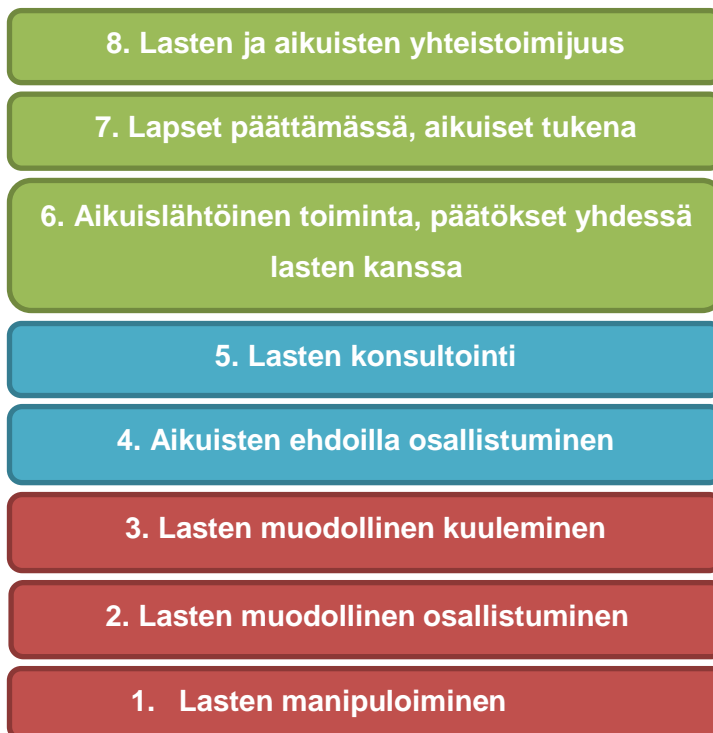
Lasten osallisuus sekoitetaan usein myös pelkkään lasten konsultointiin, jossa heitä kuullaan ilman oikeaa mahdollisuutta vaikuttaa. (Thomas 2007, 199.) Osallisuuteen kuuluu tunne siitä, että saa vaikuttaa siihen, mihin osallistuu. Ei ole mieltä osallistua, jos mielipiteelle ei tosiasiallisesti anneta arvoa eikä sitä oteta huomioon. Lapsen osallistamisen päätöksen tekoon ei kuitenkaan tule myöskään automaattisesti tarkoittaa sitä, että lapsi saa päättää asioistaan yksinoikeudella. Aikuisen tehtävänä on tehdä päätökset lapsen mielipidettä kuunnellen sekä ottaen huomioon myös tämän kehitystaso. Jos päätös ei ole lapsen toiveen mukainen, tulee lapselle tarjota perustelut siitä, miksi hänen toivettaan ei noudatettu. (Pollari & Hoikkala 2016, 8.)

Tärkeimpiä sisältöjä osallisuuden käsitteen määrittelyssä on Turjan (2011, 29) mukaan esimerkiksi kuulluksi tuleminen, vaikuttaminen omassa yhteisössä, tunne omasta osallisuudesta sekä demokraattisuus ja vapaaehtoinen osallisuus. Tärkeää onkin muistaa, että myös kieltäytyminen on osallisuutta. Lapsi saa halutessaan kieltäytyä ilmaisemasta mielipidettään tai olla osallistumatta, mutta siihen tulee kuitenkin antaa lapselle mahdollisuus. (Pollari & Hoikkala 2016, 7.) Piironen (2007, 7) huomauttaa, että osallisuuteen tarvitaan ryhmä, esimerkiksi yhteisö. Yksilön kokemusta osallisuudesta ei voi syntyä ilman ryhmää ja ilman ryhmää ei yksilö voi olla mihinkään osallinen. Lapsen osallisuuden tunne syntyy siitä, että hän kokee, että hänen ryhmällään sekä ryhmään kuulumisellaan on jokin merkitys. (Piironen 2007, 7.)

Piironen (2007, 7) jakaa osallisuuden kuuteen eri muotoon sekä iän mukaisiin tasoihin. Näitä osallisuuden muotoja ovat ideointi-osallisuus, tieto-osallisuus, suunnittelu-osallisuus sekä päätöksenteko-, toiminta- ja arviointiosallisuus. Lapset tulisivat ottaa osaksi jokaista osallisuuden muotoa. Ikätasoinen luokiteltu osallisuus taas kertoo ikäkausittain, mitä osallisuuteen voi esimerkiksi kuulua. 5-6-vuotiaan osallisuuden tasoon kuuluu osallistuminen ja kuulluksi tuleminen omassa perheessä sekä päiväkodissa tai kerhossa. 11–12-vuotiaan osallisuuteen taas kuuluu osallistuminen ja vaikuttaminen lähiympäristössä sekä vastuullisuus. (Piironen 2007, 9.)

Hill ym. (2004) määrittelevät syvimmän osallisuuden tarkoittavan ihmisten kuulluksi tulemistä ja sitä, että he pääsevät vaikuttamaan heitä koskeviin asioihin osallistumalla asioiden suunnitteluun ja päätöksentekoon sekä ottamalla vastuuta myös näiden asioiden toteutuksesta. Psykologi Roger Hartin jo vuonna 1992 kehittämät Osallisuuden

portaajat (The Ladder of Participation) ovat edelleen keskeiset osallisuuden määrittelyssä ja niihin perustuvat monet nykypäivän osallisuuden malleista. Hartin Osallisuuden portaajat koostuvat kahdeksasta rappusesta, joita kipuamalla saavutetaan aina korkeampi osallisuuden aste. Kaikkein alimpana on lasten manipuloiminen sekä kaikkein korkeimpana osallisuuden asteena lasten ja aikuisten yhteistoimijuus. (Hart 1992, 8-9.)

Kuvio 1 Mukailtu kuva Hartin (1992, 8) Osallisuuden portaista

Vaikka osallisuutta on tutkittu sekä lähestytty useissa tutkimuksissa hieman eri näkökulmasta, on kaikille yhteistä ajatus siitä, että osallisuus on yhteisöllistä. Määrittelyiden ero on kuitenkin siinä, että osa näkee osallisuuden aktiivisemmaksi kuin toiset. (Stenvall & Seppälä 2008, 7.) Oranen (2007, 9) määrittelee osallisuuden laajasti tarkoittavan yhteisöön liittymistä, siihen kuulumista ja siinä vaikuttamista.

3.3 Lasten osallisuus omissa toimintaympäristöissään

Lapsilla on oikeus osallistua ja aikuisten velvollisuus on taata lapsille siihen mahdollisuus (Franklin & Sinclair 2000, 1). Kaiken ikäiset lapset voivat olla aktiivisia toimijoita ja

osallistua oman elämänsä rakentamiseen ja he voivat vaikuttaa monin tavoin elämäänsä, jos heille annetaan siihen mahdollisuus (Karlsson & Estola 2016, 10). Erilaiset osallisuushankkeet ovat pitkään keskittyneet lähinnä lasten ja nuorten kuulemiseen yhteiskunnan eri palveluissa (Turja 2012, 47). Pienten lasten osallisuus lähtee kuitenkin mikrotasolta ja osallisuuden perusta luodaan ensisijaisesti kotona, päiväkodissa ja myöhemmin koulussa (Stenvall & Seppälä 2008, 3). Vuorovaikutustilanteissa juuri näissä mikrotason toimintaympäristöissä lapset saavat ensimmäiset kokemuksensa kuulluksi tulemisesta sekä vaikuttamisesta heille tärkeisiin asioihin (Turja 2012, 47).

Lapsen identiteetin kehittymisen kannalta on ratkaisevaa, että lapsi saa olla osallisena sekä vaikuttaa itselleen tärkeissä ja merkittävässä yhteisöissä kuten omassa perheessään (Oranen 2008, 7). Suomessa lasten osallisuutta on tarkasteltu ja tutkittu kuitenkin pitkälti esimerkiksi poliittisen vaikuttamisen kannalta sekä palveluiden kuten varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun kannalta. Lapsen tärkein ympäristö, koti, on osallisuuden näkökulmasta jäänyt vähälle huomiolle ja pelkästään kodin näkökulmasta olevia osallisuustutkimuksia ei juurikaan ole. (Vanhempainliitto 2011.)

Stenvall (2009) on tutkinut 3-6. luokkalaisten helsinkiläisten lasten vaikuttamisen mahdollisuuksia arjessa tutkimuksessaan ”Sellast ihan tavallist arkee”. Tuloksista käy ilmi, että osa lapsista sai vaikuttaa arjen pieniin omiin asioihin, esimerkiksi leikkeihin. Osa lapsista sai vaikuttaa myös hieman suurempiin ”aikuisten” asioihin kuten esimerkiksi kotiintuloaikoihin. Melkein kaikki (99 % vastaajista) kertoivat saavansa vaikuttaa ainakin jonkin verran omaan arkeensa. (Stenvall 2009, 69.) Opetus- ja kulttuuriministeriö tekivät vuonna 2011 tutkimuksen, jossa selvitettiin lasten ja nuorten osallistumista päätöksen tekoon Suomessa. Tutkimuksessa todettiin, että suurin osa haastatelluista lapsista olivat sitä mieltä, että heidät otetaan vakavasti esimerkiksi perheessään sekä koulussa, mutta muissa yhteyksissä ei niinkään. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011, 6-7.)

Päiväkoti on yksi lasten merkittävimmistä toimintaympäristöissä, sillä suomalaiset lapset viettävät päiväkodissa suuren osan lapsuudestaan (Roos 2016, 52). Varhaiskasvatuslaissa todetaan, että varhaiskasvatuksen tavoitteena on taata, että lapsella on mahdollisuus sekä osallistumiseen, että saada vaikuttaa häntä itseään koskeviin asioihin (Varhaiskasvatuslaki 2015/580). Nykyinen näkemys lapsesta oman elämänsä rakentajana ja aktiivisena tiedon tuottajana on kirjattu myös varhaiskasvatusta ohjaavaan Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin, VASUun. VASUssa on huomioitu YK:n Lasten oikeuksien sopimukseen perustuvat arvot kuten lapsen mielipiteen kunnioittaminen ja huomioon ottaminen sekä osallistuminen kasvatustoiminnan suunnitteluun ja rakenta-

miseen. Lisäksi lapsikohtaisen suunnitelman laatiminen tulisi nykyisin toteuttaa lapsen itsensä kanssa, ottaen huomioon tämän omat mielipiteet. (Turja 2012, 44.) Uusi VASU tuli voimaan lokakuussa 2016 (Opetushallitus 2016). Yksi suomalaisen varhaiskasvatuksen tärkeimpiä laatukriteerejä on lapsilähtöinen pedagogiikka. Se perustuu lasten kuulemiselle sekä heidän ideoidensa ja tarpeidensa huomioon ottamiselle. (Roos 2013, 52.)

Stenvall & Seppälä selvittivät lasten osallisuutta pääkaupunkiseudun päiväkodeissa tutkimuksessaan ”Talo lapsia varten” (2008). Heidän tuloksistaan käy ilmi, että vastajista 88 % oli sitä mieltä, että lasten osallisuuden avulla päästään parempiin käytäntöihin päiväkodeissa. Osallisuus on usein kuitenkin käytännössä vähäistä ja sen toteuttamattomuutta perusteltiin usein käytännön työn vaativuudella, esimerkiksi resurssien puutteella. Päiväkodissa toimintaa suunnittelevat yleensä yksin aikuiset lapsia varten. Tällöin lapsi ei pääse vaikuttamaan itse oman päivänsä sisältöön. Kuitenkin vastanneista 92 % oli sitä mieltä, että päiväkohtaisen suunnittelun voisi toteuttaa yhdessä lasten kanssa ja 90 % oli yleisesti sitä mieltä, että lapsia voisi ottaa yleisesti enemmän mukaan suunnitteluun. (Stenvall & Seppälä 2008, 23–26.)

Venninen ym. (2010) saivat samankaltaisia tuloksiaan omassa tutkimuksessaan ”Parasta on kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi”. Heidän tuloksistaan kävi ilmi, että lasten päätöksentekomahdollisuuksista sekä omista aloitteista merkittävä osa liittyi leikkiin ja leikissä heidän osallisuutensa myös ilmeni voimakkaimmin. (Venninen ym. 2010, 19.) Tulosten mukaan lapsilla ei ollut juurikaan mahdollisuuksia vaikuttaa tai tehdä aloitteita perushoitoon liittyviin asioihin, vaikka päiväkotipäivästä suuren osan vievät juuri perushoitotilanteet. Lapsilla oli tulosten mukaan myös mahdollisuuksia osallistua toiminnan arviointiin enemmän, kuin toiminnan suunnitteluun. (Venninen ym. 2010, 57–60.)

Päiväkodin arki onkin edelleen aikuislähtöistä, vaikka monet lasten osallisuutta tukevat tavat ovatkin vakiintuneet käytäntöön ja osallisuus nähdään vallitsevana arvona (Roos 2016, 15). Päiväkodin arki tarjoaa kuitenkin monia sekä spontaaneja, että järjestettyjä mahdollisuuksia lasten osallisuudelle (Turja 2012, 47). Näitä järjestettyjä osallisuuden keinoja olisi tärkeää kuitenkin edelleen kehittää sekä lisätä. Tällaisia järjestettyjä lasten osallisuuden mahdollistavia keinoja ovat esimerkiksi lasten kokoukset sekä lasten aloitelaatikot. (Turja 2011, 33.)

Kouluissa lasten osallisuuden edistämisestä on määrätty perusopetuslailla. Perusopetuslakiin (1998/628) on kirjattu, että koulun tulee edistää jokaisen oppilaan osallisuutta sekä mahdollistaa kaikkien oppilaiden osallistuminen koulun toimintaan sekä sen kehittämiseen. Heillä tulee myös olla mahdollisuus ilmaista mielipiteensä oppilaiden asemaan liittyvissä asioissa sekä osallistua esimerkiksi opetussuunnitelman ja koulun järjestyssääntöjen valmisteluun. Laissa todetaan myös, että kouluilla tulee olla koulun oppilaista koostuva oppilaskunta, jonka tavoitteena on edistää lasten yhteistyötoimintaa, oppilaiden vaikutusmahdollisuuksia sekä osallistumista. (Perusopetuslaki 1998/628.)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) on otettu lasten osallisuuden näkökulma koulumaailmassa huomioon. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014) peilaavat pitkälti Perusopetuslakiin ja siinä todetaankin, että koulutyön perustana tulee olla oppilaiden osallisuus sekä kuulluksi tuleminen. Oppilaiden tulisi saada kokemuksia yhteistyöstä sekä demokraattisesta toiminnasta erilaisissa verkostoissa. Työmuotoihin, joilla lisätään oppilaiden osallisuutta sekä yhteenkuuluvuutta, tulee kiinnittää erityistä huomioita. Oppilaiden osallisuutta vahvistetaan luontevasti rohkaisemalla heitä osallistumaan oman koulutyönsä ja ryhmänsä toiminnan suunnitteluun samoin kun koko koulun yhteisen toiminnan ja oppimisympäristön suunnitteluun ja kehittämiseen. Perusopetuslain mukaisesti oppilaille tulee myös järjestää mahdollisuus osallistua opetussuunnitelman sekä koulun järjestyssääntöjen valmistelemiseen ja koululla tulee olla koulun oppilaista muodostuva oppilaskunta. (Opetushallitus 2016, 35,40.)

Kouluissa osallisuus näyttäytyy mahdollisuudeksi tulla kuulluksi ja osallisiksi heitä koskevissa asioissa. Osallisuus on yhdessä tekemistä ja tavoitteena on saada oppilaille kokemusta erilaisista osallistumisen sekä vaikuttamisen keinoista. (Pirttinen 2007, 49.)

Lasten osallisuutta kouluissa on pyritty lisäämään erilaisin hankkein. Esimerkiksi vuosina 2009–2011 toimineen Lapsen ääni koulussa -hankkeen tavoitteena oli lisätä lasten osallisuutta koulussa kehittämällä varhaisen tuen menetelmiä (Armanto ym. 2011, 10). Hankkeen tuotoksena syntyi sosiaaliohjauksen malli, jota alakoulut voivat soveltaa omista tarpeistaan käsin. Tavoitteena mallissa on lapsen osallisuuden lisääminen. (Armanto ym. 2011, 24.) Osallistuva oppilas - yhteisöllinen koulu -hankkeen (2005–2007) tarkoituksena taas oli edistää oppilaiden aktiivista roolia koulujen yhteisöllisyyden ja hyvinvoinnin kehittämisessä ja lisätä lasten vaikuttamismahdollisuuksia perusopetuksessa. Hankkeen todettiin edistäneen osallisuutta hankkeeseen osallistuneis-

sa kouluissa. (Nousiainen & Piekkari 2007, 5.) Monet hankkeet ja tutkimukset painottuvat kuitenkin alakouluikäisten lasten osallisuuden lisäämisen sijaan yläkouluikäisten nuorten osallisuuteen ja vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseen.

3.4 Lapsen äänen kuuleminen osallisuuden mahdollistajana

Osallisuus sekä lasten aktiivinen toimijuus syntyvät vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa. Jotta aito osallisuus sekä aktiivinen toimijuus olisi mahdollista, tarvitaan tietoa lasten ajatuksista, heidän näkökulmistaan sekä siitä, mitkä ovat lapsille luontaisia tapoja toimia ja miten aikuiset voisivat edistää vastavuoroista toimintaa lasten kanssa. (Karlsson 2012, 35.) Lapsitutkimuksien avulla on alettu ymmärtää, että lapsilla on tietoa, ideoita sekä näkökulmia, joita ei aikuisilla välttämättä ole ja jotka he pystyvät tuomaan esiin eri tavoin (Karlsson 2012, 22). Lapsilla on aivan omanlainen, aikuisista erilainen, tapansa ajatella ja antaa tapahtumille merkityksiä. Lapsilla saattaakin usein olla asioihin sellainen näkökulma, jota aikuiset eivät tule edes ajatelleeksi. (Roos 2016, 19.)

Haastava ongelma lapsen näkökulman selvittämisessä onkin, miten aikuinen ymmärtää ja tavoittaa lapsen maailman asioita sekä lapsen sanomaa. Aikuisen omat käsitykset, näkemykset sekä kokemukset tilanteessa saattavat vaikuttavat tulkintaan ja ohjaavat päätelmien tekoa tiettyyn suuntaan. (Karlsson 2000, 37–38.)

Lasten kokemusmaailmaan pääseminen toteutuu kuuntelemalla lasta (Vanhempainliitto 2016). Kun lapsen halutaan kertovan omista ajatuksistaan, tärkeää on muistaa, että kuuntelu tarkoittaa eri asiaa kuin kuunteleminen. Kuunteleminen vaatii todellista läsnäoloa sekä lapsen näkökulman sisäistämistä, kun taas kuunnella voi vain puolella korvalla. (Stenvall & Seppälä 2008, 25) Erilaisia kuulemisen menetelmiä ovat esimerkiksi valokuvaaminen, symbolikortit, haastattelut sekä palautteen kerääminen (Vanhempainliitto 2016).

Lapset kertovat ajatuksistaan kuitenkin puheen lisäksi monin eri keinoin. Lapset voivat kertoa kehollaan sekä toiminnallaan esimerkiksi leikin, taiteen ja tekemisen avulla. Aikuisen toteuttama kysely tai lapsen haastattelu tuottaa usein vain aikuisen ohjailemia, kapeita näkökulmia. (Hohti & Puroila 2016, 67.) Pelkän lapsen havainnoimisenkaan perusteella ei voida päätellä, mitä lapsi ajattelee tai tuntee ja sen vuoksi lapsen kanssa käydyt keskustelut ovat erittäin merkityksellisiä ja niissä lapsen tietoinen kuunteleminen nousee avainasemaan (Roos 2016, 15).

Lapsen maailmaan on mahdoton päästä ja lapsen näkökulma mahdoton tavoittaa, jollei ymmärrä lapsen omintakeista ja erilaista tapaa kertoa ja ilmaista itseään. Tähän tavoitteeseen pääsemiseksi tarvitaan menetelmiä, jotka sallivat lapsen ilmaisun vapauden. Tällaisia menetelmiä ovat esimerkiksi piirtäminen, sadutus, kuvien käyttö sekä draama. Näiden menetelmien löytäminen ja käyttäminen on tärkeää kaikissa lapsen toimintaympäristöissä. (Roos 2016, 27, 35.)

Kun lasten osallisuus mahdollistetaan ja heidän mielipidettään kuullaan, tulee jo eettisistä syistä huomioida, että lasten mielipiteitä ja heidän näkemyksiään tulee arvostaa. Heidän ajatuksensa tulee ottaa vakavasti sekä mahdollisesti niiden mukaan tulee ryhtyä käytännötoimenpiteisiin. (Turja 2011, 33.) Lasten ääntä on aidosti kuultu vasta silloin, kun lasten tuottamia näkökulmia otetaan huomioon ja ne näkyvät lasten arjessa, esimerkiksi päiväkodin toiminnoissa (Karlsson 2012, 43).

4 LAPSI PALAUTTEEN ANTAJANA

4.1 Yleistä palautteen vastaanottamisesta ja keräämisestä

Palautteen saaminen on oleellista arvioidessa toimintaa. Palautteen saaminen auttaa arvioimaan toiminnan tilannetta ja saavuttamaan tavoitteita (Ahonen & Lohtaja-Ahonen 2014, 13). Palautetta käsiteltäessä oleellista on ottaa palaute vastaan aktiivisesti kuuntelemalla ja aidosti ymmärtämällä. Palaute on aina antajansa henkilökohtainen näkemys ja palaute tulee ottaa vastaan kunnioittaen toisen mielipidettä. (Ahonen & Lohtaja-Ahonen 2014, 113–114.)

Vastaanottaessa palautetta on tärkeää tiedostaa omat kuuntelijan taitonsa ja kuunnella aktiivisesti, keskeyttämättä ja omia mielipiteitä pohtimatta, mitä palautteen antajalla on sanottavana. Usein palaute annetaan suullisesti ja tällöin kuunteleminen sekä ymmärtäminen korostuvat. Palautteen saamisen jälkeen oleellista on varmistaa ja vahvistaa palautteen antajalta ymmärsitkö palautteen sanoman oikein. Varmistaminen tapahtuu kysymällä tarkentavia kysymyksiä ja toistamalla toisen sanoma. Puhujaa ei tule yrittää tulkita, vaan toistamalla toisen puhetta aidosti ymmärtää palautteen antajan sanoma. Verbien käyttäminen palautteen antajan puhetta kerratessa on toimiva keino. (Ahonen & Lohtaja-Ahonen, 2014, 121–125.)

Valmistautuessa keräämään palautetta on oleellista miettiä, mistä haluamme kuulla palautetta. Tarkempaa palautetta kerättäessä tärkeää on pystyä määrittelemään tarkastikin palautteen antajalle, mistä haluamme palautteen. Myös palautteen antajien kohderyhmä tulee pohtia halutun palautteen saamista vastaavaksi. (Ahonen & Lohtaja-Ahonen, 2014, 139–140.)

Palaute voidaan pyytää joko suullisena tai kirjallisena. Kirjallinen palaute on hyödyllistä, koska sen säilyy muuttumattomana. Suullisen palautteen voi myös dokumentoida esimerkiksi muistiinpanojen avulla. Palautteenantotilanteella on tärkeää sopia aika ja paikka. Jos palautteen antaja ei ole aiemmin antanut palautetta, voi häntä auttaa tarkentamalla mistä ja millä tavoin palautetta halutaan. Palautteen kohtalo, eli se, mihin ja miten palautetta tullaan käyttämään, on hyvä kertoa palautteen antajalle. (Ahonen & Lohtaja-Ahonen, 2014, 143–151.)

4.2 Alakouluikäisen lapsen kehitykselliset edellytykset palautteen antamiseen

Keskilapsuudeksi kutsutaan ikää 6-7 vuodesta aina noin 12-vuotiaaksi saakka. Keskilapsuus on siis ikävaihe koulun aloittamisen ja nuoruuden alun välissä. (Ahonen ym. 2010, 70.) Keskilapsuus on vähän tutkittu ikävaihe ja sitä pidetään yleisesti hyvänä ja helppona ikäkautena. Koulunaloitus 7-vuoden iässä ja esipuberteetin aiheuttamat muutokset keskilapsuuden loppuvaiheilla tuovat toki omat haasteensa keskilapsuuteenkin. Keskilapsuudessa lapsen kehitys on tasaista verrattuna varhaislapsuuteen ja nuoruuteen, mutta jatkuvaa kehitystä tapahtuu silti paljon. (Jarasto & Sinervo 1998, 10–12.)

Keskilapsuuden alkua voidaan pitää kehityksellisenä siirtymävaiheena. Biologisen ja kognitiivisen kehityksen myötä lapsen edellytykset itsenäisempään toimintaan ja vastuun ottamiseen kasvavat. Fyysinen kasvu, aivojen ja ajattelun kehitys sekä motoristen taitojen muutos vaikuttavat uudella tavalla lapsen toimintaan. (Ahonen ym. 2010, 72.)

Kognitiivinen kehitys

Kognitiivisiin taitoihin kuuluvat lapsen ajattelu, havaitseminen, älykkyys, oppiminen ja kieli. (Vilén ym. 2011, 144). Kielen kehityksessä keskilapsuuden tienoilla, 7-8 vuoden iässä, lapsi hallitsee äidinkielensä tavanomaiset rakenteet ja muodot. Sanojen taivuttamisessa tai sanaston hallinnassa on kuitenkin vielä puutteita ja lapsi saattaa käyttää sanastoa poikkeavasti. Kielellinen päättely on hyvin konkreettista ja esimerkiksi ironia, huumori tai abstraktit asiat eivät aukea lapselle. Abstraktien asioiden ymmärtäminen kehittyykin paremmaksi vasta noin 10 -11 vuoden iässä. (Korkiakangas ym. 2003, 202–203.)

Muistin kehitys on yhteydessä niin kutsuttujen perusprosessien kehittymiseen. Perusprosessien nopeutuessa ja tehostuessa kehittyä myös muisti. Näitä perusprosesseja ovat esimerkiksi esineiden tunnistaminen ja yleistäminen tapahtumasta toiseen. Yhdeksänvuotias lapsi pystyy yleensä toistamaan noin kuusi heille sanottua toisiinsa liittymätöntä sanaa tai numeroa, eli pystyy muistamaan ne ulkoa. (Ahonen ym. 2010, 84–85.)

Lapsen tieto- ja käsitevarasto liittyen erilaisiin elämänilmiöihin kehittyy nopeasti keskilapsuudessa. Kun lapsella on valmiiksi aiempaa tietoa ja opittavasta ja muistettavasta asiasta, hänen on helpompi kiinnittää uusi tieto aiemmin oppimaansa. Mitä enemmän

tätä aiempaa tietoa lapsella on olemassa, sitä helpompaa uuden asian oppiminen on. Myös lapsen muististrategiat kehittyvät keskilapsuudessa. Keskilapsuudessa lapsi oppii käyttämään erilaisia toimintatapoja muistaakseen asioita. Näitä toimintatapoja ovat esimerkiksi muistettavan asian luokittelu tai ryhmittely tai muistisääntöjen käyttäminen. Noin 6-7-vuotias lapsi pystyy mielessään toistamalla muistamaan yksittäisiä sanoja ja helposti luokiteltavaa muistiainesta, 8-10-vuotias pystyy luokittelemaan ja pitämään mielessään jo vaikeamminkin luokiteltavia asioita. (Ahonen ym. 2010, 84–85.)

Esikouluiän alussa lapsi oppii pitämään mielessään useita samaan tilanteeseen liittyviä piirteitä ja he alkavat ajatella mielessään olevien sisäisten mallien eli representaatioiden kautta. Fyysisen maailman tapahtumat tulevat lapselle ennustettavammiksi ja ajattelun joustavuus lisääntyy erilaisten elämän konkreettisten ilmiöiden ymmärtämisessä. Jean Piagetin (1953) vaiheteorian mukaan tätä vaihetta kutsutaan konkreettisten operaatioiden vaiheeksi. (Ahonen ym. 2010, 81.) Kuitenkin vielä varhaisessa keskilapsuudessa ajattelu on melko konkreettista ja kirjaimellista. Ajattelun kohteet tulee olla vielä esillä. Vertaukset ja mielikuvat jäävät lapselle epäselviksi. Looginen ajattelu sekä syy- ja seuraussuhteiden ymmärtäminen kehittyy keskilapsuuden loppuvaiheilla, noin 10–12-vuoden iässä. (Jarasto & Sinervo, 1998, 36–46.)

Keskilapsuudessa Piagetin teorian mukaan lapsen taito ymmärtää kolmiulotteisuutta ja erilaisia malleja sekä symboleita kehittyy hiljalleen. Lapsi alkaa oppia, että jotkin merkit tai kuvat voivat kuvata oikeita asioita tai esineitä. Myös lapsen kiinnostus ja taito luokitella asioita kehittyy tässä ikävaiheessa. (Ahonen ym. 2010, 82.)

Piaget järjesti erilaisia koetilanteita, joissa mitattiin lasten kognitiivista kehitystä. Yhdessä Piagetin kokeista lapsen eteen laitetaan allekkain kaksi riviä kolikoita joissa kolikot ovat yhtä lähellä toisiaan, eli kolikkojonot samanmittaisia. Keskilapsuuden konkreettisten operaatioiden vaiheessa lapsi ymmärtää, että vaikka toista kolikkoriviä venytetään pidemmäksi, kolikoita on edelleen sama määrä, koska kolikoita ei lisätty tai poistettu. Aiemmassa kehitysvaiheessa lapsi olisi sanonut kolikoita olevan toisessa rivissä vähemmän. Lapsi ei luota enää pelkkään näköhavaintoon ja ymmärtää paremmin kolmiulotteista maailmaa. (Ahonen ym. 2010, 80–81.)

Yksi Piagetin testaamista ja toteamista keskilapsuuteen liittyvistä ajattelun taidosta on egosentrisyydestä vapautuminen. Piagetin mukaan alle kouluikäinen lapsi ei pysty vielä aidosti ajattelemaan asioita toisen ihmisen näkökulmasta, mutta keskilapsuudessa tämä taito alkaa kehittyä. Piagetin kokeissa lapsi sai tutustua kolmeen erikokoiseen leik-

kivuoreen kiertämällä niiden ympäri huoneessa. (Ahonen ym. 2010, 82.) Lapsen tuli leikkivuoriin tutustumisen jälkeen valita valokuva, joka esittäisi leikkivuoria eri suunnasta katsottuna. Kokeissa alle kouluikäiset lapset eivät onnistuneet tehtävässä ja tästä syystä Piaget arvioi alle kouluikäisten lasten olevan kyvyttömiä asettumaan toisen ihmisen asemaan ja heidän olevan egosentrisiä. (Karlsson 2000, 36.) Alle kouluikäinen lapsi ei Piagetin kokeen mukaan vielä hahmota, miltä vuoret näyttäivät toisen ihmisen näkökulmasta toisesta suunnasta katsottuna. Lapsen kyky asettua toisen asemaan alkaa hänen mukaansa kehittyä keskilapsuudessa hiljalleen, mutta vasta keskilapsuuden loppuvaiheessa lapsi alkaa aidosti oppia taidon havaita toisen tarkoituksia, toimintaa ja tunteita ja ikään kuin asettua tilanteen ulkopuoliseksi havainnoijaksi. (Ahonen ym. 2010, 82.) Toisaalta, kun toinen tutkijaryhmä toisti Piagetin kokeen huomioimalla lapsen näkökulman ja tavan ajatella asioita korvaamalla vuoret lapsille tutuilla leluilla, saatiin erilaisia tutkimustuloksia. Tällöin huomattavasti nuoremmat, jopa alle viisi vuotiaat lapset, osasivat tarkastella asioita toisesta näkökulmasta. Lapsen näkökulman huomioimisella voi olla siis merkitystä lapsen kehitykseen liittyviin tutkimustuloksiin. (Karlsson 2000, 36.)

Motorinen kehitys

Motorinen kehitys tarkoittaa lapsen liikkeiden kehitystä. Lapsen motorinen kehitys voidaan jakaa vaiheisiin lapsen iän mukaan. Motoriseen kehitykseen vaikuttaa perimä, ympäristön virikkeet yksilön persoonallisuus ja motivaatio taitojen harjaannuttamiseen. Ennen kouluikää lapsi oppii perusliikkumisen taitoja, esimerkiksi juoksemista, kiipeilyä, heittämistä, pyöräilyä, kirjoittamista ja kenkien sitomista. (Karling ym. 2008, 123–131.) Alakouluikäisen lapsen motoriset taidot ovat usein murroksessa koulunaloituksessa. Lapsi kasvaa nopeasti ja saattaa vaikuttaa kömpelöltä hallitsemattomien raajojensa kanssa. Kahdeksaan ikävuoteen mennessä motoriset taidot tasaantuvat ja lapsen liikkuminen alkaa olla sujuvampaa. (Jarasto & Sinervo 1998, 28–40.)

Alakouluiän alkaessa lasten lihashallinta ja tasapaino muuttuvat paremmaksi. Liikkuminen on sujuvampaa liikeratojen automatisoitumisen takia, liikkuminen monipuolistuu ja liikkeiden yhteensovittaminen, eli koordinaatio kehittyy. Keskilapsuudessa tyttöjen ja poikien motorisissa taidoissa on hieman eroa. Tytöt pärjäävät poikia paremmin hienomotoriikkaa vaativissa tehtävissä. Lisäksi tyttöjen tasapaino on hieman parempi kuin

pojilla. Pojat taas suoriutuvat paremmin tehtävistä, jotka vaativat suurempaa lihasmassaa, kuten juoksemisessa ja pallon heitossa. (Ahonen ym. 2010, 75–76.)

Sosiaalinen kehitys

Sosiaaliseen kasvuun keskilapsuudessa ja etenkin koulun aloitusvaiheessa liittyy itsenäisyyden lisääntyminen ja aikaisempaa runsaampi vastuunotto. Lapsen yksin tai ilman vanhempia viettämä aika lisääntyy koulun aloittamisen jälkeen. Kaverien merkitys ja muiden kuin vanhempien hyväksyntä muuttuu lapselle yhä merkityksellisemmäksi. (Korkiakangas ym. 2003, 170.)

Keskilapsuudessa ystävyysuhteet ovat yleisesti sukupuolittuneita. Tytöt viihtyvät paremmin tyttöjen ja pojat poikien kanssa. Pojille on tyypillistä toimia isommissa ryhmissä, kun taas tytöt muodostavat pienempiä kaveriryhmiä. Yhteisöön kuulumisen merkitys korostuu ja vuorovaikutus muiden kuin omien perheenjäsenten kanssa lisääntyy. Vuorovaikutuksessa toisten kanssa lapsi oppii ryhmän jäsenenä toimimisen tärkeitä taitoja, kuten työnjakoa ja sovittujen sääntöjen noudattamista. Ryhmässä lapsi myös oppii onnistumista ja pettymysten sietoa. Lisäksi lapsi oppii toisten tunteiden lukemista ja ymmärtämistä sekä sovittamaan omia tarpeitaan suhteessa toisten tarpeisiin. Sosiaalinen kehitys keskilapsuudessa kytkeytyy roolinoton kehitykseen ja kykyyn nähdä asioita toisten kannalta. Aikuisten tuki riitatilanteissa ja toisten asemaan asettumisessa on vielä keskilapsuudessa tärkeää. Lapsi ei kykene vielä etenekään keskilapsuuden alkuvaiheessa asettumaan toisen asemaan ilman aikuisen apua ja neuvontaa. (Pulkkinen 2002, 112–113.)

4.3 Lapsille ominainen toiminta ja lasten tuottama tieto

Ihminen on syntymästään saakka toiminnanhakuinen ja hänellä on tarve oppia ja leikkiä. Jo pieni taaperoikäinen lapsi osaa tuoda esiin omia ajatuksia ja tarpeitaan, joihin lapsen huoltaja oppii vastaamaan. (Karlsson 2012, 39.) Leikki on lapselle mieluista ja ominaisin tapa ilmaista itseään. Leikkiessään lapsi kehittää omaa maailmaansa ja pysyy siirtämään aiemmin kokemaansa itsensä ulkopuolelle. (Airas & Brummer 2002, 163–165.)

Leikki ja leikkisyys kuuluvat ihmisyyteen ja niissä on kysymys vuorovaikutuksesta ja vastavuoroisesta yhteisöllisyydestä. Lapsi saattaa pystyä aikuista herkemmin tulkitsemaan näitä tilanteita. Leikki liittyy kaikkeen lapsen toimintaan, myös kerrontaan. Leikkisessään lapset kertovat jatkuvasti. Leikki, ihmettely, kokeileminen ja huumori ovat lapsille ominaisia tapoja toimia. Lapsille erityistä on myös ilmaista itseään muilla tavoin kuin puhumalla. (Karlsson 2012, 39–46.)

Lapsien kanssa ei ole luontaista käyttää perinteisiä haastattelutilanteita. Lapsi vastaa haastattelutilanteissa usein laajoihinkin kysymyksiin lyhyesti. Usein aikuisten esittämät kysymykset eivät ole aitoja, eikä niillä saada vastausta siihen, mitä lapsi itse ajattelee. Haastattelussa ja keskusteluissa aikuinen ottaa helposti johdattelevan sekä kysyjän roolin. Lapsen tärkeä kertoma saattaa jäädä kuulematta, koska aikuinen määrittää aihepiirin keskustelulle. Jos kiinnostuksen kohteeksi halutaan valita se, mitä lapsella itsellään on kerrottavana, on sovellettava lapsille ominaista toimintaa eli leikkiä ja mielikuvitusta. Kuuntelemalla ja havainnoimalla lasta voidaan saada esiin toisenlaista, lapsista lähtöisin olevaa tietoa. (Karlsson 2012, 44–46.)

Kun huomioidaan lapsille ominaiset tavat leikkiä ja toimia, voidaan lasten toiminnassa huomata yllättäviä osaamisen alueita. Lapsen maailma ja lapselle ominainen tapa toimia on kokonaisvaltaista ja lapsi ei itse erittele toimintaansa, vaan leikki ja leikkisyys, vastavuoroisuus ja toiminnallisuus näkyvät kaikessa lapsen toiminnassa. Lapsi tuottaa tietoa näiden toimintojen kautta ja halutessaan kerätä lapsilta tietoa aikuisten onkin syytä kiinnittää huomionsa näihin asioihin. Lapsen osaaminen ja näkemykset tiedon tuottamisessa voidaan tuoda paremmin esille huomioimalla lapsinäkökulma ja lapsille ominainen tapa toimia. (Karlsson 2006, 8-9.)

Lapsen näkökulman tavoittamiseen omia toimintaympäristöjään koskevissa asioissa voidaan käyttää erilaisia tapoja, joilla lapsi tulee kuulluksi suoraan tai välillisesti. Kun lasta haastatellaan tai hänen kanssaan keskustellaan arvioitavasta asiasta, on oleellista auttaa lasta muistelevaan ja kohdistamaan ajatuksensa arvioitavaan asiaan. Tällöin toiminnan dokumentointi esimerkiksi kuvin on tärkeää. (Heikka ym. 2011, 62.)

Lapsi- ja lapsuudentutkimuksessa on alettu ottaa huomioon lapsilla itsellään olevat tiedot ja taidot sekä otettu lapset mukaan tiedon tuottajiksi. Ymmärrys siitä, että aikuisilla ei välttämättä ole kaikkea tietoa ja lasten tieto on huomionarvoista, on lisääntynyt. (Karlsson 2012, 9.) Lapsitutkimuksessa tietoa voivat tuottaa lapset tai aikuiset. Tämän tiedon voi saada erilaisin tavoin ja se voidaan jakaa viiteen erilaiseen tapaan: reaaliai-

kainen tieto, jälkeensä saatu tieto, lasten tuotoksista saatu tieto, asiakirjoista saatu tieto ja julkinen tieto. (Karlsson 2012, 19.) Oleelliset tavat hankkia lasten kertomaa tietoa oman kehittämisemme kannalta ovat olleet jälkeensä saatu tieto ja lasten tuotoksista saatu tieto. Jälkeensä saatu tieto voi käsittää esimerkiksi haastattelua, muistelua tai kertomista joko suullisesti tai erilaisten symbolien avulla. Tuotosten kautta saatu tieto sen sijaan voidaan saada esimerkiksi lasten tekemistä piirroksista tai esityksistä. (Karlsson 2012, 9.)

5 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS

5.1 Kehittämistyössä käytetyt menetelmät

Salonen (2013, 22–23) jakaa TKI-menetelmät kahteen osaan, kehittämismenetelmiin sekä tiedonhankintamenetelmiin. Kehittämismenetelmiä ovat esimerkiksi kokeileva toiminta, simulaatiopelit, draama, kuvalliset tekniikat sekä narratiiviset menetelmät. Tiedonhankinta menetelmiä taas ovat esimerkiksi havainnointi ja sen eri lajit, haastattelut ja kyselyt. (Salonen 2013, 22–23.) Omassa kehittämistyössämme käytimme näistä kehittämismenetelmistä dialogista keskustelua sekä kokeilevaa toimintaa. Tiedonhankintamenetelmänä käytimme aluksi osallistuvaa havainnointia.

Osallistuva havainnointi

Osallistuvassa havainnoinnissa havainnoija osallistuu kohteensa toimintaan heidän ehdoillaan ja yhdessä sen jäsenten kanssa sovittu ajanjakson ajan. (Vilkka 2006, 44) Osallistuimme Kerrotaan Koiralle -työpajoihin neljä kertaa havainnointi- ja tutustumismielessä. Halusimme nähdä mitä Kerrotaan Koiralle -työpajoissa tehtiin ja millaisia ne olivat, jotta tiesimme, mistä aiheesta aiomme palautetta kerätä. Käyntejä tarvittiin myös havainnointiin, sillä tarvitsimme tietoa lasten palautteenantokyvyistä palautteenkeruumenetelmien valitsemisen tueksi. Osallistumiskerroista sekä havainnoistamme teimme muistiinpanoja ja kävimme yhdessä läpi huomioimiamme asioita.

Osallistumisen aste havainnoinnissa vaihtelee kehittämistyön eri vaiheissa (Heikkinen yms. 2010, 106). Ensimmäisellä kerralla olimmekin selkeästi vain havainnoimassa ryhmää ja siinä toteutettavaa toimintaa. Tämän jälkeen osallistumisemme kasvoi vaihteittain, sillä halusimme myös tulla tutummiksi lapsille ja heittäytyä mukaan toimintaan, josta palautetta oli tarkoitus kerätä. Osallistuva havainnointi edellyttääkin, että havainnoija pääsee sisään tutkimaansa yhteisöön (Vilkka 2006, 45). Lapset olivat meistä hyvin kiinnostuneita ja halusivat meidän tulevan toimintaansa mukaan jo ensimmäisestä kerrasta lähtien, jonka vuoksi heihin tutustuminen ja heidän yhteisöönsä sisälle pääseminen oli suhteellisen helppoa. Opimme nopeasti huomaamaan lasten erityispiirteitä sekä esimerkiksi heidän kielellisen kykynsä, joka oli tärkeää palautteenkeruumenetelmien valinnan kannalta.

Dialoginen keskustelu

Dialogisuus on kahden subjektin vuorovaikutusta ja kommunikointia, eikä sitä näin ollen voi saavuttaa yksin. Dialogissa osapuolet ovat tasavertaisia ja molemmilla osapuolilla on tärkeä osuus vuorovaikutuksen onnistumisen kannalta. (Mäkinen yms. 2009, 138.) Kehittämistyö etenee dialogisessa vuorovaikutuksessa kehittämissuhteiden ympäristössä. Se on keskustelua, arviointia ja toiminnan uudelleen suunnittelua sekä vertaistukea ja palautteen antoa sekä vastaanottamista. (Salonen 2013, 6.)

Omassa kehittämissuhteessamme pyrimme käyttämään dialogista keskustelua aina ollessamme vuorovaikutuksessa toimeksiantajan ja yhteistyökumppanin tai ohjaavien opettajiemme kanssa. Pyrimme dialogisuuteen myös aina tavatessamme toisiamme ja tehdessämme tätä kehittämissuhteitä. Koska teimme tätä kehittämissuhteitä parityönä, oli toisen kunnioitus sekä toisen mielipiteiden huomioon ottaminen heti alusta asti erittäin tärkeää. Saimme toisiltamme myös arvokasta vertaistukea kehittämissuhteen tekemisen aikana. Kehittämissuhteessamme olimme myös vuorovaikutuksessa Kerrotaan Koiralle -työpajoihin osallistuvien lasten kanssa ennen omia toimintakertojamme sekä niiden aikana. Koimme, että dialogisuus myös lasten kanssa oli tärkeää, koska halusimme nimenomaan kuulla, mitä heillä oli sanottavanaan. Toivoimme toiminnallamme edistäneemme heidän kokemustaan tasavertaisuudesta.

Kokeileva toiminta

Olimme valinneet viisi toiminnallista menetelmää ja kehittäneet niitä palautteenkeruuseen sopivammiksi. Menetelmiä kokeilemalla halusimme selvittää, miten hyvin ne sopivat juuri palautteenkeruun kontekstiin. Kokeilevan toiminnan tarkoituksena on selvittää, miten kokeiltava asia toimii käytännössä (Toikko & Rantanen 2009, 99). Palautteenkeruumenetelmien kokeileminen Luolavuoren koulun erityisluokassa oli juuri kokeilevaa toimintaa, sillä emme tarkkaan ottaen tieneet, miten hyvin valitsemamme ja palautteenkeruuta varten hieman kehittämissuhteemme menetelmät sopivat juuri palautteenkeruuseen.

Kokeilevaan toimintaan kuuluu vaiheittaisen kehittämisen logiikka, jossa alkuselvityksiin perusteella voidaan aloittaa kokeileva toiminta. Ensimmäisen kokeilun jälkeen toimintaa arvioidaan, jonka jälkeen toimintaa kokeillaan uudestaan, kun uudet arviointi-

hin perustuvat muutokset on tehty. (Toikko & Rantanen 2009, 100.) Oma kokeileva toimintamme eteni niin, että alun havainnointi- ja tutustumiskertojen jälkeen lähdimme etsimään sopivia toiminnallisia menetelmiä, joita kehittää palautteenantoon sopiviksi. Käytimme hyväksemme havaintojamme ja tietojamme kokeilevan toiminnan toimintaympäristöstämme eli Luolavuoren koulun erityisluokasta ja etsimme menetelmiä, jotka sopisivat juuri kyseiselle kohderyhmälle. Kun olimme valinneet menetelmät, teimme vielä muutaman havainnointi- ja tutustumiskäynnin, joiden jälkeen pohdimme menetelmiemme soveltuvuutta kyseiseen ryhmään. Jouduimmekin tekemään muutoksia joihinkin toimintasuunnitelmiimme esimerkiksi rajaamaan palautetta samanaikaisesti antavan ryhmän kokoa, muuttamaan osan toiminnoista yksilötoiminnaksi, helpottamaan osassa menetelmiä käyttämiämme väittämiä sekä vaihtamaan tiloja, joissa palautetta kerättäisiin. Muutoksien teon jälkeen kokeilimme jokaista menetelmää kohderyhmään kanssa. Teimme myös muutoksia toiminnan aikana, jos huomasimme, ettei jokin asia toimi tai jotakin ei pystynytään toteuttamaan suunnitellusti. Lopuksi arvioimme menetelmien onnistuneisuutta ja listasimme jatkokehittelymahdollisuuksia, jos sellaisia ilmeni.

5.2 Prosessin kuvaus, vaiheistus ja aikataulu

Konstruktivistinen työn kehittämisen malli on yhdistelmä sekä lineaarista että spiraalista mallia. Sen sisältämät vaiheet ovat aloitusvaihe, suunnitteluvaihe, esivaihe, työstövaihe, tarkistusvaihe, viimeistely sekä valmis tuotos. Konstruktivistisessa mallissa korostetaan osallistavaa sekä sosiopedagogista työtettä. (Salonen 2013, 16–17.) Oman kehittämistyön prosessin malliksi valitsimme konstruktivistisen mallin, sillä se sopi parhaiten omaan kehittämistyöhömmme varsinkin sen osallisuutta korostavan työotteen vuoksi. Kehittämistyö on tärkeää jakaa vaiheisiin, sillä vain huolellisella suunnittelulla ja vaiheistamalla kehittämistyön saa jaettua toteuttamiskelpoisiin osiin. Vaiheistus myös auttaa tuomaan toiminnan näkyvämmäksi. (Salonen 2013, 21.)

Aloitusvaihe

Aloitusvaiheessa kehittämistyölle on idea. Tässä vaiheessa idealle pyritään löytämään kehittämistarve, muotoilemaan alustava kehittämistehtävä sekä löytämään ajatus mukana olevista toimijoista. (Salonen 2013, 17.) Aloitusvaiheessa pyrimme ensin löytä-

mään yhdessä molemmille mieleisen kehittämistyön aiheen. Halusimme molemmat, että kehittämistyö liittyisi eläinavusteiseen toimintaan ja siksi lähdimme etsimään toimeksiantajaa tältä alalta. Otimme yhteyttä alan eri toimijoihin ja koska Maarit Haapasaari oli kanssamme valmis yhteistyöhön, lähti kehittämistyö käyntiin Hali-Koira -yrittäjä Maarit Haapasaaren kanssa. Koska hänellä ei juuri sillä hetkellä ollut valmista aihetta työllemme, ideoimme tulevaa kehittämistyötämme ja sen aihetta yhdessä ensimmäisessä tapaamisessa (Liite 2). Tämän tapaamisen aikana saimme tietää, että Kerrotaan Koiralle -työpajat olisivat mahdollisesti jatkumassa ja kohdensimme ideoinnit juuri tähän hankkeeseen. Kun työpajojen jatko varmistui, toiseen ideointitapaamiseemme osallistui myös Kerrotaan Koiralle -työpajojen toinen vetäjästä, sanataiteilija ja sanataidekasvattaja Veera Vähämaa, josta tuli kehittämistyömme yhteistyökumppani (Liite 3). Aihe-ehdotuksen saimmekin toimeksiantajamme ja yhteistyökumppanimme puolelta, heidän osoittamana tarpeena. He toivoivat meidän keräävän palautetta Luolavuoren koulussa pidettäviin Kerrotaan Koiralle -työpajoihin osallistuvilta lapsilta.

Suunnitteluvaihe

Suunnitteluvaiheessa kehittämistyön aihe yleensä kirkastuu ja tällöin tulee tehdä myös kehittämistyölle huolellinen suunnitelma (Salonen 2013, 17). Lopullinen muoto kehittämistyöllemme syntyikin vasta maaliskuussa ohjaavien opettajiemme kanssa käydyssä palaverissa (Liite 4). Suunnitteluvaiheessa tulimme siihen tulokseen, että palautteenkeruumenetelmien tuli olla toiminnallisia ja suunnattuja juuri alakouluikäisille lapsille. Tällöin pystyimme yhdistämään molempien kehittämistyöntekijöiden eri suuntautumisvaihtoehtoja. Oman haasteensa loi se, että Kerrotaan Koiralle -työpajoihin osallistuvilla lapsilla oli kielenkehityksen haasteita, jolloin menetelmien kirjon tuli olla laaja, jotta jokaisen lapsen ääni varmasti tavoitettaisiin jollakin menetelmällä. Toiveena oli myös, että toimeksiantajamme ja yhteistyökumppanimme sekä myös muut sosiaalialan toimijat pystyisivät myöhemmin hyödyntämään ja soveltamaan menetelmiä myös kerättyä palautetta muilta asiakasryhmiltä. Samassa palaverissa lisäsimme palautteenkeruuseen myös sen osallisuutta mahdollistavan näkökulman otettavaksi huomioon. Kun aiheen lopullinen muoto oli kirkastunut, teimme kehittämistyötämme varten kehittämistyösuunnitelman.

Toteutuksen vaiheet

Esivaiheessa kehittämistyöntekijät siirtyvät sille kentälle, jossa kehittämistyön aikana toimivat ja työstövaiheessa taas työskentelevät päivittäin kohti sovittua tavoitetta (Salonen 2013, 17–18). Toteutuksen esivaiheen alussa kirjoitimme toimeksiantajamme kanssa toimeksiantosopimuksen. Tämän jälkeen aloimme tutustumaan kenttään, jossa varsinainen kehittämistyön kenttätyö tuli tapahtumaan. Kerrotaan Koiralle -työpajoja toteutettiin Luolavuoren koululla erityisluokalla joka maanantai hieman yli tunnin kerrallaan. Jotta työpajojen toiminta sekä niihin osallistuvat lapset tulisivat meille tutuiksi, sovimme, että osallistuisimme pajoihin muutamia kertoja havainnointi- sekä tutustumismielessä. Havainnointi- ja tutustumiskertoja oli yhteensä neljä huhti- ja toukokuun aikana, jolloin osallistuimme Kerrotaan Koiralle -työpajojen toimintaan. Kertojen aikana pyrimme tutustumaan lapsiin, heidän erityistarpeisiinsa sekä toimintaan, josta lapset antaisivat palautetta. Koimme, että meille olisi eduksi tutustua lapsiin hieman ennen omien toimintakertojen käynnistymistä, mutta myös, että lapset saattaisivat antaa aidompaa palautetta, kun tuntisivat meitä hieman entuudestaan. Samoin koimme, että kokeilevan toiminnan kannalta tarvitsimme useamman havainnointi- ja tutustumiskerran, jotta voisimme tarpeen vaatiessa muokata tehtyjä menetelmäsuunnitelmia havaintojemme perusteella kohderyhmälle sopivammiksi. Tässä vaiheessa aloitimme myös perehtymisen kehittämistyössä tarvittavaan tietoperustaan.

Toteutuksen esivaiheessa tutustumisen aikana valitsimme menetelmät, joilla aioimme kerätä palautetta lapsilta. Menetelmien valinnassa hyödynsimme omia tutustumiskerroilla saamiamme kokemuksia ja havaintoja kohderyhmästä, teoriaa sekä toimeksiantajamme, yhteistyökumppanimme ja luokan opettajan tietoja lasten valmiuksista. Halusimme palautteenkeruumenetelmien olevan toisistaan erilaisia ja eri osa-alueita painottavia, jotta lasten mahdolliset eri osaamisalueet tulisivat huomioiduksi. Valitsimme viisi toiminnallista menetelmää, joita kehitimme hieman palautteenantoon sopivammiksi. Menetelmiksi valikoituivat aihesadutus, palautejana, palautetaulu, kirjepalaute sekä liikennevalot. Jokaisesta palautteenkeruukerrasta teimme yksityiskohtaiset toimintasuunnitelmat (Liitteet 7-11), jotka hyväksytimme toimeksiantajalle sekä yhteistyökumppanillamme palaverissa huhtikuussa (Liite 6). Samaisessa palaverissa sovimme myös, että antaisimme lapsilta kerätyn palautteen toimeksiantajallemme sekä yhteistyökumppanillemme raporttina myöhemmin syksyllä.

Työstövaihe alkoi toukokuussa. Tällöin menetelmät oli valittu ja kehitetty palautteenantoa palveleviksi, toimintahetket suunniteltu sekä toimintakertojemme aikataulut sovittu. Muokkasimme tarvittaessa toimintasuunnitelmia jokaisen tutustumiskerran sekä edellisten kokeilevien palautteenkeruukertojen jälkeen. Olimme myös suunnitelleet, miten jokaisen menetelmän tuottamat palautteet dokumentoitaisiin, jotta pystyisimme raportoimaan ne toimeksiantajallemme sekä yhteistyökumppanillemme. Myös lasten vanhemmilta oli pyydetty lupa lasten osallistumiseen sekä mahdolliseen valokuvaamiseen kotiin lähetettyjen lupa-anomusten avulla (Liite 5). Ennen palautteenkeruuprosessin alkua, olimme pyytäneet kehittämistyömme toimeksiantajaa sekä yhteistyökumppania pitämään muisteluhetken. Lasten muistamisen kannalta pidimme tätä tarvittavana, koska työpajat olivat alkaneet jo edellisenä syksynä ja toivoimme lasten muistavan muistelun kautta mahdollisesti aikaisempiakin kertoja. Toimintakertoja, joissa käytimme valitsemiamme menetelmiä kerätä palautetta, oli yhteensä kolme toukokuun aikana. Rajallisten aikaresurssien vuoksi jouduimme kokeilemaan kahtena ensimmäisenä toimintakertana kahta menetelmää. Jokainen kerta oli noin tunnin mittainen. Ensimmäisellä kerralla 11.5.2016 keräsimme palautetta aihesadutus- sekä liikennevalomenetelmillä, toisella kerralla 18.5.2016 kirjepalautteen sekä palautejanan avulla ja viimeiselle kerralle 26.5.2016 jäi palautetaulun teko. Jokainen saatu palaute dokumentoitiin tarkasti eri tavoin esimerkiksi hyödyntäen valokuvausta sekä muistiinpanoja. Myös kaikki lasten tuottama materiaali otettiin talteen.

Kun kaikkia menetelmiä oli kokeiltu, alkoi palautteen kokoaminen, tietoperustan kirjoittaminen sekä kehittämistyön varsinaisen tuotoksen teko. Tietoperustan kirjoittaminen jatkui pitkälle syksyyn. Tuotoksen teon aloitimme syyskuussa. Tällöin tuotoksen muodoksi valikoitui PDF-muotoinen nettimateriaali. Alun perin tarkoituksenamme oli koota kokonainen menetelmäkansio, mutta aikaresursseista johtuen pääsimme kokeilemaan ja kehittämään vain viittä menetelmää, jolloin tuotoksestamme tuli hieman suppeampi kuin alun perin oli tarkoitus. Tämän vuoksi päädyimme nettimateriaaliin, jonka hyvänä puolena toisaalta oli helppo saatavuus.

Tarkistusvaihe

Tarkistusvaiheessa eri toimijat tarkastelevat ja arvioivat yhdessä kehittämistyötä ja joko palauttavat sen uudelleen työstövaiheeseen tai jatkavat arvioinnin jälkeen eteenpäin (Salonen 2013, 18). Tarkistusvaiheen alussa sovimme tapaamisen ohjaavien opetta-

jiemme kanssa. Toinen kehittämistyöntekijöistä oli estynyt pääsemästä palaveriin, jonka vuoksi hyvät muistiinpanot tulivat tarpeeseen. Ohjaavat opettajat olivat arvioineet sen hetkistä kehittämistyömme raporttia ja saimme heiltä hyviä neuvoja päästäksemme kehittämistyössä jälleen eteenpäin. Palautteen kokosimme toimeksiantajallemme sekä yhteistyökumppanillemme raporttimuodossa. Raportti käytiin yhdessä toimeksiantajamme Maarit Haapasaaren kanssa palaverissa läpi ja sitä arvioitiin yhdessä. Haapasaari antoi palautteenkeruumenetelmistä sekä saadusta palautteesta hyvää palautetta meille ja sanoi palautteen olevan mielenkiintoista sekä juuri sitä mitä haettiin. Palaverissa luovutimme myös lasten tekemät materiaalit Haapasaarelle. Yhteistyökumppanimme Veera Vähämaa ei valitettavasti päässyt osallistumaan palaveriin, eikä antanut raportista palautetta. Tässä vaiheessa tarkoituksena oli myös esitellä tekemäämme nettimateriaalia ohjaaville opettajille, mutta koska sen valmiiksi saaminen kesti odotettua kauemmin, ei siihen ollut aikaa.

Viimeistelyvaihe ja valmis tuotos

Viimeistelyvaiheessa kehitystyön tuotosta ja kehittämistyön raporttia hiotaan lopulliseen muotoonsa. Tämä saattaa viedä yllättävän kauan ja sille tulee varata riittävästi aikaa. Lopuksi kehittämistyössä tuotetaan yleensä jokin tuotos. Se voi olla esimerkiksi esite, kansio tai lehtinen. Samoin lopuksi tulisi päättää tämän tuotoksen levittämisestä. (Salonen 2013, 18–19.) Viimeistelyvaiheessa viimeistelimme kaikki kehittämistyöhön kuuluneet osat. Ensiksi viimeistelimme palauteraportin, joka lähetettiin valmiina toimeksiantajallemme (Liite 13). Tämän jälkeen viimeistelimme tekemämme tuotoksen (Liite 14). Päädyimme internetmateriaaliin, jotta se olisi tarvittaessa mahdollisimman helposti kaikkien saatavissa. Kaikkein eniten kuitenkin aikaa meni kehittämistyöraportin viimeistelyyn, sillä olimme jättäneet myös paljon kirjoitustyötä tähän vaiheeseen, jonka olisimme kysyneet tekemään myös aiemmin. Palauteraportti, tuotos sekä tämä kehittämistyöraportti valmistuivat marraskuun alussa juuri määräaikaan mennessä.

Kehittämistyön vaiheet	Aika	Aihe	Toimijat	Käytetyt menetelmät	Tuotettu materiaali
Aloitusvaihe	15.1.2016	Tutustuminen ja mahdollisten kehittämistyöaiheiden	Kehittämistyöntekijät ja Hali-Koira yrittäjä	Dialoginen keskustelu	Muistio (Liite 2)
	16.2.2016	Aiheen valinta ja alustava rajaaminen	Kehittämistyöntekijät ja toimeksiantajat	Dialoginen keskustelu	Muistio (Liite 3)
Suunnitteluvaihe	11.3.2016	Kehittämistyön idean kirkastuminen ja aiheen tarkempi rajaaminen	Kehittämistyöntekijät ja ohjaavat opettajat	Dialoginen keskustelu	Muistio (Liite 4)
	Maaliskuussa 2016	Kehittämistyön suunnitelman tekeminen	Kehittämistyön tekijät	Dialoginen keskustelu	Kehittämistyösuunnitelma
Toteutus: esivaihe	Huhtikuussa 2016	Toimeksiantosopimuksen tekeminen	Kehittämistyöntekijät ja toimeksiantaja ja yhteistyökumppani		Toimeksiantosopimus (Liite 1)
		Kerrotaan Koiralle -työpajoihin tutustuminen sekä niissä toiminnan ja	Kehittämistyöntekijät ja toimeksiantaja ja yhteistyökumppani	Dialoginen keskustelu, Osallistuva	Muistiinpanot
		Palauttengeruunetelmien valinta ja kehitys, palautteen dokumentoitapojen valinta sekä perehtyminen teoriaperustaan	Kehittämistyöntekijät	Dialoginen keskustelu, havainnointi-muistiinpanojen käyttö	Palautteenkeruukertojen toimitasuunnitelmat (Liitteet 7-11)
	2.5.2016	Menetelmien esittely ja toimitasuunnitelmien läpikäynti	Kehittämistyöntekijät, toimeksiantaja sekä yhteistyökumppani	Dialoginen keskustelu	Muistio (Liite 6)
Toteutus: työstövaihe	Touko- ja kesäkuu 2016	Lasten toimintaan osallistumiseen ja mahdolliseen valokuvaukseen lupien	Kehittämistyöntekijät ja toimintaympäristön luokan opettaja	Lupakaavake	Lupakaavakkeet, (mallina Liite 5)
		Menetelmien käyttö ja palautteenkerääminen, palautteen dokumentointi	Kehittämistyöntekijät	Kokeileva toiminta	Muistiinpanot, valokuvat, lasten tuottamat
	Elo- ja Syyskuu 2016	Kehittämistyön kirjoittaminen ja tuotoksen kokoaminen	Kehittämistyöntekijät		Kehittämistyön raportin raakaversio
Tarkistusvaihe	28.9.2016	Kehittämistyön arviointia ja ohjeistuksia jatkoon	Kehittämistyöntekijä sekä ohjaavat opettajat	Dialoginen keskustelu	Muistiinpanot
	Lokakuussa 2016	Saadun palautteen kokoaminen raportiksi, sen esittely ja arviointi toimeksiantajan kanssa	Kehittämistyöntekijät ja toimeksiantaja	Dialoginen keskustelu	Muistio (Liite 12)
Viimeistelyvaihe	Lokakuussa 2016	Kehittämistyön osien viimeistely	Kehittämistyöntekijät		Viimeistellyt kehittämistyön osat
Valmis tuotos	Marraskuun alku 2016	Valmis kehittämistyö	Kehittämistyöntekijät		Valmis palauteraportti (Liite 13), materiaali (Liite 14) sekä kehittämistyön raportti

Kuvio 2. Kehittämistyön vaiheet, toimijat, käytetyt menetelmät sekä tuotettu materiaali

5.3 Palautteenkeruumenetelmät; kokeilu ja kehittäminen

Valitsimme toiminnalliset palautteenkeruumenetelmät niin, että menetelmät olisivat mahdollisimman erilaisia. Niiden tuli palvella mahdollisimman monien erilaisten palautteenantajien kykyä antaa palautetta. Toivoimme erilaisten menetelmien mahdollistavan sen, että jokainen kehittämistyön toimintaympäristön lapsi kykenisi antamaan palautetta ja kertomaan mielipiteensä jonkin valitsemamme menetelmän avulla. Esimerkiksi suulliseen palautteenantoon kykenemätön henkilö saisi mahdollisuuden kertoa oman mielipiteensä esimerkiksi piirtäen. Halusimme ottaa mukaan myös kuvallisia menetelmiä, vaikka lasten abstrakti ajattelu kehittyi paremmaksi vasta noin 10 -11 vuoden iässä, kuten olemme maininneet kappaleessa 4.2. Kuvallisten menetelmien kokeileminen tätä nuorempien lasten kanssa oli mielestämme kuitenkin kannattavaa, koska valitsemalla helpompia symboleita ja kuvia koimme, että myös nuoremmat lapset kykenevät antamaan palautetta niiden avulla.

Lopulta päädyimme kokeilemaan viittä eri menetelmää, sillä aikaa oli rajallisesti käytössä. Palautteenkeruumenetelmien joukkoon valikoitui yksi narratiivinen menetelmä (sadutus), erilaisia kuvallisia menetelmiä (palautetaulu, palautejana) yksi taidelähtöinen palautteenkeruumenetelmä (kirjepalaute) sekä lisäksi testasimme myös palautteenkeruun liikennevalojen avulla. Lasten antama palaute raportoitiin erikseen toimeksiantajalle ja yhteistyökumppanille ja se on esitelty liitteessä 13.

Toimeksiantaja ja yhteistyökumppani toivoivat myös tarkempaa palautetta tietyistä aiheista, jolloin mukaan oli otettava muutama menetelmä, joilla saimme niin kutsuttua tilastoitavissa olevaa ja tarkemmin rajattua palautetta. Liikennevalot sekä palautejana soveltuivat tähän hyvin. Halusimme myös, että lapset saisivat luovemman menetelmän avulla ilmaista juuri sitä, mitä itse halusivat nostaa esille, jolloin päätimme ottaa palautteenkeruuseen mukaan myös taideaspektin. Kirjepalaute taas toimi tällaisen palautteenkeruun näkökulmasta hyvin.

Palautteenkeruukertoja oli yhteensä kolme, jonka vuoksi jouduimme jakamaan viisi valitsemaamme menetelmää näille kolmelle kerralle. Siksi aika yhden menetelmän testaamiseen oli lyhyehkö. Kävimme tutustumassa Kerrotaan Koiralle -työpajoihin sekä havainnoimassa työpajoihin osallistuvaa lapsiryhmää, jotta pystyimme kehittämään valitsemamme menetelmät juuri kohderyhmälle sopiviksi. Ensimmäisellä tutustumiskerrallamme ennen palautteenkeruun alkua kerroimme lapsille mitä olemme tulleet heidän

kanssaan tekemään ja mihin heidän antamansa palaute menee sekä mihin sitä tullaan käyttämään. Muistutimme lapsia tästä jokaisen palautteenkeruukerran aluksi.

Alla kerromme lyhyesti millaiset menetelmät olemme valinneet, mitä olemme tehneet, perustelemme kunkin menetelmän valitsemisen, kuvaamme menetelmien kehityskaaret sekä pohdimme menetelmien toimivuutta.

Narratiivinen palautteenkerumenetelmä: Aihesadutus

Sadutusmentelmää on kehitetty Suomessa 1980-luvulta lähtien. Menetelmän tarkoituksena on johdatella vastavuoroiseen toimintakulttuuriin, jossa keskeistä on kuunnella ja kohdata. Sadutuksen avulla lapset saavat mahdollisuuden muokata ajatuksiaan tarinaksi ja samalla he saavat vakavasti otettavan tilaisuuden omien ajatuksiensa esille tuomiseen. Sadutuksen avulla pystytään tuottamaan tietoa. Menetelmän avulla lapsen ääni saadaan kuuluvaksi, he tulevat näkyviksi ja osaksi tiedon ja kulttuurin tuottamista sekä heidän oma osaamisensa tulee esiin. (Karlsson 2014, 18–20.)

Menetelmässä kertoja eli sadutettava kertoo tarinan itse valitsemastaan aiheesta. Kerromuksen kirjaaja eli saduttaja toimii aktiivisena kuuntelijana sekä kirjaa kerrotun tarinan juuri sellaisessa muodossa kuin kertoja on sen kertonut. Tarinan loputtua saduttaja lukee tarinan ääneen ja sadutettavalla on mahdollisuus vielä muuttaa tarinaa halutesaan. Tällöin tarina säilyy sadutettavan vallassa. Sadutusta voidaan toteuttaa eri kokoonpanoissa, esimerkiksi kahden kesken lapsen kanssa tai usean lapsen ollessa kertojina, jolloin puhutaan ryhmäsadutuksesta. (Karlsson 2014, 18-20.) Ryhmäsadutuksessa lapset kertovat samaa tarinaa vuorotellen (Karlsson 2014, 322). Poiketen perinteisestä sadutuksesta, aihesadutuksessa saduttaja on päättänyt aiheen etukäteen tai se on sovittu yhdessä sadutettavan kanssa. Ennen aihesadutusta tulisi lapsia saduttaa perinteisesti useamman kerran, jotta lapset tietäisivät mistä menetelmässä on kyse. (Karlsson 2014, 21).

Päätimme käyttää sadutusta palautteenkeruussa, koska se on tunnettu ja käytetty menetelmä lapsen näkökulman tavoittamiseen. Palautteenkerumenetelmänä käyttämämme sadutus oli ryhmässä tehtävää aihesadutusta, sillä lapsille oli annettava etukäteen aihe josta kertoa tarinaa palautteen saamiseksi. Valitsimme menetelmän myös siksi, että sadutus on helppo toteuttaa missä tahansa tilassa, lähes millaisessa ryhmässä tahansa eikä sadutus vaadi muita välineitä kuin kynän ja paperia. Halusimme

mukaan valitsemiimme menetelmiin yhden narratiivisen menetelmän, mutta haasteena oli se, että kokeiluryhmämme lapsilla oli erilaisia kielellisiä haasteita, ja kirjoittaminen olisi ollut heille vaikea tapa antaa palautetta. Sadutusmenetelmässä lapset saavat kertoa vapaasti ilman painetta kirjoittaa, jolloin heillä on mahdollisuus keskittyä vain tarinan sisältöön. Sadutus toimi kaikkien valitsemiemme menetelmien seassa hyvin myös siksi, että sen avulla saimme palautetta laajasta kokonaisuudesta ja saimme tietää juuri siitä mistä lapset itse kokivat tärkeäksi antaa palautetta.

Aluksi olimme suunnitelleet toteuttavamme aihesadutuksen yhdessä ryhmässä, mutta lopulliseen kokeiluun päädyimme jakamaan ryhmän satunnaisesti kahteen osaan. Tutustumiskertojen aikana olimme tulleet siihen tulokseen, että lasten olisi paljon helpompaa keskittyä sadun kertomiseen pienemmissä ryhmissä. Olimme myös huomanneet, että lasten oli vaikea odottaa omaa vuoroaan, joten lopulliseen kokeiluun päätimme ottaa myös mukaan ”vuoroesineet”. Vuoroesineinä käytimme toisella ryhmällä palloa ja toisella kynää. Se lapsi, jolla oli hallussaan pallo tai kynä, sai kertoa satua niin kauan kuin halusi muiden kuunnellessa ja kerrottuaan kaiken haluamansa antoi vuoroesineen seuraavalle. Olimme tutustumiskertojemme aikana huomanneet, että lapset saattoivat olla myös hieman levottomia lattialla istuessaan, joten ennakoimme tämän varaamalla jokaiselle lattialta ”oman paikan” eli tyynyt, joiden päällä istua. Lasten kertomat sadut kirjattiin tarkoin ylös ja otettiin talteen.

Ennen varsinaisen sadutuksen alkua, luimme keksimämme orientoivan alkutarinan, jonka oli tarkoitus johdatella lapsia kertomaan satua juuri Kerrotaan Koiralle -työpajoista. Lapset saattoivat eksyä välillä hieman aiheesta, mutta palasivat siihen kuitenkin takaisin melko nopeasti. Menetelmä kuitenkin sallii tällaiset pienet aiheesta eksymiset, sillä ohjaajien ei tule puuttua liikaa sadun kulkuun, vaan lasten tulee antaa kertoa se, mitä heille tulee mieleen. Alkuun lasten kertominen oli selvästi tahmeampaa, mutta helpottui loppua kohden. Lopuksi myös lasten eksyminen aiheesta lisääntyi lasten kasvavan levottomuuden takia. Vaikka sadutuksessa lasten tulisi saada kertoa satuaan niin kauan, kun se heidän mielestään on valmis, mielestämme tulee varsinkin erityislasten kanssa huomioida, että heidän edellytyksensä keskittyä pitkäkestoisesti toimintaan saattaa olla huonompi. Kokeillessamme sadutusta huomasimme lasten olevan jo hieman levottomia noin 15 minuutin työskentelyn jälkeen. Lapset karkailivat enemmän aiheesta ja tunnelma oli yleisesti hieman levoton. Aikuisen tulee sadutusta käytettäessä huomioida lasten ikä ja kehitystaso sekä havainnoida heidän käytöstään ja tarvittaessa ohjata heitä sadun päättämiseen.

Sadutus oli palautteenkeruumenetelmänä mielestämme toimiva, mutta lasten kielellisten haasteiden vuoksi sadun kertominen oli joillekin lapsille haastavaa. Vaikka jaoinme lapset kahteen pienryhmään, oli lasten silti hieman vaikeaa keskittyä omaan kertomiseensa. Ryhmäsadutuksessa idea onkin jatkaa yhteistä tarinaa siitä mihin edellinen jäi, mutta lapset saattoivat vain matkia toisen lapsen sanomisia tai nauraa muiden kerronnalle. Nauraminen ja hassujen juttujen kertominen saattoi tavallaan kuitenkin olla jännityksen lieventäjä ja on kokemuksemme mukaan tyypillistä ikätason toimintaa. Jatkokehittelyn kannalta tällaisen erityislapsiryhmän kanssa sadutus saattaisi toimia paremmin yksilösadutuksena, jolloin lasten olisi helpompi kertoa vain omia mielipiteitään ja ajatuksiaan. Toisaalta ryhmäsadutuksen hyvä puoli on, että arempikin lapsi saattaa saada tukea toisista lapsista oman mielipiteensä ilmaisuun sekä ”vinkkejä” oman palautteen sisältöön.

Sadutus vaikutti olevan lapsille uutta, eikä heitä todennäköisesti ollut sadutettu aiemmin. Koemme, että lapset olisivat hyötäneet sadutuksen harjoittelusta ennen varsinaista palautteenkeruuta, jotta tilanne sekä menetelmän tarkoitus olisi ollut lapsille tuttu. Rajallisista aikaresursseista johtuen, emme kuitenkaan pystyneet saduttamaan lapsia useita kertoja. Sadutus oli kokemuksemme mukaan lapsista selvästi hauskaa. Lapset olivat samaan aikaan mielteliäitä ja kuuntelivat toisten kertomaa, mutta myös nauroivat ja vaikuttivat olevan toiminnasta innoissaan. Kuitenkin lapsista oli huomattavissa varsinkin aluksi epävarmuutta, joka saattoi johtua juuri siitä, että toiminta oli heille aivan uutta.

Kuvalliset palautteenkeruumenetelmät: palautejana, palautetaulu ja kirjepalaute

Jokaisella ihmisellä on erilainen kyky ilmaista ajatuksiaan ja tunteitaan. Joillekin kuva saattaa olla ainut keino tulla kuulluksi. Esimerkiksi lapsi saattaa kyetä kuvien avulla ilmaisemaan asioita, joita hän ei kykene kertomaan verbaalisesti. (Vilén ym. 2008, 305–306.) Kuvia käyttämällä kommunikointi ei saavuta sellaista tarkkuutta tai vapautta kuin kielen käyttö esimerkiksi puhuen tai kirjoittaen, mutta kuvat mahdollistavat kommunikoinnin ja itsensä ilmaisun, vaikka kielelliset taidot olisivat heikot. Jotta kuvaa voidaan käyttää ilmaisun välineenä, on tärkeää, että kuvaa käyttävä henkilö ymmärtää kuvan ja kuvan esittämän asian yhteyden: tämän kuvan avulla pystyn ilmaisemaan tätä asiaa. (Papunet 2016.) Kuvia tuottamalla lapsi voi ilmaista tunteitaan sekä käsitellä

kokemuksiaan suoraan tai symbolisesti. Taiteen avulla lapsi voi prosessoida uudelleen itselleen tärkeitä kokemuksia ja tapahtumia. (Vilén ym. 2011, 498.)

Käytimme valitsemissamme menetelmissä kuvia eri tavoin. Palautetaulussa ja -janassa kuvat olivat valmiiksi valittuja ja ne toimivat symboleina mielipiteille sekä tunteille. Kirje-palautteessa lapset taas tuottivat kuvia itse. Mitä abstraktimpia kuvat ovat, sitä vaikeampi lasten on niitä käyttää ja ymmärtää, vaikka toisaalta kuvien käytön tarkoitus perinteisesti on helpottaa lasten itseilmaisua. Mitä helpompia kuvat ja symbolit ovat, sitä nuorempien lasten kanssa niitä voi käyttää.

Palautejanassa teimme koulun käytävälle pitkän janan, jolle asetimme erilaisia säätiloja kuvaavia kuvia. Sääjanan päissä olivat ääripäät: aurinkoinen ja ukkonen. Sääjanalla palautetta kerätessä lasten kanssa käytiin useaan otteeseen läpi säiden symboliset merkitykset: aurinkoinen kuva symboloi mukavia ja positiivisia asioita ja janan toisessa päässä ollut salaman kuva taas negatiivisia asioita. Muut sääkuvat (puolipilvinen, sade ja tuulinen) olivat asetettu janalle järjestykseen ääripäiden väliin. Olimme keksineet valmiita väittämiä, jotka luimme lapsille ääneen ja lapsi sai mennä sen sääkuvan kohdalle, joka kuvasti hänen mielipidettään väittämään liittyen. Ensimmäisessä suunnitelmassa tarkoituksenamme oli laittaa palautejana esimerkiksi ulos ja kerätä palaute kaikilta samanaikaisesti niin, että lapset saisivat juosta janalla. Lapsiryhmään tutustuessamme ja sitä havainnoidessamme päädyimme kuitenkin tekemään janan sisätiloihin ja keräämään palautetta lapsilta yksitellen. Tällöin saisimme jokaisen lapsen oman mielipiteen paremmin esiin sekä varmistettua, että lapsi varmasti ymmärsi kulloisenkin väittämän. Lasten mielipiteet dokumentoitiin kuvataulukkaan.

Palautejanan avulla saimme hieman tarkempiin aiheisiin rajattua palautetta ja siksi se valikoitui yhdeksi palautteenkeruumenetelmäksi. Toimeksiantaja ja yhteistyökumppani toivoivat kuulevansa lasten mielipiteen esimerkiksi tarinoiden ja runojen kirjoittamisesta ja palautejanaan pystyimme valitsemaan juuri näitä aiheita koskevat väittämät. Palautejana oli myös sovellettavuutensa kannalta hyvä vaihtoehto. Sen pystyy toteuttamaan sekä sisällä, että ulkona (tällöin palautteenantoon voisi lisätä myös liikunnallisen efektin) ja siihen voi halutessaan vaihtaa mitkä tahansa kuvat, esimerkiksi hymynaamat, sääkuvien tilalle.

Vaikka kuvien symbolinen merkitys oli käyty lasten kanssa useampaan kertaan läpi, tuotti osalle lapsista kuitenkin hankaluuksia ymmärtää janalla olevien kuvien yhteys omaan mielipiteeseen. Osalle lapsista taas symbolit eivät näyttäneet tuottavan ongel-

mia, sillä he osasivat käyttää niitä hyvin sekä vielä perustella valintojaan valinnan päätteeksi. Olimme kuitenkin tietoisesti valinneet hieman abstraktimmat kuvat ilmaisemaan tunteita ja ajatuksia, kuin esimerkiksi perinteiset hymynaamat, sillä halusimme kokeilla jotakin uutta ja ajattelimme hymynaamojen olevan jo ennestään tutut monelle lapselle. Palautejana palautteenkeruussa toimi kuitenkin hyvin varsinkin niillä lapsilla, joilla abstraktin ajattelun taidot olivat hieman paremmat.

Palautetaulua varten olimme leikanneet valmiiksi erilaisia kuvia ja tekstejä, joita lapset saivat valita liimattavaksi tauluun. Pyrimme valitsemaan sellaisia kuvia ja tekstejä, jotka kuvaisivat mahdollisimmat paljon erilaisia ajatuksia ja tunteita. Kuvat ja tekstit käytiin yhdessä tarkasti läpi, sillä halusimme varmistaa, että lapset ymmärsivät tekstit sekä myös kuvien symboliset merkitykset. Lapset liimasivat valitsemansa kuvat vuorotellen tauluun ja lopuksi taulu nostettiin kaikkien nähtäville ja halukkaat saivat perustella ja kommentoida valitsemiaan kuvia ja tekstejä. Palaute dokumentoitiin siten, että kommentit kirjattiin ylös ja palautetaulu otettiin talteen. Palautetaulusta otettiin myös valokuva.

Valitsimme menetelmien joukkoon palautetaulun, koska koimme, että palautetaulu menetelmänä sopii hyvin erityisesti lapsille, joilla on kielen kehityksen häiriöitä. Palaute- taulu on menetelmänä toiminnallinen ja siinä on luova, askartelumainen näkökulma. Palautetaulussa lapsi voi valita kuvan tai tekstin, eikä hänen tarvitse pystyä sanoittamaan omia ajatuksiaan kuvan takana. Palautetaulussa lapsi saa valita valmiiksi kerätyistä kuvista hänen palautteeseensa sopivimmat kuvat. Tällöin lapselle ei tule painetta siitä, että hänen pitäisi esimerkiksi itse piirtää tai sanoittaa palautettaan. Valmiista kuvista lapsi saattaa helpommin saada ideoita omaan palautteeseensa. Valitsimme palautetaulun myös siksi, että se on palautteensaajalle melko konkreettinen ja havainnollistava. Jos kuvat ja tekstit ovat valmiiksi leikattuja, niitä tulee olla tarpeeksi paljon, koska kuvamateriaali vaikuttaa todennäköisesti palautteen sisältöön. Huomasimme myös, että kuvien ja tekstien valinnassa tulee olla tarkka, ettei epähuomiossa valitse vain tietyn teemaisia kuvia ja tekstejä, sillä kuvamateriaali ohjaa palautteenantoa ja tällöin palaute voi vääristyä. Kuvia ja tekstejä helpottamalla lasten kehitystasolle sopiviksi palautetaulu sopii mielestämme monen ikäisille palautteenantajille.

Käytimme tätä menetelmää viimeisellä palautteenkeruukerralla ja menetelmä oli ainoa, jolle saimme varattua kokonaisen tunnin aikaa. Kiireettömyys näkyi selvästi toiminnassa, sillä palautteenantotilanne oli rauhallinen ja lapset keskittyivät pohdintaan, kuvien valitsemiseen sekä liimaamiseen hyvin. Kuvat avautuivat lapsille selvästi paremmin,

mutta tekstien kanssa oli jonkin verran haasteita. Lapset valitsivat mieluummin kuvia liimattavaksi palautetauluun, mutta ottivat pienen rohkaisun jälkeen myös tekstejä liimattavakseen. Kuvia tuntui olevan helpompi ymmärtää ja liittää ne omaan mielipiteeseen. Lasten abstraktin ajattelun kehityksen taso näkyikin mielestämme tässäkin menetelmässä, sillä osa lapsista osasi selkeästi perustella valitsemiaan kuvia ja osasta kuvista huomasi, ettei niiden valinnassa ollut välttämättä pohdittu paljonkaan syytä kuvan valitsemiseen. Koska kyse on palautteesta, voisi kuitenkin päätellä, että esimerkiksi sydänsilmäinen hymiö ja teksti ”onnistumisia” viittaisivat positiivisiin kokemuksiin Kerrotaan Koiralle -työpajoista.

Palautetaulua voi soveltaa erilaisille asiakasryhmille. Ryhmässä menetelmää käytettäessä jokainen ryhmäläinen voi tehdä oman palautetaulun, palautetauluja voidaan tehdä muutama pienryhmissä tai koko ryhmä voi tehdä yhteisen tuotoksen. Kuvia ja tekstejä ei ole välttämätöntä leikata valmiiksi, vaan palautteenantajat voivat itse lehdistä selaimalla ja leikkaamalla valita kuvia palautetauluun. Tämä voi toimia myös pienempien lasten kanssa, mutta tällöin he tarvitsevat enemmän tukea, jolloin olisi hyvä, että toiminnassa olisi mukana enemmän aikuisia ohjaamassa lapsia.

Kirjepalautteessa lapset saivat piirtää tai kirjoittaa kirjeen Viljolle ja Hilmaalle liittyen Kerrotaan Koiralle -työpajoihin (Hilma ja Viljo olivat Kerrotaan Koiralle -työpajoissa mukana olevat koirat). Suurin osa lapsista valitsi pelkän piirtämisen, mutta joidenkin teoksissa oli mukana hieman tekstiä. Kun lapset saivat teoksensa valmiiksi, saivat he tulla kertomaan ohjaajalle mitä he olivat piirtäneet ja teokset laitettiin kirjekuoreen.

Piirtäminen nähdään lapsilähtöisenä menetelmänä tavoitella lapsen maailmaa. Se on lapsille luonteva tapa itsensä ilmaisuun ja lasten piirustukset ovatkin yleensä rikkaita kuvauksia heidän maailmastaan ja kokemuksistaan. Jos asiasta puhuminen on lapselle hankalaa tai lapsi ei osaa sanoittaa ajattelemaansa voi piirtäminen antaa asialle muodon. Lopputulokseen vaikuttavat kuitenkin lapsen mielikuvitus, piirustustaito, itsekriittisyys sekä kiinnostus toimintaa kohtaan. Lasten piirroksiset eivät ole vain esittäviä vaan niihin ajatellaan sisältyvän merkityksiä ja kuvaan liittyvä kerronta piirtämisen jälkeen avaa piirroksiin uusia ulottuvuuksia. (Roos 2016. 28–29.)

Valitsimme kirjepalautteen koska halusimme, että palautteenkeruumenetelmien joukossa olisi mukana yksi taidelähtöisempi ja luovempi menetelmä. Kirjepalautteen avulla lapset saivat itse määrittää palautteen sisällön ja nostaa esiin Kerrotaan Koiralle -työpajoista aiheita, jotka heille itselleen olivat merkityksellisiä. Valitsimme piirtämisen

yhdeksi menetelmäksi myös siksi, että se koetaan hyvin lapsilähtöiseksi ja luontevaksi tavaksi lapsille ilmaista itseään. Koimme piirtämisen sopivan hyvin varsinkin omaan toimintaympäristömme lapsille.

Lapset orientoituivat ja keskittyivät kirjeiden tekoon hyvin. Rajallisten aikaresurssien vuoksi kirjepalaute jouduttiin kuitenkin pitämään samaan aikaan palautejanan kanssa, jossa kukin lapsi kävi yksitellen antamassa palautetta kirjeiden teon aikana. Tämän vuoksi osa lapsista joutui jättämään teoksensa kesken siksi aikaa, kun kävi toisessa huoneessa antamassa palautetta palautejanalla. Palautejana ja sen sääsymbolien läpikäynti selvästi vaikuttivat jonkin verran lasten tuotoksiin, sillä useissa teoksissa kuvattuna oli aurinkoa, salamoja sekä sadetta. Jatkokehittelyn kannalta olisi parempi, jos lapset pystyisivät rauhassa keskittymään vain yhteen asiaan kerrallaan, eivätkä päällekkäiset toiminnot sekoittuisi keskenään.

Kirjepalaute toimi palautteenkeruussa hyvin. Kuvataide on koulusta lapsille jossakin määrin tuttua ja työhön tarttuminen vaikutti olevan lapsille helppoa. Kukaan lapsista ei tarvinnut apua siihen, mitä teokseen kuvaisi. Lapset olivat erittäin keskittyneitä kirjheidensä tekoon ja toiminta vaikutti mielekkäältä. Mielekkyyden huomasi siitä, että lapset olivat keskittyneitä sekä kykenivät itsenäiseen työskentelyyn. Jokainen lapsi pystyi tekemään omanlaisensa tuotoksen ja osasi myös myöhemmin kertoa mitä oli siihen kuvannut. Lasten teoksia ei kuitenkaan pidä lähteä tulkitsemaan liikaa, vaikka voisi olettaa sydämien ja aurinkojen merkitsevän positiivisia asioita.

Liikennevalopalaute

Liikennevalopalaute toteutettiin niin, että lapsille jaettiin etukäteen tehdyt ”liikennevalot”, eli kartongeista tehdyt punainen, keltainen ja vihreä ympyrä. Lasten kanssa värit ja niiden merkitykset käytiin useaan kertaan läpi, jotta he ymmärtäisivät värien idean. Vihreä tarkoitti samaa kuin kyllä tai olen samaa mieltä. Keltainen oli yhtä kuin en osaa sanoa tai en tiedä. Punainen tarkoitti vastaavaa kuin ei tai olen eri mieltä. Kirjoitimme erilaisia etukäteen päätettyjä väittämiä taululle ja lapset saivat vuorotellen halutessaan lukea väittämät ääneen. Väittämät luettiin useampaan kertaan ääneen myös ohjaajien toimesta ja väittämät myös selitettiin lapsille, jotta varmistuimme siitä, että lapset ymmärsivät väittämät. Tämän jälkeen lapset saivat pohtia, minkä värin valitsevat ja tulla teippaamaan omaa mielipidettään vastaavan liikennevalon taululle yhtä aikaa. Jokaisesta väittämästä ja lasten teippaamista liikennevaloista otettiin valokuvat dokumen-

tointia varten. Lapset saivat halutessaan myös perustella valitsemiaan liikennevalovärejä.

Liikennevalopalautteen valitsimme tietoisesti ensimmäiselle palautteenkeruukerralle, koska olimme tutustumiskertojen aikana huomanneet, että liikennevalojen merkitykset olivat ennestään tuttuja lapsille. Liikennevaloja käytettiin luokassa opetuksen ja ohjauksen tukena. Ajatuksenamme oli, että tuttu menetelmä palautteenkeruun aluksi helpotaisi toimintaan mukaan lähtemistä ja uuden tilanteen tuoma jännitys vähenisi. Liikennevalojen käyttäminen on kokemuksemme mukaan hyvin perinteinen tapa lasten toiminnan ohjaamiseen päiväkodeissa sekä kouluissa, joten halusimme hyödyntää sitä palautteen keruussa. Liikennevalojen avulla saimme myös hieman rajatumpaa palautetta, ennalta suunnitelluista aiheista.

Lapset vaikuttivat ymmärtävän liikennevalojen idean todella nopeasti. He tarvitsivat lähinnä ohjausta siihen, että keskittyvät miettimään itse minkä värin haluavat teipata kulloiseenkin väittämään, eivätkä katso muiden valintoja. Osa lapsista halusi selkeästi myös varmistaa, etteivät muut matkineet ja piilottelivat siksi valintojaan käsiensä alla ennen kuin pääsivät teippaamaan ne taululle. Lapset vaikuttivat ymmärtävän myös väittämät, kun ne oli tarpeeksi monta kertaa luettu ääneen sekä niiden merkitys avattu heille. Lapsille annettiin mahdollisuus myös perustella valitsemiaan värejä, mutta he eivät juurikaan kommentoineet valintojaan. Koska liikennevalomenetelmä jouduttiin pitämään aikaresursseista johtuen toisen menetelmän kanssa samana päivänä, oli aikaa varattuna liikennevalomenetelmälle vain noin puolisen tuntia. Lapset olivat selkeästi kuitenkin motivoituneita toimintaan ja olisivat jaksaneet toimintaa varmasti kauemmin. Menetelmä saattoi tuttuudestaan johtuen olla vähemmän lapsia kuormittava, sillä lasten ei tarvinnut keskittyä uuden oppimiseen ja siksi lapset olisivat jaksaneet toimintaa hieman pidempään.

Liikennevalot toimivat toiminnan ohjauksen lisäksi mielestämme erittäin hyvin myös palautteenkeruun näkökulmasta. Liikennevalovärit ovat selkeät ymmärtää ja niillä tuntui olevan helppo ilmaista mielipiteensä. Menetelmää on myös helppo soveltaa erilaisille ryhmille tai käyttää yksilötyössä. Toiminnan olisi myös voinut toteuttaa mahdollisesti niin, että lapset olisivat nostaneet ilmaan valitsemansa värit tai esimerkiksi liikuntasalissa ”maa, meri ja laiva” – tyyppisesti, jossa lapset olisivat saaneet juosta haluamalleen värille. Tämä olisi kuitenkin aiheuttanut meillä ongelmia palautteen selkeälle dokumentoinnille. Samoin toimintaa varten käytössä ollut luokkahuone asetti omat rajotuksensa. Jos värien merkitysten hahmottaminen on lapsille, varsinkin nuoremmille,

vaikeaa, voi liikennevaloja helpottaa piirtämällä niihin esimerkiksi hymyilevän, totisen ja harmistuneen hymiön. Näin liikennevalojen merkitys konkretisoituu, koska yleensä hymynaamat ovat lapsille merkitykseltään tutumpia.

Palauteajanalla sekä liikennevalopalautteen avulla saimme kerättyä juuri tiettyihin teemoihin liittyvää palautetta. Näissä menetelmissä palautteesta saadaan selkeämmin nähtävissä olevaa tietoa kuin esimerkiksi kirjepalautteessa, jossa palautetta ei pysty ”tilastoimaan” eikä tulkitsemaan kovin pitkälle. Kun väittämä ja niiden alla olevat liikennevärit on tallennettu valokuvan muodossa, siitä on helppo konkreettisesti nähdä jokaisen mielipide sekä koko mielipidejakauma.

5.4 Tuotoksen esittely

Kehittämistyön tuotoksena syntynyt Kerro vaan, minä kuuntelen – Välineitä lasten osallisuutta mahdollistavaan toiminnalliseen palautteenkeruuseen -materiaali on suunnattu palautteenkeruun välineeksi kaikille, jotka omissa toimintaympäristöissään haluavat aidosti mahdollistaa lapsen äänen kuulemisen ja vaikutusmahdollisuuden palautteenkeruun avulla. Materiaali on reilu kymmensivuinen pdf-tiedosto jossa johdannon jälkeen on kuvattuna ja ohjeistettuna viisi erilaista osallisuutta mahdollistavaa toiminnallista palautteenkeruuseen sopivaa menetelmää (Liite 14).

Materiaalin kokoamisen tavoitteena oli mahdollistaa lasten aito palautteen anto heille ominaisemmilla ja heidän kehitykseensä sopivammilla tavoilla. Materiaali antaa välineitä toiminnalliseen palautteenkeruuseen eri toimijoille, jotka haluavat mahdollistaa lasten osallisuuden omaa toimintaansa arvioitaessa ja suunniteltaessa kuuntelemalla heidän mielipidettään ja palautettaan. Koimme tällaiselle materiaalille olevan tarvetta, sillä emme löytäneet toiminnallisia palautteenkeruumenetelmiä sisältäviä oppaita, joissa olisi otettu huomioon myös osallisuuden näkökulma.

Päädymme tekemään pdf-muotoisen internetmateriaalin, vaikka alkujaan olimme suunnitelleet tuotoksemme olevan konkreettinen kansio. Menetelmien kehittämisen kannalta oli tärkeää, että materiaaliin valittuja menetelmiä ja niiden toimivuutta kokeiltaisiin ennen kuin ne päätyisivät valmiiseen tuotokseen. Aikaresursseista johtuen, emme päässeet kokeilemaan kuitenkaan kuin viittä eri menetelmää ja tämän vuoksi tuotoksesta tuli suppeampi, kuin olimme aluksi ajatelleet. Lopulta päädyimme pdf -muotoiseen internetmateriaaliin myös sen helpomman saatavuuden vuoksi.

Kokeiltuja palautteenkeruumenetelmiä tuli lopulliseen tuotokseen yhteensä 5: aihesadutus, palautejana, kirjepalaute ja palautetaulu sekä liikennevalopalaute. Jokainen menetelmä on esitelty tuotoksessa erikseen ja ohjeistettu hyvin käytännönläheisesti, jotta menetelmiä olisi mahdollisimman helppo käyttää. Menetelmien esittelyssä on kerrottu menetelmästä yleisesti ja sen soveltuvuudesta eri asiakasryhmille. Ohjeistuksissa on mainittu tarvittavat esivalmistelut, tarvikkeet sekä työskentelyn kulku. Menetelmien ohjeistuksiin on myös lisätty Vinkiksi! – osio, johon on kirjattu esimerkiksi mahdollisia soveltamisehdotuksia tai muita huomioon otettavia seikkoja.

Ohjeistuksessa puhutaan asiakkaana lapsesta, koska menetelmiä kokeiltiin alakouluikäisten lasten parissa Kerrotaan Koiralle -työpajoissa. Valitut menetelmät valittiin siis silmällä pitäen niiden sopivuutta erityisesti lapsille, mutta myös niin, että menetelmät olisivat helposti sovellettavissa eri asiakasryhmille sekä sosiaali- ja kasvatusalalla ja muissa lasten toimintaympäristöissä.

6 POHDINTA JA ARVIOINTI

6.1 Työskentelyn arviointi

Meidän kehittämistyöntekijöiden yhteinen intohimo liittyy eläinavusteiseen työskentelyyn ja kehittämistyöksi pyrimmekin etsimään eläinavusteiseen työskentelyyn liittyvän aiheen. Myöhemmässä vaiheessa kehittämistyön painopiste vaihtui eläinavusteisesta työskentelystä toiminnallisiin palautteenkeruumenetelmiin sekä lasten osallisuuden mahdollistamiseen ja lapsen äänen kuulemiseen. Eläinavusteisuuden näkökulma säilyi kuitenkin kehittämistyön toimintaympäristössä, koska palautteenkeruumenetelmiä kehitettiin Kerrotaan Koiralle -työpajoissa, jotka olivat eläinavusteista työskentelyä. Uusi aihe yhdisti myös molempien kehittämistyöntekijöiden erikoistumisvaihtoehdot, lapsi-nuoriso – ja perhetyön sekä toiminnalliset menetelmät ja pystyimme hyödyntämään molempien osaamista kehittämistyöhön työskentelyn aikana.

Työskentelyn rytmi oli koko kehittämistyön tekemisen ajan todella vaihtelevaa. Alun seesteisen vaiheen jälkeen toukokuussa olikin kova kiire tehdä kenttätö, jolloin kirjallinen työ sai odottaa. Kesällä taas pidimme kehittämistyöstä jonkin verran taukoa, kun taas syksyllä tuli uudelleen kiire kehittämistyön kirjallisen osuuden kanssa. Työskentelyn suunnitelma ja aikataulus olivat mielestämme hyvät, mutta pysyminen tehdyissä suunnitelmissa lipsui aika ajoin. Aikataulussa pysymättömyydestä johtuen jouduimme työskentelemään intensiivisesti lyhyissä pätkissä paljon kerrallaan. Työskentelymuoto oli paljon raskaampaa ja jälkeinpäin ajateltuna olisikin ollut järkevää työskennellä koko prosessin ajan vähän kerrallaan, enemmän myös kesällä.

Molempien kokemuksen mukaan parityöskentely sopi molemmille, varsinkin tämän kyseisen kehittämistyön luonteen vuoksi. Kehittämistyötä ei tehty kummankaan työharjoittelupaikalle vaan irrallisena muusta koulutyöstä. Tiedostimme jo prosessin alkuvaiheessa, että kehittämistyön tekeminen erikseen työharjoittelusta toisi omat haasteensa. Kun kehittämistyötä tehdään työharjoittelun ulkopuolella, ei yhteistyö toimeksiantajan kanssa ole luonnollisesti kovin intensiivistä, koska tapaamiset pitää järjestää erikseen työharjoittelun ulkopuolella. Parityöskentely oli hyvä vaihtoehto nimenomaan tässä tapauksessa, koska saimme tukea ja apua toisiltamme prosessin eri vaiheissa. Teimme työharjoittelumme sekä olimme kesätöissä myös eri paikoissa ja eri aikoihin, mikä toi aikataulutukseen omat haasteensa. Molempien työajat vaihtelivat ja kehittämistyötä piti

jaksaa tehdä vielä harjoittelun sekä töiden ulkopuolella. Vaikka aikataulutuksen haasteet oli tiedostettu etukäteen, tuntui ajoittain raskaalta tehdä montaa asiaa samaan aikaan.

Yhteistyö kehittämistyön toimeksiantajan ja yhteistyökumppanin kanssa oli sujuvaa ja toimi hyvässä hengessä. Vastuu yhteistyöstä ja koko kehittämistyön prosessista oli kuitenkin meillä. Lisäksi koska aihe eriytyi myös toimeksiantajan ja yhteistyökumppanin projektista itsenäisesti tehtäväksi työksi ja toimeksiantajan sekä yhteistyökumppanin yhteinen projekti oli käytännössä vain kehittämistyön menetelmien kokeiluympäristö, oli koko kehittämistyön suunnittelu, toteutus sekä myös yhteydenpito meidän vastuulla.

Teoreettisen viitekehyksen hahmottelu ja rajaaminen kehittämistyöhön sopivaksi toi omat haasteensa. Vaikeuksia tuotti hahmottaa mihin asioihin liittyvä teoria oli tarpeellista tämän kehittämistyön kannalta. Teoriapohjan hahmottamiseen saimme apua ohjaavilta opettajilta. Kun teorian ”aiheet” olivat selvillä, seuraavaksi hankaluuksia tuotti teoriapohjan rajaus. Osallisuuden käsitteen määrittely oli haastavaa, koska osallisuus on laaja ja moninäkökulmainen käsite, eikä sen määritelmä ole vakiintunut vaan monet eri alan ammattilaiset määrittelevät osallisuuden eri tavoin. Määrittelyn rajauksen haasteena oli se, että jättämällä pois jonkin näkökulman, esimerkiksi osallisuus – syrjäytymis -näkökulman, määrittelystä tulisi liian yksipuolinen ja suppea, mutta ottamalla mukaan liian monipuolisesti eri näkökulmia, määrittely ei koskisi enää pelkästään kehittämistyön kohderyhmää. Keskilapsuuteen liittyvät kehitykselliset seikat olivat mielestämme oleellisia tunnistaa suunniteltaessa toiminnallisia palautteenkeruumenetelmiä juuri alakouluikäisille lapsille. Huomasimme kuitenkin, että keskilapsuudesta löytyy melko vähän uutta tutkimustietoa, ja se tuntuu olevan varhaislapsuuteen ja nuoruuteen verraten hieman unohdettu ikävaihe. Hieman hankalaa oli myös määrittää, mikä lasten kehityksessä oli oleellista juuri palautteenkeruun kannalta. Pyrimme kuitenkin rajaamaan teorian käsittelemään oleellisesti juuri tätä kehittämistyötä ja jättämään ulkopuolelle sen kannalta epäoleellisemmat näkökulmat.

Osallisuuteen nyt perehtyneinä tiedostamme, ettei omassa toiminnassamme toteudu puhdas lasten osallisuus. Olimme itse valinneet ja kehittäneet menetelmät sen mukaan minkä itse koimme sopivimmaksi lapsille, eivätkä lapset itse saaneet osallistua menetelmien valitsemiseen tai suunnitteluun. Hartin osallisuuden portaiden näkökulmasta oma toimintamme tässä kehittämistyössä olisi portaalla 4-5, eli aikuisten ehdoilla toimimisen ja lasten konsultoinnin välimaastossa. Palautteenkeruun avulla lapset saivat kuitenkin mahdollisuuden osallistua Kerrotaan Koiralle -työpajojen arviointiin ja jatko-

kehitykseen, jolloin koimme osallisuuden mahdollistuvan kuitenkin tästä näkökulmasta paremmin. Myöhemmin syksyllä meille kuitenkin selvisi, etteivät Kerrotaan Koiralle -työpajat jatkuneetkaan enää saman luokan kanssa, jolloin tämän ryhmän lapset eivät pystyneetkään vaikuttamaan tulevien työpajojen sisältöön.

6.2 Tuotoksen arviointi

Kehittämistyön tavoitteena oli kehittää alakouluikäisten lasten mahdollisuuksia antaa palautetta toiminnallisista menetelmin ja näin mahdollistaa lasten osallisuutta. Vastasimme kehittämistyössämme tähän tavoitteeseen kehittämällä tavoitetta vastaavia palautteenkeruumenetelmiä, jotka kokosimme tuotokseksi, joka oli myös tämän kehittämistyön tehtävä. Onnistuimme mielestämme tehtävässä hyvin, koska tuotos suurelta osin huolimatta vastasi tavoitettaan.

Tuotoksen kokoamisen tavoitteena oli antaa välineitä, joilla mahdollistaa lasten aito palautteen anto heille ominaisemmilla ja heidän kehitykseensä sopivammilla tavoilla. Verrattaessa tuotosta sen tavoitteeseen, koemme, että se vastasi asetettua tavoitetta hyvin. Menetelmiä kokeiltuamme pystymme toteamaan, että tuotokseen valituilla menetelmillä lasten on mahdollista antaa aitoa palautetta ja menetelmät sopivat sovellettavuutensa ansiosta eri kehitysvaiheissa oleville lapsille.

Koemme, että valitsimme menetelmät hyvin kohtaamaan erilaisten palautteenantajien kykyjä antaa palautetta. Menetelmät olivat mielestämme monipuolisia ja niillä pystyi keräämään toisistaan erilaista palautetta. Esimerkiksi osaa keräämistämme palautteista pystyy ikään kuin tilastoimaan ja osa palautteesta taas on luovempaa ja sitä voi vain varovasti tulkita. Menetelmien monipuolisuus myös mahdollisti sen, että koimme, että jokainen lapsi kykeni antamaan palautetta ja kertomaan oman mielipiteensä ainakin jollakin valituista menetelmistä. Erilaisten menetelmien käyttö todennäköisesti mahdollisti jokaisen lapsen äänen kuulemisen.

Lasten antama palaute ei ehkä aikuisen mielestä ole helppotulkintaista ja selkeää niin, että sitä pystyisi suoraviivaisesti käyttämään esimerkiksi toiminnan kehittämiseen tai arviointiin. Lasten antama palaute pitää kuitenkin hyväksyä sellaisena kuin se on, vaikka se ei vastaisi aikuisen odotuksia. Menetelmillä koimme kuitenkin saaneemme lapsilta aitoa palautetta, vaikkakin jos aikaa olisi ollut enemmän ja olisimme pystyneet esimerkiksi saduttamaan lapsia useampaa kertaa, olisi palaute todennäköisesti ollut vie-

lä monipuolisempaa ja rikkaampaa. Lasten antamasta palautteesta tuli omissa kokeiluissamme ilmi palautteen yleinen sävy sekä selvästi esille nousevia konkreettisia asioita. Esimerkiksi kokeiluissamme saimme selville, että osaa lapsista harmitti Kerrotaan Koiralle -työpajojen aikana poisjäävä välitunti, runojen kirjoittaminen ilman aikuisen apua oli osan mielestä vaikeaa ja että he selvästi pitivät koirista sekä Kerrotaan Koiralle -työpajoista.

Tuotokseen valituilla menetelmillä on mahdollisuus mahdollistaa lasten osallisuutta lapsen palautteenannon näkökulmasta, jolloin lapsi saa arvioida ja jatkokehittää itselleen suunnattua toimintaa. On kuitenkin on täysin menetelmien käyttäjästä kiinni miten hän menetelmiä käyttää ja ottaako hän osallisuuden mahdollisuuden huomioon. Palautteen voi myös pelkästään teknisesti kerätä lapsilta sen enempää antamatta heille mahdollisuutta kuitenkaan vaikuttaa. Mielestämme osallisuuden näkökulmasta palautteenkeruulle tuleekin olla jokin syy ja jokin tarve, mihin lapsi voi palautteellaan vastata ja vaikuttaa.

Toimeksiantaja oli tyytyväinen menetelmillä saatuun palautteeseen. Hänen mielestään menetelmillä saatu palaute oli mielenkiintoista sekä monipuolista ja menetelmillä saatiin esille se, mitä toiminnalla haettiin. Toimeksiantajan mielestä tulkinnassa tulee kuitenkin huomioida, että palautteenantajat ovat erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja, että se näkyy myös palautteessa. Erityisesti liikennevalopalautteella toimeksiantaja koki saaneensa selkeää palautetta.

Olisimme toivoneet pystyvämme tekemään tuotoksesta nykyistä laajemman. Tämä ei kuitenkaan ollut rajallisen ajan puitteissa mahdollista, sillä kehitetyt menetelmät tuli kokeilla, eikä aikaa useamman menetelmän kokeiluun ollut. Menetelmien kokeilu jäi toukokuulle ja saimme sovittua vain kolme menetelmien kokeilukertaa ennen kevätlukukauden päättymistä. Ilman kehitettyjen menetelmien kokeilua, emme olisi voineet laittaa niitä tuotokseen, sillä emme olisi voineet todeta niiden toimivuutta tai toimimattomuutta.

Tuotoksen ulkoasu on melko pelkistetty, sillä teimme materiaalin itse ilman ammattilaisten apua, eikä visuaalinen tai graafinen suunnittelu ole kummankaan erityisosaa misalaa. Halusimme kuitenkin myös pitää materiaalin hyvin selkeänä, jolloin se olisi mahdollisimman helppokäyttöinen. Tämän vuoksi koemme, että materiaali onkin käyttötarkoitukseensa nähden ulkoasullisesti riittävän hieno.

6.3 Ammattieettinen pohdinta ja sosiaalialan osaamisen kompetenssit

Sosiaalialan (AMK) ammattiosaaminen jakaantuu kuuteen eri kompetenssiin. Näitä sosiaalialan kompetensseja ovat: sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen sekä työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen. (Sosiaalialan AMK-verkosto 2016). Tässä kappaleessa pohdimme, miten nämä ammattiosaamisen alueet näkyivät ja kehittyivät tätä kehittämistyötä tehdessä.

Sosiaalialan eettinen osaamiseen kuuluu tasa-arvon sekä yhdenvertaisuuden edistäminen. (Sosiaalialan AMK-verkosto 2016). Tässä kehittämistyössä tasa-arvon sekä yhdenvertaisuuden näkökulma tuli esiin siinä, että pyrimme mahdollistamaan lasten tasavertaisuutta aikuisten kanssa antamalla heille mahdollisuuden olla vaikuttamassa heitä koskeviin toimintoihin palautteenannon avulla. On myös eettisesti oikein kertoa lasten huoltajille mihin toimintaan lapsi mahdollisesti osallistuu ja mihin toiminnalla pyritään. Tämän vuoksi pyysimme jokaisen lapsen huoltajalta lupaa siihen, että lapsi saa osallistua järjestämäämme toimintaan sekä mahdolliseen lapsen valokuvaukseen toiminnan yhteydestä.

Asiakastyön osaamisen kompetenssissa tärkeä seikka on osata tukea asiakkaan kasvua ja kehitystä. Ammatilainen osaa tavoitteellisesti sekä osallistavin keinoin ohjata asiakkaita sekä asiakasryhmiä. (Sosiaalialan AMK-verkosto 2016.) Olemme tämän kehittämistyön teoriapohjassa perehtyneet alakouluikäisen lapsen kehitykseen ja ottanut huomioon nämä seikat tavoitteellisesti suunnitellessamme sekä toteuttaessamme toimintaamme. Tällöin lapsilla oli mahdollisuus aidosti osallistua toimintaan, koska se oli suunniteltu heidän kykyjään vastaavaksi. Asiakastyön osaamisen kompetenssiin kuuluu myös osallistavan vuorovaikutussuhteen luominen asiakkaaseen (Sosiaalialan AMK-verkosto 2016). Ennen kehittämistyössä tehtyjä palautteenkeruu kertoja kävimme tutustumassa kehittämistyöympäristöön ja siihen yhteisöön, jossa kehittämistyö toteutettiin, jolloin pyrimme luomaan vuorovaikutussuhteen heidän kanssaan jo ennen varsinaisen toiminnan aloittamista. Olemme myös ymmärtäneet kehittämistyötä tehdessämme, että asiakkaiden mahdollisuus osallisuuteen lisää heidän hyvinvointiaan.

Sosiaalialan palvelujärjestelmäosaamiseen kuuluu työn taustalla olevan lainsäädännön tunteminen (Sosiaalialan AMK-verkosto 2016). Perehdyimme tätä kehittämistyötä teh-

dessämme lakeihin, säädöksiin sekä sopimuksiin, jotka turvaavat lasten oikeuksia osallistua ja olla osallisia heitä koskevissa asioissa, sillä ne olivat koko tämän kehittämistyön takana.

Kriittisen ja osallistavan yhteiskuntaosaamisen kompetenssissa korostuu ammatillinen kriittinen reflektio sekä kansalaisten osallisuuden edistäminen ja mahdollistaminen (Sosiaalialan AMK-verkosto 2016). Olemme tätä kehittämistyötä tehdessämme kyenneet refleктоimaan omaa toimintaamme sekä tämän kehittämistyön tuotosta myös kriittisestä näkökulmasta. Tämän kehittämistyön tarkoituksena on ollut juuri mahdollistaa lasten osallisuutta, sillä olemme kehittäneet välineitä, joiden avulla lapsi saa mahdollisuuden tuoda oman mielipiteensä esiin. Kehittämistyötä on tehty ruohonjuuritasolla, jolla ei ole niinkään suurempaa vaikutusta yhteiskunnallisesti. Kuitenkin, jos tuotostamme käytettäisiin laajemmin ja lapset pääsisivät sen avulla vielä enemmän vaikuttamaan heitä koskeviin asioihin, saattaisi tällä kehittämistyöllä olla myös yhteiskunnallisempi vaikutusmahdollisuus.

Tutkimuksellisen kehittämis- ja innovaatio-osaamisen kompetenssiin liittyy kehittämissuunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin osaaminen sekä asiakastyön menetelmien kehittäminen kumppanuuslähtöisesti (Sosiaalialan AMK-verkosto 2016). Tämän kehittämistyöprosessin aikana olemme oppineet kehittämistyössä toimimista, jolloin tämä kompetenssi kehittyi juuri tämän kehittämistyön myötä. Olemme tässä kehittämistyössä kehittäneet asiakastyön menetelmiä asiakaslähtöisesti, ja koemme, että kehittämällämme materiaalilla pystymme vastaamaan pienimuotoisesti ammatillisen kentän tarpeeseen, koska toiminnallisista palautteenkeruumenetelmistä ei ollut löydettävissä paljonkaan valmista materiaalia.

Työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaamiseen kompetenssissa tärkeäksi kehittämistyömme näkökulmasta nousee moniammatillisen työskentelyn osaaminen sekä johtamisosaaminen (Sosiaalialan AMK-verkosto 2016). Oma johtamisosaamisemme on kehittynyt tätä kehittämistyötä tehdessä, sillä olimme itse vastuussa omasta kehittämistyöstämme. Tämän prosessin aikana olemme huomanneet johtamisosaamisen haasteet itsensä johtamisen sekä projektin johtamisen näkökulmasta. Projektin läpivieminen on ollut yllättävän haasteellista esimerkiksi aikatauluissa pysymisen kannalta sekä monien tahojen koordinoimisen vuoksi.

LÄHTEET

- Ahonen, R. & Lohtaja-Ahonen, S. 2014. Palaute kuuluu kaikille. 4. painos. Liettua: Petro Ofsetas.
- Ahonen, T.; Lyytinen, H.; Lyytinen, P.; Nurmi, J-E.; Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2010. Ihmisen psykologinen kehitys. 1.-4. painos. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Armanto, A.; Kettunen, A.; Laine, T.; Niemi, H.; Pesonen, A-E. & Vogt, I. 2011. Lapsen ääni koulussa projektin loppuraportti. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja D työpapereita 57. Viitattu 2.11.2016
https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/35312/D_57_ISBN_9789524931540.pdf?sequence=1.
- Franklin, A. & Sinclair, R. 2000. Quality Protects Research Briefing No 3 Young People's Participation. Viitattu 9.8.2016. <https://lemonsandcrane.co.uk/resources/DoH%20-%20Young%20Peoples%20participation.pdf>.
- Hali-Koira 2016. Kirjoitetaan Koiralle. Viitattu 22.8.2016. www.hali-koira.fi > Kirjoitetaan Koiralle.
- Hart, R. 1992. Children's participation: from tokenism to citizenship. Italia: Unicef. Viitattu 8.9.2016. https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf.
- Heikka, J; Hujala, E; Turja, L. & Fonsén E. 2011. Lapsikohtainen havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hohti, R. & Puroila, A-M. 2016. Valon, varjon ja muutoksen kertomukset. Teoksessa Karlsson, L.; Puroila, A-M. & Estola, E. (toim.) Välkkeitä, valoja ja varjoja. Kertomuksia lasten hyvinvoinnista. Latvia: Livonia Print.
- Huovinen, T. & Rovio E. 2010. Toimintatutkimuksen kentällä. Teoksessa Heikkinen, H.; Rovio, E. & Syrjä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Vantaa: Hansaprint Oy.
- Ikäheimo, K. 2013. Karvaterapiaa. Eläinavusteinen työskentely Suomessa. Helsinki: Yliopistopaino.
- Jarasto, P. & Sinervo, N. 1998. Kouluikäisen lapsen maailma. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Tampere: Juvenes Print.
- Karling, M.; Ojanen, T.; Sívén, T.; Vihunen, R. & Vilén, M. 2008. Lapsen aika. 11., uudistettu painos. Helsinki: WSOY.
- Karlsson, L. 2000. Lapsille puheenvuoro. Ammattikäytännön perinteet murroksessa. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Karlsson, L. 2006 Lapsitiedosta lasten omaan tietoon ja kulttuuriin. Teoksessa Karlsson, L. (toim.) Lapset kertovat...Stakesin työpapereita 9/2006. Viitattu 4.11.2016
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75269/Tp9-2006.pdf?sequence=1>.
- Karlsson L. 2012. Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen ja toiminnan poluilla. Teoksessa Karlsson, L. & Karimäki, R. (toim.) Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. 2., korjattu painos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino/Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Karlsson, L. 2014. Sadutus. Avain osallisuuden toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Karlsson, L. & Estola, E. 2016. Johdanto – Väkkeitä. Teoksessa Karlsson, L.; Puroila, A-M. & Estola, E. (toim.) Väkkeitä, valoja ja varjoja. Kertomuksia lasten hyvinvoinnista. Latvia: Livonia Print.

Kiili, J. 2006. Lasten osallistumisen voimavarat. Tutkimus Ipanoiden osallistumisesta. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

Korkiakangas, M.; Lyytinen, H. & Lyytinen, P. 2003. Näkökulmia kehityopsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. 1.-6. painos. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Kuntalaki 2015/410. Annettu Helsingissä 10.4.2015. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150410#Pidp3803824>.

Lastensuojelulaki 2007/417. Annettu Helsingissä 13.4.2007. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.

Nousiainen, L. & Piekkari U. 2007. Osallistuva oppilas – yhteisöllinen koulu. Toimivan oppilaskunnan opas. Opetusministeriön julkaisuja 2007:32. Viitattu 2.11.2016
<http://omaoppilaskunta.fi/wp-content/uploads/2014/10/Osallistuva-oppilas-yhteis%C3%B6llinen-koulu-toimivan-oppilaskunnan-opas.pdf>.

Nuorisolaki 2006/72. Annettu Helsingissä 27.1.2006. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072#L3P8>.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2011. Lasten ja nuorten osallistuminen päätöksentekoon Suomessa Euroopan neuvoston politiikkatutkinta. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2011:27 Viitattu 4.11.2016
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2011/liitteet/OKM27.pdf?lang=fi>.

Opetushallitus 2016. Perusopetus opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2014:96. 4. painos. Viitattu 2.11.2016
http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf.

Opetushallitus 2016. VASU2017 – varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden uudistaminen. Viitattu 13.10.2016.
http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/varhaiskasvatus.

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Papunet 2016. Kuvat kommunikoinnissa. Viitattu 20.10.2016. www.papunet.net > Tietoa > Puhetta korvaava kommunikointi > Kuvat kommunikoinnissa.

Peruskoululaki 1998/628. Annettu Helsingissä 21.8.1998. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>.

Piironen, T. 2007. Ohjaajan opas lasten osallistavien ryhmien ohjaamiseen. Helsinki: Kuunnella meitä –hanke. Viitattu 14.10.2016. <http://docplayer.fi/5281840-Tiina-piironen-ohjaajan-opas-lasten-osallistavien-ryhmien-ohjaamiseen.html>.

Pirttinen, S. 2007. Oppilaiden osallisuus sekä vaikutusmahdollisuudet. Teoksessa Rimpelä, M.; Rigoff, A-M.; Kuusela, J. & Peltonen H. (toim.) Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen peruskouluissa – peruserätyttö kyselystä 7.-9. vuosiluokkien kouluille. Viitattu 2.11.2016.
http://koulutustoimikunnat.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/oph/embeds/ophwwwstructure/46848_hyvvoinnined.pdf#page=49.

Pollari, K. & Hoikkala, S. 2016. Osallisuuden elementit – ammattilaisten taito luo pohjaa lapsen osallistumiselle. Teoksessa Pollari, K. & Toivonen, V. (toim.) Vammaisen lapsen näkemysten

selvittäminen. Opas sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille. Viitattu 11.10.2016. <http://lsl.e-julkaisu.com/vammaisen-lapsen-nakemysten-selvittaminen>.

Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Keuruu: Otavan Kirjapaino OY.

Roos, P. 2016. Mitä kuuluu? Lapsen kertomukset ja osallisuus päiväkotiarjessa. Vaasa: Waasa Graphics Oy.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön: opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Viitattu 4.11.2016 <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>.

Airas, C. & Brummer, K. 2006. Leikki on ikkuna lapsen sisäiseen maailmaan. Teoksessa Sinkkonen, J. (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. 3. painos. Vantaa: WSOY.

Sosiaalialan AMK-verkosto. 2016. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit. Viitattu 3.11.2016 http://www.diak.fi/opiskelu/harjoittelu/Documents/Sosionomi_kompetenssit_2016.pdf.

Stenvall, E. & Seppälä, U. 2008. Talo lapsia varten. Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin työpapereita 2008:1. Viitattu 19.10.2016. http://www.socca.fi/files/100/Talo_lapsia_varten_lasten_osallisuus_paivakodissa.pdf.

Stenvall, E. 2009. "Sellast ihan tavallist arkee". Helsingiläisten 3.–6.-luokkalaisten arki ja ajankäyttö. Viitattu 21.10.2016. http://www.hel.fi/hel2/Tietokeskus/julkaisut/pdf/09_02_27_Tutkimus_2_Stenvall.pdf.

Stenvall, E. 2013. Osallistu, osallista, ole osallinen – mistä oikein on kyse? Viitattu 9.8.2016 http://www.ays.fi/aluejaymparisto/pdf/aluejaymp_2013_1_s75-76.pdf.

Suomen perustuslaki 1999/731. Annettu Helsingissä 11.6.1999. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>.

Thomas, N. 2007. Towards a Theory of Children's Participation. The International Journal of Children's Rights. 15(2), 199–218. Viitattu 9.8.2016. https://www.researchgate.net/publication/270694374_Towards_a_Theory_of_Children's_Participation.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. 3. korjattu painos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Toivonen, V. 2016. Lapsen mielipiteen selvittäminen ja kuuleminen sosiaalitoimessa. Teoksessa Pollari, K. & Toivonen, V. (toim.) Vammaisen lapsen näkemysten selvittäminen. Opas sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. Viitattu 11.10.2016. <http://lsl.e-julkaisu.com/vammaisen-lapsen-nakemysten-selvittaminen>.

Turja L. 2011. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Turja, L. 2011. Lapset osallisina - kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Varhaiskasvatus tänään. Suomen Varhaiskasvatus ry:n verkkolehti. Viitattu 12.10.2016. <http://ecef.org/wp-content/uploads/2014/03/2011-3-Turja.pdf>.

Unicef 2016a. Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? Viitattu 19.10.2016. www.unicef.fi > Lapsen oikeudet > Mikä on lapsen oikeuksien sopimus?.

Unicef 2016b. Lapsen oikeuksien sopimus. Viitattu 19.10.2016. www.unicef.fi > Lapsen oikeudet.

Unicef 2016c. Yleissopimus lapsen oikeuksista. Viitattu 18.7.2016. www.unicef.fi > Lapsen oikeudet > Sopimus kokonaisuudessaan.

Vanhempainliitto 2011. Aineistokatsaus lasten osallisuuteen kotona ja kotikasvatuksessa. Viitattu 21.10.2016. http://www.vanhempainliitto.fi/filebank/876-Aineistokatsaus_Osallisuus.pdf.

Vanhempainliitto 2016. Lasten kuuleminen. Viitattu 2.11.2016 www.vanhempainliitto.fi > Vanhempainliiton toiminta > Vaikuttaminen > Lasten kuuleminen.

Varhaiskasvatusturva 2015/580. Annettu Helsingissä 8.5.2015. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150580>.

Venninen, T.; Leinonen, J. & Ojala, M. 2010. "Parasta on, kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi" Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Socca - Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus työpapereita 2010:3. Viitattu 27.10.2016 http://www.socca.fi/files/627/Yhteinen_kokeminen_jaetuksi_iloksi_lapsen_osallisuus_paakaupunkiseudun_paivakodeissa_2010.pdf.

Vilén, M.; Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. 3. uudistettu painos. Helsinki: WSOY.

Vilén, M.; Vihunen, R.; Vartiainen, J.; Sivén, T.; Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2011. Lapsuus erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOYpro Oy.

Vilkka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Toimeksiantosopimus

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

**OPINNÄYTETYÖN
TOIMEKSIANTOSOPIMUS**

1

OPISKELIJAN TIEDOT

Nimi Henna Partanen ja Saara Heikkinen

Osoite _____

Puhelin ~~koti~~ _____ Puhelin ~~työ~~ _____

Sähköposti _____

Koulutusohjelma sosiaalialan ko. _____

OPINNÄYTETYÖ

Aihe/työnimi Lasta osallistava palautteenkeru
toiminnallisin menetelmin

Aikataulu 1.1.2016 - 30.11.2016

TOIMEKSIANTAJA

Organisaatio Heli-Koira

Työn ohjaaja / yhteyshenkilö Maarit Haapasalo

Osoite _____

Puhelin _____ Sähköposti _____

OHJAAVAN OPETTAJAN YHTEYSTIEDOT

Ohjaava opettaja Laura Närvi, Heli Virjonen

Puhelin _____ Sähköposti _____

Turun ammattikorkeakoulu
Joukahaisenkatu 3 A, 20520 Turku
puh. 02 263 350 faksi 02 2633 5791
posti etunimi.sukunimi@turkuamk.fi

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖN TOIMEKSIANTOSOPIMUS

2

OPINNÄYTETYÖN SOPIMUSEHDOT

OHJAUS JA VASTUUT

Vastuu opinnäytetyön tekemisestä ja tuloksista on opiskelijalla. Turun ammattikorkeakoulu vastaa opinnäytetyön ohjauksesta. Toimeksiantaja sitoutuu antamaan opiskelijan käyttöön kaikki opinnäytetyön tekemisessä tarvittavat tiedot ja aineistot sekä ohjaamaan opinnäytetyötä toimeksiantajaorganisaation näkökulmasta.

OIKEUDET

Opinnäytetyön tekijänoikeus kuuluu tekijälle eli opiskelijalle. Tekijänoikeuden lisäksi myös muiden immateriaalioikeuksien osalta noudatetaan kulloinkin voimassa olevaa kyseessä olevaa oikeutta koskevaa lainsäädäntöä.

TYÖSUHDE JA KUSTANNUKSET

Mahdollisesta työsuhteesta, työstä maksettavasta palkki-osta ja työstä mahdollisesti aiheutuvien kustannusten korvaamisesta toimeksiantaja ja opinnäytetyön tekijä sopivat erikseen.

TULOSTEN JULKISTAMINEN JA LUOTTAMUKSELLISUUS

Opinnäytetyöstä laaditaan Turun ammattikorkeakoulun ohjeen mukainen kirjallinen raportti.

Kirjallinen raportti luovutetaan toimeksiantajalle ja asetetaan kirjaston kokoelmiin tai julkaistaan elektronisessa muodossa verkkokirjastossa.

Julkaistava opinnäytetyöraportti on laadittava niin, ettei se sisällä liike- tai ammattisalaisuuksia tai muita julkisuuslaissa (laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta) salassa pidettäväksi määriteltyjä tietoja, vaan ne jätetään työn tausta-aineistoon. Opinnäytetyön arvioinnissa otetaan huomioon sekä julkaistava että salassa pidettävä osa.

Opinnäytetyön toimeksiantaja ja opiskelija sitoutuvat pitämään salassa kaikki opinnäytetyön tekemisessä ja sitä edeltävissä tai sen jälkeisissä neuvotteluissa esiin tulevat luottamukselliset tiedot ja asiakirjat.

Toimeksiantajan edustajalle varataan mahdollisuus tutustua opinnäytetyöraporttiin viimeistään neljätoista (14) päivää ennen aiottua julkaisemista. Toimeksiantaja antaa työstä ennen edellä mainittua julkaisemisajankohtaa lausunnon, jossa voidaan määritellä opinnäytetyöraporttiin mahdollisesti sisältyvät liike- tai ammattisalaisuudet, joita ei julkaista.

Mitä liike- tai ammattisalaisuuksiin liittyviä asioita ei esitetä opinnäytetyöraportissa?

OLEMME YHTEISESTI SOPINEET OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUKSESTA YLLÄ ESITETTYLLÄ TAVALLA

5 / 4 20 16

1 / 1 20

Henna Partanen, Jouni Heikkinen
Opiskelija
Toimeksiantaja

LIITE : OPINNÄYTETYÖSUUNNITELMA

Tulosta lomake

Turun ammattikorkeakoulu
Joukahaisenkatu 3 A, 20520 Turku
puh. 02 263 350 faksi 02 2633 5791
sposti etunimi.sukunimi@turkuamk.fi

Muistio 15.1.2016

Muistio 15.1.2016, ensimmäinen tapaaminen toimeksiantajan kanssa

Paikka ja aika: Hali-Koira yrittäjä Maarit Haapasaaren kotitoimisto, 15.1.2016

Paikallaolijat: Maarit Haapasaari, Saara Heikkinen ja Henna-Maria Partanen

Tapaamisen tarkoitus: Tutustuminen ja mahdollisten kehittämistyön ideoiden miettiminen

- Käytiin yhdessä läpi Hali-Koira yrittäjän tämänhetkisiä projekteja tai hankkeita
- Olisiko jonkun projektin tai hankkeen ympärille mahdollista rakentaa kehittämistyötä?
- Minkälaiselle kehittämistyölle yrittäjällä itsellään olisi tarvetta/tilausta?
- Kaksi mahdollista yhteistyötä (maahanmuuttajien kanssa tehtävä projekti ja Kerro Koiralle – työpajat), joihin liittyen kehittämistyötä voisi mahdollisesti tehdä
- Sovittiin, että aiheeseen palataan sähköpostitse, kun tiedetään yllämainittujen hankkeiden jatkumisesta ja niiden rahoituksesta
- Uudesta tapaamisesta sovitaan sähköpostitse kun ollaan päätetty minkä hankkeen ympärille kehittämistyötä aletaan suunnitella

Muistio 16.2.2016

Muistio 16.2.2016, toinen tapaaminen toimeksiantajien kanssa

Paikka ja aika: Hali-Koira yrittäjä Maarit Haapasaaren kotitoimisto, 16.2.2016

Paikallaolijat: Maarit Haapasaari, Veera Vähämaa, Saara Heikkinen ja Henna-Maria Partanen

Tapaamisen tarkoitus: Kehittämistyön aiheen alustava valinta, suunnittelu ja rajaaminen

- Kerro Koiralle–työpajat: eläinavusteisuus ja sanakasvatus yhdistyvät, tarinallisuus, kielellisen ilmaisun vahvistaminen, pari- ja ryhmätyömuotoista
- Kehittämistyön teemoja: palautteen kerääminen lapsilta työpajoista, lasten oma kokemus ja toimijuus, toiminnalliset tavat antaa palautetta
- Kiinnostavia asioita: vaikuttaako eläimen läsnäolo lasten toimintaan ja rohkeuteen, mallintaako lapsi koiralta, miten koira apukeinona näkyy lasten toiminnassa, lasten oman kokemuksen kuuleminen, lasten oma fiilis työpajoista
- Työpajat jatkuvat 23.5.2016 saakka
- Kehittämistyön tekijöiden tutustuminen ja osallistuminen työpajoihin muutamia kertoja kevään aikana
- Palautetta kerätään muutaman erikseen sovittavan kerran aikana, sovitaan luokan opettajan kanssa mahdolliset päivät

Muistio 11.3.2016

Muistio 11.3.2016, ohjausaika kehittämistyötä ohjaavien opettajien kanssa

Paikka ja aika: Turun ammattikorkeakoulu, Ruiskadun toimipiste, 11.3.2016

Paikallaolijat: ohjaavat opettajat Laura Närvi ja Heli Virjonen, Saara Heikkinen ja Henna-Maria Partanen

Tapaamisen tarkoitus: Kehittämistyön aiheen tarkempi suunnittelu ja rajaaminen

- Palautteen kerääminen toiminnallisesti hyvä idea, sopivien toiminnallisten menetelmien valinta
- Annetaan lapsille vakavasti otettava tapa antaa palautetta, mahdollisuus myös kriittisyyteen palautteen annossa
- Teemoja: lasten osallisuus ja vaikutusmahdollisuus, lapsikäisy, lapset toimijoina
- Lasten iän rajaaminen kehittämistyössä alakouluikäisiin lapsiin
- Kehittämistyössä teoriaa ainakin lasten kehitykseen liittyen
- Lupahakemukset tehtävä ja luvat hankittava
- Tuotos: nettiin sähköisessä muodossa (pdf), myös muiden alan ammattilaisten käytettävissä
- Pohdittavaksi, miten lasten antama palaute dokumentoidaan?

Lupa-anomus

Hei vanhemmat!

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Turun ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä yhteistyössä Kerrotaan koiralle – projektin kanssa.

Tarkoituksenamme on kerätä Kerrotaan koirille – toimintaan osallistuvilta lapsilta palautetta ja kokemuksia toiminnallisista tavoin ja koota näistä menetelmäkansio myöhempää käyttöä varten sosiaalialalle. Samalla lapset saavat mahdollisuuden antaa palautetta Kerrotaan koiralle – toiminnasta.

Toimintamme tapahtuu Kerrotaan koiralle – tuntien aikana maanantaisin tai vaihtoehtoisesti muuhun aikaan, kuitenkin kouluaikana.

Tämän vuoksi pyydämme lupaa siihen, että lapsenne saa osallistua toimintaamme sekä lupaa kuvata lastanne toimintamme aikana menetelmäkansiota varten (vältämme suoraan kasvoista otettuja kuvia).

Jos teillä ilmenee kysyttävää, voitte olla meihin yhteydessä sähköpostitse. Palautattehan tämän lupalapun huhtikuun loppuun mennessä.

Kiitos jo etukäteen!

Terveisin,

Turun ammattikorkeakoulun opiskelijat

Saara Heikkinen

Henna-Maria Partanen

Lapsen nimi _____

Lapseni saa osallistua opiskelijoiden toimintaan

Kyllä ☐ Ei ☐

Lastani saa kuvata toiminnan aikana menetelmäkansiota varten

Kyllä ☐ Ei ☐

Allekirjoitus _____

Muistio 2.5.2016

Muistio 2.5.2016, kolmas tapaaminen toimeksiantajan ja yhteistyökumppanin kanssa

Paikka ja aika: Hali-Koira yrittäjä Maarit Haapasaaren kotitoimisto, 2.5.2016

Paikallaolijat: Maarit Haapasaari, Veera Vähämaa, Saara Heikkinen ja Henna-Maria Partanen

Tapaamisen tarkoitus: Valittujen palautteenkeruumenetelmien toimintasuunnitelmien esittely

- Toimintasuunnitelmien esittely
- Parannusehdotukset:
 - työskentelymuoto? yksilötyöskentely, ryhmiin jakaminen?
 - väittämien tarkennus
- Toimintasuunnitelmien hyväksyminen
- Opettajan kanssa sovittujen palautteenkeruupäivien läpikäyminen (11.5., 18.5 ja 26.5)

Aihesadutus -suunnitelmat

Aihesadutus -suunnitelma

18.4.2016

Esivalmistelut:

- Keksitään tarinaan alku, josta lapset jatkavat tarinaa
 - "Olipa kerran ryhmä koululaisia, jotka kävivät Luolavuoren **JOTAIN** luokkaa. Koululaiset olivat kerääntyneet antamaan palautetta Maaritin, Vee-ran sekä Hilman ja Viljon kanssa viettämistään tunteista. Lapset istuivat luokan lattialla tyynyillä ja kertoivat ajatuksiaan menneestä vuodesta. He kertoivat näin:....."

Tarvikkeet:

- fläppitaulu tms. myös tussitaulu käy
-

Alustus työskentelyyn:

- Muistelu 9.5.2016
- Lapsilla on omat merkityt istumapaikat esim. tyynyt
- Kerrotaan Sadutus-menetelmästä
- Luetaan alustava tarina, josta lapset saavat jatkaa kukin vuorollaan. Vuoroa pyydetään viittaamalla

Työskentelyn kesto: n. 15 minuuttia riippuen ryhmän keskittymiskyvystä

Työskentelyn lopetus

- Luetaan heidän keksimänsä tarina ja he saavat korjata sitä jos haluavat
- Jutellaan tarinasta vielä lasten kanssa, minkälaisia tunteita ja ajatuksia herätti

Palautteenkeruun dokumentointi:

- Keksitty tarina kirjoitetaan talteen
- Lasten mahdollisia heränneitä tunteita kirjataan ylös

Aihesadutus -suunnitelma 2

muokattu 9.5.2016

Esivalmistelut:

- Keksitään tarinaan alku, josta lapset jatkavat tarinaa
 - "Olipa kerran ryhmä koululaisia, jotka kävivät Luolavuoren koulua. Koululaiset olivat kerääntyneet antamaan palautetta Maaritin, Veeran sekä Hilman ja Viljon kanssa viettämistään tunteista. Lapset istuivat luokan lattialla tyynyillä ja kertoivat ajatuksiaan menneestä vuodesta. He kertoivat näin:....."

Tarvikkeet:

- Kynä ja paperi
- "vuoroesineet": pallo ja kynä
-

Alustus työskentelyyn:

- Muistelu 9.5.2016
- Kerrotaan Sadutus-menetelmästä lyhyesti
- Jaetaan lapset kahteen ryhmään
- Siirrytään eri huoneisiin ryhmien kanssa
- Lapsilla on omat merkityt istumapaikat: tyynyt
- Kerrotaan vuoroesineistä ja siitä, että jokainen saa kertoa satua niin pitkään kuin haluaa, mutta jokainen saa puhua vain omalla vuorollaan pidellessään vuoroesineitä.
- Luetaan alustava tarina, josta lapset saavat jatkaa kukin vuorollaan.
-

Työskentely:

- Lapset saavat kukin vuorollaan kertoa omin sanoin tarinaa, tarina kirjataan ylös juuri niin kuin lapset sen kertovat
- Ohjaaja kirjoittaa tarinaa ylös
- Tarinaa kerrotaan noin 15 minuutin ajan, riippuen kuinka kauan tarinaa tulee sekä lasten keskittymistasosta riippuen (lapsia varoitetaan työskentelyn loppuvaiheessa "vielä yksi kierros ja lopetaan tarina")
- Lopuksi tarina luetaan ryhmälle ja lapset saavat vielä mahdollisuuden muuttaa tarinaa (jokainen vain omaa kohtaansa tarinasta)
-

Työskentelyn lopetus

- Molemmat ryhmät kokoontuvat yhteen ja tarinat luetaan vielä koko ryhmälle
- Jutellaan tarinasta vielä lasten kanssa, minkälaisia tunteita herätti

Palautteenkeruun dokumentointi:

- Kerrottu tarina kirjoitetaan talteen ja lasten mahdollisia heränneitä ajatuksia kirjataan ylös

Palautejana -suunnitelmat

Palautejana –suunnitelma

18.4.2016

Esivalmistelut:

- Tehdään jana (riippuen ryhmän koosta) joko esim. maalarinteipillä lattialle tai vaikka asfalttitiiduilla maahan
- Janalle asetetaan tulostetut sääkuvat, joissa näkyy viisi eri säätilaa: aurinkoinen, puolipilvinen, saateinen, tuulinen ja ukonilma. Kuvat asetetaan niin, että toisessa päässä on aurinkoinen, toisessa ukonilma ja muut välissä. Aurinkoinen –kuva kuvaa positiivisia ja ukonilma negatiivisia ajatuksia.
- Valitaan haluttuun asiaan liittyen ”palauteväittämiä” kuten: ”Minusta toiminta on ollut innostavaa” tai ”Minusta tuntuu että toimintaa oli tarpeeksi monta kertaa”

Tarvikkeet:

- maalarinteippiä tai asfalttitiituja
- sääkortit
- (kamera)

Alustus työskentelyyn:

- Muistelu 9.5.2016
- Käydään lasten kanssa janan kaikki säätilat läpi ja varmistetaan, että jokainen palautteenantaja on ymmärtänyt kuvien merkitykset.
- Käydään läpi väittämät lasten kanssa:
 1. Koirien kanssa työskentely on tuntunut tällaiselta.
 2. Koiratuntien ohjaajat ovat olleet tällaisia.
 3. Hilman kanssa tehtävät temput ovat olleet tällaisia.
 4. Viljon kanssa tehtävät temput ovat olleet tällaisia.
 5. Tarinoiden kirjoittaminen on tuntunut tällaiselta.
 6. Runojen kirjoittaminen on tuntunut tällaiselta.
 7. Osallistuminen koiratunneille on tuntunut tällaiselta.

Työskentely:

- Lapset seisovat rivissä janan lähetyvillä
- Aikuinen lukee ”väittämän” kerrallaan ääneen lapsille
- Lapset saavat luvan saatuaan juosta ”väittämää” parhaiten kuvaavan kuvan viereen
- Lapsilta voi vielä tarvittaessa kysyä tarkentavia kysymyksiä tai antaa heille vielä mahdollisuuden harkita vastaustaan uudelleen

Työskentelyn lopetus:

- Jutellaan siitä, miltä lasten tuntui valita mielipidettään kuvaava sääkuva

Palautteen dokumentointi:

- Otetaan valokuvia tilanteista
- Kirjataan ylös minkä kuvan kohdalla lapset seisoivat minkäkin väittämän kohdalla

Palautejana –suunnitelma 2

muokattu 12.5.2016

Esivalmistelut:

- Tehdään jana maalarinteipillä käytävän lattialle
- Janalle asetetaan tulostetut sääkuvat, joissa näkyy viisi eri säätilaa: aurinkoinen, puolipilvinen, saateinen, tuulinen ja ukonilma. Kuvat asetetaan niin, että toisessa päässä on aurinkoinen, toisessa ukonilma ja muut välissä. Aurinkoinen –kuva kuvaa positiivisia ja ukonilma negatiivisia ajatuksia.
- Valitaan haluttuun asiaan liittyen ”palauteväittämiä” kuten: ”Minusta toiminta on ollut innostavaa” tai ”Minusta tuntuu että toimintaa oli tarpeeksi monta kertaa”

Tarvikkeet:

- maalarinteippiä
- sääkuvat
- (kamera)

Alustus työskentelyyn:

- Muistelu 9.5.2016
- Käydään lasten kanssa janan kaikki säätilat läpi ja varmistetaan, että jokainen palautteenantaja on ymmärtänyt kuvien merkitykset.
- Käydään läpi väittämät lasten kanssa:
 8. Koirien kanssa työskentely on tuntunut tällaiselta.
 9. Koiratuntien ohjaajat ovat olleet tällaisia.
 10. Hilman kanssa tehtävät temput ovat olleet tällaisia.
 11. Viljon kanssa tehtävät temput ovat olleet tällaisia.
 12. Tarinoiden kirjoittaminen on tuntunut tällaiselta.
 13. Runojen kirjoittaminen on tuntunut tällaiselta.
 14. Osallistuminen koiratunneille on tuntunut tällaiselta.

Työskentely:

- Jokainen lapsi tulee yksitellen janalle antamaan palautetta, muiden ollessa luokassa
- Aikuinen lukee ”väittämän” kerrallaan ääneen lapselle, jolloin lapsi saa mennä valitsemaansa kuvan kohdalle seisomaan
- Lapsilta voi vielä tarvittaessa kysyä tarkentavia kysymyksiä tai antaa heille vielä mahdollisuuden harkita vastaustaan uudelleen

Työskentelyn lopetus:

- Jutellaan siitä, miltä lasten tuntui valita mielipidettään kuvaava sääkuva

Palautteen dokumentointi:

- Otetaan valokuvia tilanteista
- Kirjataan ylös minkä kuvan kohdalla lapset seisoivat kulloisenkin väittämän kohdalla

Palautetaulu -suunnitelmat

Palautetaulu -suunnitelma

18.4.2016

Esivalmistelut:

- Leikataan lehdistä paljon kuvia ja helppoja tekstejä (kuvat mahdollisimman erilaisia)
- Tehdään ”tauluun” valmiiksi kehykset

Tarvikkeet:

- iso pahvi
- saksia
- liimoja
- erilaisia kyniä

Alustus työskentelyyn:

- Muistelu 9.5.2016
- Kerrotaan palautetaulun tarkoitus
- Välineiden esittely
- Apukysymyslause taululle esim.
 - Millaisia ajatuksia toiminta on herättänyt?
 - Mikä kuva kuvastaa näitä sinun ajatuksia ja kokemuksia toiminnasta?

Työskentelyn aloitus

Työskentelyn kesto: 20–30 minuuttia riippuen ryhmän keskittymiskyvystä

Työskentelyn lopetus

- Nostetaan taulu kaikkien näkyville
- Jutellaan yhdessä kuvista sekä kirjoituksista ja lapset voivat kertoa ja tarkentaa valitsemiaan kuvia tai tekstejä

Palautteenkeruun dokumentointi:

- Palautetaulu otetaan talteen
- Lasten mahdollisia tarkentavia kertomuksia kirjataan ylös

Palautetaulu -suunnitelma 2

muokattu 25.5.2016

Esivalmistelut:

- Leikataan lehdistä paljon erilaisia kuvia ja helppoja tekstejä (kuvia mahdollisimman paljon erilaisista tunnetiloista sekä positiivisista ja negatiivisista asioista)

Tarvikkeet:

- iso pahvi
- liimoja
- erilaisia kyniä

Alustus työskentelyyn:

- Muistelu 9.5.2016
- Kerrotaan palautetaulun tarkoitus
- Välineiden esittely
- Kuvat levitetään pöydälle ja yhdessä lapsien kanssa käydään läpi kuvat sekä tekstit, niistä heräävät ajatukset ja keskustellaan kuvien sekä tekstien merkityksistä

Työskentelyn aloitus

- Lapset valitsevat yksitellen muutaman kuvan/tekstin
- Lapset käyvät liimaamassa eri pöydälle asetettuun pahviin valitsemansa kuvat/tekstit
- Kuvia voi mahdollisesti käydä valitsemassa useampaan otteeseen, riippuen paljonko aikaa on käytettävissä

Työskentelyn kesto: 45 minuuttia riippuen ryhmän keskittymiskyvystä

Työskentelyn lopetus

- Nostetaan taulu kaikkien nähtäville
- Jutellaan yhdessä kuvista sekä kirjoituksista
- Lapset voivat kertoa ja tarkentaa miksi valitsivat juuri kyseiset kuvat/tekstit

Palautteenkeruun dokumentointi:

- Palautetaulu otetaan talteen
- Lasten mahdollisia tarkentavia kertomuksia kirjataan ylös

Kirjepalaute -suunnitelma

Kirjepalaute -suunnitelma

18.4.2016

Tarvikkeet:

- iso kirjekuori
- lyijykyniä
- värikyniä esimerkiksi vahaliituja
- A3 papereita
-

Alustus työskentelyyn:

- Muistelu 9.5.2016
- Kerrotaan kirjeiden tarkoitus
- Välineiden esittely
- Apukysymyslause taululle
 - Kirjoita tai piirrä kirje Hilalle ja Viljolle siitä, oletko tykännyt kun he ovat käyneet täällä.

Työskentelyn kesto: 15-20 minuuttia riippuen ryhmän keskittymiskyvystä

- Lapset kirjoittavat ja/tai piirtävät kirjeet itsenäisesti

Työskentelyn lopetus

- Lapset saavat yksitellen kertoa mitä ovat kirjoittaneet tai piirtäneet jos haluavat
- Kirjeet suljetaan kirjekuoreen ja kerrotaan, että ne annetaan Hilalle ja Viljolle

Palautteenkeruun dokumentointi:

- Kirjeet otetaan talteen
- Lasten mahdollisia heränneitä ajatuksia kirjataan ylös

Liikennevalopalaute -suunnitelma

Liikennevalopalaute -suunnitelma

18.4.2016

Esivalmistelut:

- Leikataan valmiiksi tarvittava määrä liikennevalomerkkejä, jokaiselle palautteen antajalle punainen, vihreä ja keltainen
- Keksitään palautteen aihepiiriin sopivat väittämät

Tarvikkeet:

- taulu
- tussit
- kartonkia
- teippi

Alustus työskentelyyn:

- Muistelu 9.5.2016
- Käydään lasten kanssa läpi liikennevalojen värit ja niiden merkitykset: Vihreä = kyllä tai olen samaa mieltä, keltainen = en osaa sanoa tai en tiedä, punainen = ei tai olen eri mieltä

Työskentely:

- Lapset istuvat omilla paikoillaan taulun edessä
- Ohjaaja kirjoittaa väittämän taululle ja lukee sen ääneen useampaan kertaan ja varmistaa, että kaikki lapset ovat ymmärtäneet väittämän
- Lapset saavat miettiä minkä värisen liikennevalon valitsevat
- Lopuksi lapset saavat tulla teippaamaan liikennevalon väittämän alle taululle

Väittämät:

- Hilma ja Viljo ovat antaneet minulle rohkeutta kertoa mitä ajattelen
- Olen oppinut paljon, vaikka koirien kanssa työskentely on rennompaa
- Tarinoiden kirjoittaminen itse ilman aikuisen apua on kivaa
- Olen tullut paremmaksi toisten huomioimisessa
- Olen oppinut kirjoittamaan paremmin Maaritin ja Veeran tunneilla

Työskentelyn kesto: 20 min.

Palautteen dokumentointi:

- Otetaan valokuvat väittämistä ja sen alle teipatuista liikennevaloista
- Lapsien mahdollisia kommentteja kirjataan ylös

Muistio 25.10.2016

Muistio 25.10.2016, neljäs tapaaminen toimeksiantajan ja yhteistyökumppanin kanssa

Paikka ja aika: Hali-Koira yrittäjä Maarit Haapasaaren kotitoimisto, 25.10.2016

Paikallaolijat: Maarit Haapasaari, Saara Heikkinen ja Henna-Maria Partanen

Tapaamisen tarkoitus: Kerätyn palautteen esittely ja arviointi

- Kerätyn palautteen esittely ja lasten tekemän materiaalin luovutus
- Pohdintaa palautteesta
 - mielenkiintoinen, monipuolinen
 - tulkinnassa ja analysoinnissa tulee huomioida, että vastaajat erityislapsia
 - liikennevalopalaute selkeä
 - palautteessa tuli esille se, mitä haettiin
- Keskustelua eläinavusteisen työskentelyn määrittelystä kehittämistyötä varten
- Kehittämistyön osio 2.3 oikolukua varten Maaritille huomenna 26.10, kommentoi viikonlopun aikana
- Kerrotaan Koiralle -työpajojen oikeinkirjoitus
- Palauteraportin raakaversion lähetyks sähköpostitse Veera Vähämaalle, jotta hänellä aikaa kommentoida sitä halutessaan
- Sovittu, että lopullinen valmis palaute lähetetään toimeksiantajille parin viikon kuluttua

Lasten palaute Kerrotaan Koiralle -työpajoista Luolavuoren koulussa

Opinnäytetyö (AMK) liite
Turun ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
2016

Saara Heikkinen & Henna-Maria Partanen

LASTEN PALAUTE KERROTAAN KOIRALLE -TYÖPAJOISTA LUOLAVUOREN KOULUSSA

Lasten palaute Kerrotaan Koiralle -työpajoista Luolavuoren koulussa | Saara Heikkinen, Henna-Maria Partanen

SISÄLTÖ

1 ALUKSI	3
2 PALAUTEJANA	4
3 LIIKENNEVALOPALAUTE	8
4 AIHESADUTUS	11
4.1 Ensimmäinen satu	11
4.2 Toinen satu	12
5 KIRJEPALAUTE	13
6 PALAUTETAULU	17

1 ALUKSI

Tämän raportin tarkoituksena on koota yhteen lasten antama palaute Kerrotaan Koiralle -työpajoista, joita pidettiin syksystä 2015 kevääseen 2016 Kirjan talo ry:n koordinoiman ja Suomen kulttuurirahaston tukemana hankkeena Luolavuoren koulun kielihäiriöisten lasten luokalla. Kerrotaan Koiralle -työpajoja järjestettiin lähes viikoittain koko lukukauden aikana. Työpajat olivat osa eläinavusteisen valmentajan Maarit Haapasaaren ja sanataiteilijan sekä sanataidekasvattaja Veera Vähämaan kehittämää ja rekisteröimää Kirjoitetaan Koiralle® -menetelmää.

Lasten antama palaute kerättiin osana tämän raportin kirjoittajien kehittämistyötä, Toiminnalliset palautteenkeruumenetelmät mahdollistamassa lasten osallisuutta (Turun AMK 2016), jonka tavoitteena oli kehittää alakouluikäisten lasten mahdollisuuksia antaa palautetta toiminnallisilla menetelmin ja näin mahdollistaa lasten osallisuutta. Kerrotaan Koiralle -työpajat tarjosivat toimintaympäristön kokeilla käytännössä toiminnallisia palautteenkeruumenetelmiä ja samalla saatiin kerättyä palaute työpajoista toimeksiantajalle ja yhteistyökumppanille, Haapasaarelle ja Vähämaalle.

Lasten antama palaute on koottu siten, että jokaiselle kokeillulle toiminnalliselle palautteenkeruumenetelmälle on osoitettu oma menetelmän nimeä kantava kappaleensa. Palaute dokumentoitiin menetelmästä riippuen joko kirjallisena, valokuvoin tai lasten tuotoksina. Lasten tuotokset annettiin suoraan toimeksiantajalle ja niistä otettiin valokuvat tätä raporttia varten. Jokaisen palautteen kohdalla on lyhyesti kerrottu mitä lasten kanssa on tehty ja dokumentoitu lasten antama palaute. Palaute dokumentoitiin juuri niin kuin lapsi on sen itse sanoittanut, piirtänyt tai tehnyt. Aikuisten ohjausta palautteenannossa tarvittiin pääasiassa lasten ohjaamiseen palautteenantoon sekä lasten kannustamiseen.

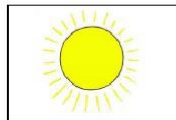

Lasten palaute Kerrotaan Koiralle -työpajoista Luolavuoren koulussa | Saara Heikkinen, Henna-Maria Partanen

2 PALAUTEJANA

Palautejanassa käytettiin sääkuvia symboloimaan erilaisia mielipiteitä ja tunteita liittyen Kerrotaan Koiralle -työpajoihin. Jana tehtiin koulun käytävälle ja jokainen lapsi tuli yksitellen antamaan palautetta janelle. Sääkuvat ja niiden merkitykset käytiin läpi yhdessä ennen aloitusta ja vielä jokaisen lapsen kanssa erikseen ennen palautteen antoa. Aurinko kuvasi kaikkein positiivisimpia tunteita ja ajatuksia, myrsky taas kaikkein negatiivisimpia. Ohjaaja luki väittämän kerrallaan ja lapsi sai mennä seisomaan sen sääkuvan kohdalle, joka kuvasi hänen mielipidettään parhaiten. Lapsi sai halutessaan perustella valitsemaansa kuvaa.

1. Väittämä: "Koirien kanssa työskentely on tuntunut tällaiselta"

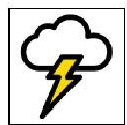
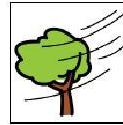
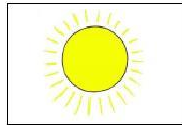

LAPSI

X				
X				
X				
X				
X				
	X "Koska mä tykkään vähäsen"			
X				

Lasten palaute Kerrotaan Koiralle -työpajoista Luolavuoren koulussa | Saara Heikkinen, Henna-Maria Partanen

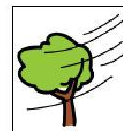
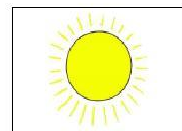
2. Väittämä "Koiratuntien ohjaajat ovat olleet tällaisia."

LAPSI

	X			
				X
X "Ihan mukavii kyl."				
X				
X				
X "Koska ne ovat kivoja."				
X				

3. Väittämä "Hilman kanssa tehtävät tempot ovat olleet tällaisia."

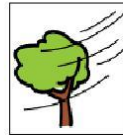
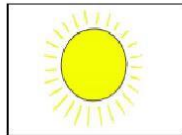

LAPSI

		X		
			X "Pusut on vähän märkiä."	
X "Soittaa kelloa, kiva."				
X				
X				
X				
		X		

Lasten palaute Kerrotaan Koiralle -työpajoista Luolavuoren koulussa | Saara Heikkinen, Henna-Maria Partanen

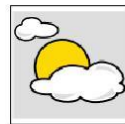
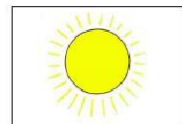
4. Väittämä "Viljon kanssa tehtävät temput ovat olleet tällaisia."

LAPSI

X				
			X	
X "Mä tykkään Viljon tempuista."				
X				
X				
		X		
			X	

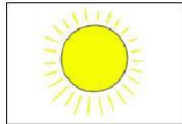
5. Väittämä "Tarinoiden kirjoittaminen on tuntunut tällaiselta."

LAPSI

	X			
	X			
X "Tosi kivaa ku Veera kirjoittaa ja oppilaat saavat vastata."				
X "Kaikki on ollut hyvää."				
X				
X				
				X

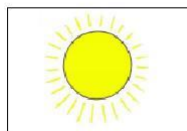
6. Väittämä "Runojen kirjoittaminen on tuntunut tällaiselta."

LAPSI

		X		
X				
	X "Ei vähän tiä."			
	X "Tuntuu aika hyvältä, mutta..."			
X				
				X "Koska se on vähän vaikeeta."
X				

7. Väittämä "Osallistuminen koiratunneille on tuntunut tällaiselta."

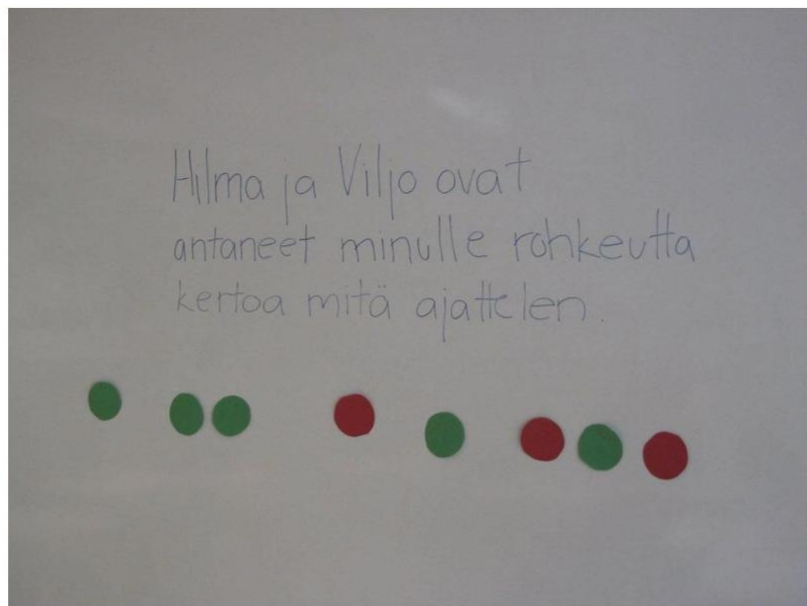
LAPSI

			X "Sen takii ku väikkä jää pois."	
X				
X				
X				
X				
X "Koska se on kivaa."				
X				

3 LIIKENNEVALOPALAUTE

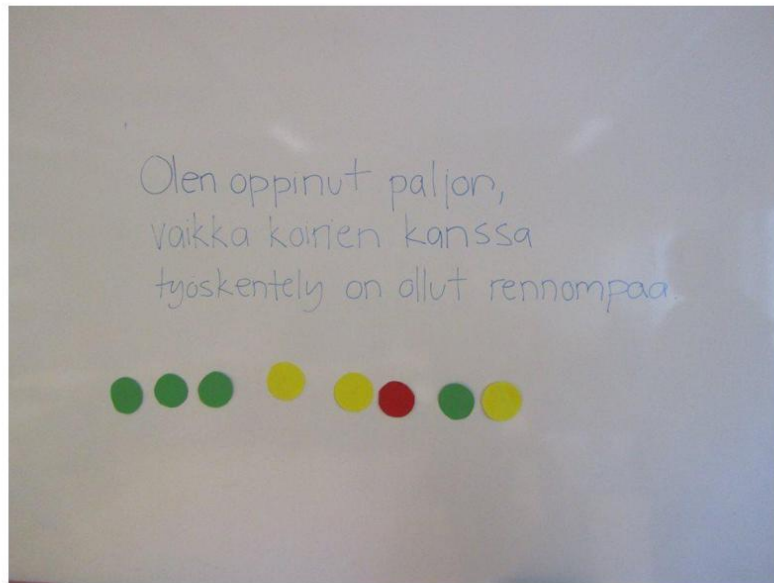
Lapset istuivat pulpettiensa ääressä ja jokaiselle jaettiin liikennevalojen väriset ympyrän muotoiset pahvilaput. Ohjaajat olivat keksineet väittämiä, joihin lasten tuli vastata väripahvilapuin. Lapsien kanssa oli käyty läpi mitä eri värit tarkoittivat. Vihreä tarkoitti samaa kuin kyllä tai olen samaa mieltä. Keltainen oli yhtä kuin en osaa sanoa tai en tiedä. Punainen tarkoitti vastaavaa kuin ei tai olen eri mieltä. Ohjaajat kirjoittivat aina yhden väittämän taululle, lukivat sen ääneen useampaan kertaan ja lapset saivat kiinnittää omaa mielipidettään vastaavan liikennevalovärin väittämän alle. Lapsia muistutettiin, että heidän tuli vastata oman mielen mukaan, eikä katsoa kaverin laittamaa väriä.

1. "Hilma ja Viljo ovat antaneet minulle rohkeutta kertoa mitä ajattelen."

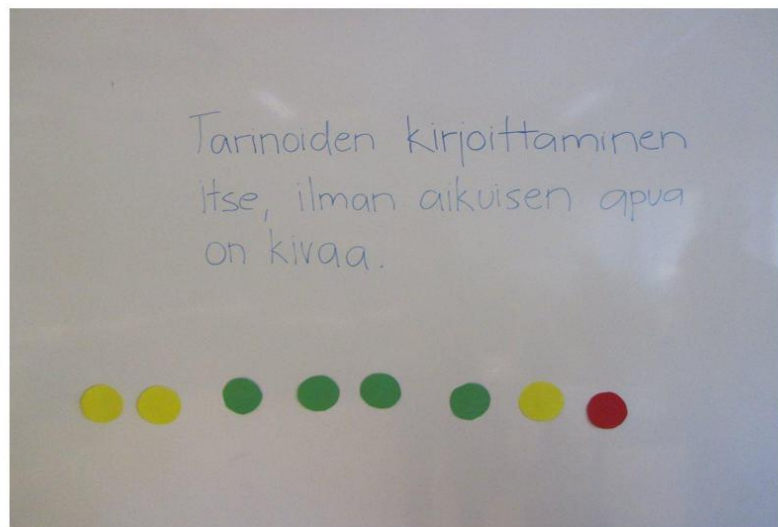

Lasten palaute Kerrotaan Koiralle -työpajoista Luolavuoren koulussa | Saara Heikkinen, Henna-Maria Partanen

2. "Olen oppinut paljon, vaikka koirien kanssa työskentely on ollut rennompaa."

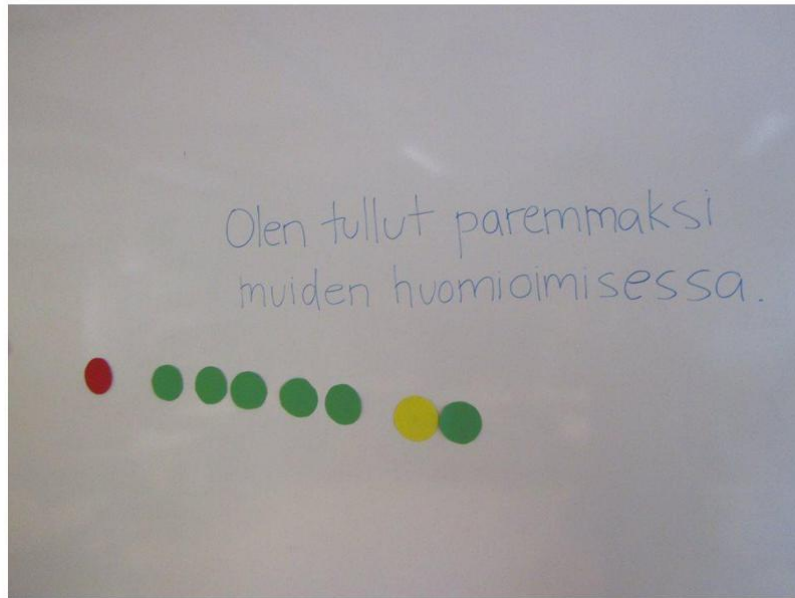

3. "Tarinoiden kirjoittaminen itse, ilman aikuisen apua on kivaa."

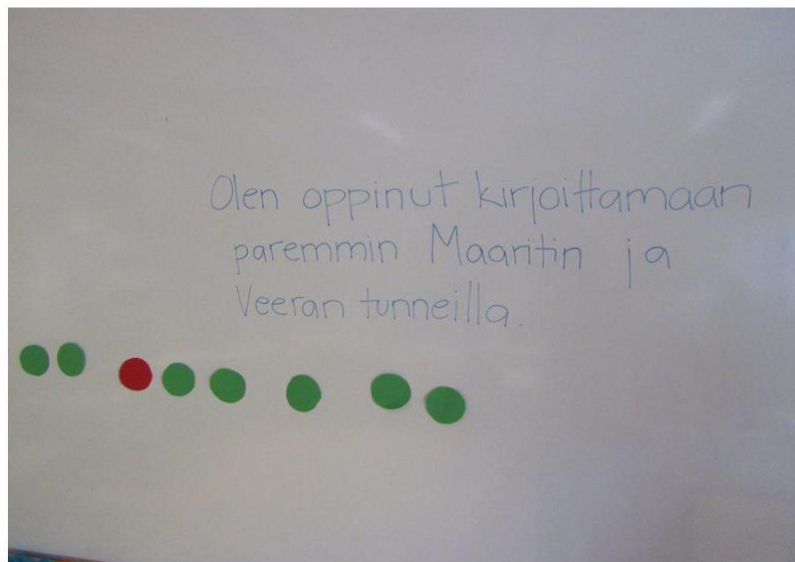

Lasten palaute Kerrotaan Koiralle -työpajoista Luolavuoren koulussa | Saara Heikkinen, Henna-Maria Partanen

4. "Olen tullut paremmaksi muiden huomioimisessa."

5. "Olen oppinut kirjoittamaan paremmin Maaritin ja Veeran tunneilla."

Lasten palaute Kerrotaan Koiralle -työpajoista Luolavuoren koulussa | Saara Heikkinen, Henna-Maria Partanen

4 AIHESADUTUS

Aluksi lapset jaettiin satunnaisesti kahteen ryhmään. Aihesadutus toteutettiin eri huoneissa, jotta molemmat ryhmät saivat keskittyä paremmin omaan satuunsa. Aihesadutuksen aluksi ohjaajat olivat keksineet tarinan, jolla johdateltiin lapsia aiheeseen ja motivoitiin kertomaan juuri Kerrotaan Koiralle -työpajoista. Lapsille kerrottiin, että heidän satunsa kirjoitetaan ylös juuri niin, kuin lapset sen kertoivat. Lapset saivat kertoa kukin omalla vuorollaan. Lopuksi satu luettiin ääneen koko ryhmälle ja lapset saivat vielä muuttaa sitä halutessaan. Koska lapset käyttivät saduissaan toisen lasten nimiä, on nimet satuihin muutettu.

4.1 Ensimmäinen satu

Olipa kerran ryhmä koululaisia, jotka kävivät Luolavuoren koulua. Koululaiset olivat kerääntyneet antamaan palautetta Maaritin, Veeran sekä Hilman ja Viljon kanssa viettämistään tunteista. Lapset istuivat lattialla tyyneilläään ja kertoivat ajatuksiaan menneestä vuodesta. He kertoivat näin...

Temppuja, pallotemppuja, kellosoittoa, kennoa. Öö, ylämummo, ei tuu mieleen. Öö, se kun me juostiin talon ympäri, kun me tehtiin se happihyppely. Temppuja, sanottiin jo temppuja! Pusut. Viljo veti Hilmaa ja Viljo antaa halin Hilmalle. Niitten kans on kiva olla. Öö, yym, Viljon ja Hilman kaa on kiva kun me tehdään niitä jumppa, jumppa. Palloheittoja. Viljo rakastaa Hilmaa. Viljo menee Hilman päälle makaamaan ja Viljo istuu, istuu siinä Hilman päällä. Viljoa ja Hilmaa on kiva silittää. Viljo ja Hilma painii. Hilma ja Viljo menee naimisiin. No, Viljo menee Sannan päälle ja sitten Viljo haluaa Hilmaa, laittaa tassut tänne olkapäälle. Hilma menee aina, aina Jonnan sylkkyyn. Hilma menee Kristan syliin.

Lasten palaute Kerrotaan Koiralle -työpajoista Luolavuoren koulussa | Saara Heikkinen, Henna-Maria Partanen

4.2 Toinen satu

Olipa kerran ryhmä koululaisia, jotka kävivät Luolavuoren koulua. Koululaiset olivat kerääntyneet antamaan palautetta Maaritin, Veeran sekä Hilman ja Viljon kanssa viettämistään tunteista. Lapset istuivat lattialla tyynyillään ja kertoivat ajatuksiaan menneestä vuodesta. He kertoivat näin...

Mun mielestä Hilman ja Viljon kanssa on ollut tosi kivaa. Mun mielestä Hilma on tosi söpö, ainakin vauvana oli tosi söpö. Hilma on ollut kiva ja se on oppinut hienoja tempuja. Viljo on osannut jumppapalloja. Viljo on iso. Kaikki koirat oli isoja. Oli kivaa kun Hilma osasi kellon soittoa. Oli hauska kun oli jumppajuttuja. Oli hauska kertoa tarinoita. Oli hauska kun he olivat ekaa kertaa meillä. Olemme oppineet...Tykkään siitä, että Hilma ja Viljo on täällä. Opettaja sanoi, että meitä harmittaa välillä, kun välitunti jää väliin. Kun Kallen ja Matiaksen kanssa haluttaisi leikkiä kaikkia leikkejä. Tiistaisin ja torstaisin on kuitenkin välitunti. Kaikkina päivinä on, paitsi maanantaina kun te tuutte. Paitsi jos te ette tule, niin on maanantaisin. Ei mulle tuu mieleen. Se on kivaa et Viljo saa soittaa kelloa Hilman kaa. On kivaa, ettei me päästä välitunnille, koska mä tykkään koirista. Välitunti, ruokailu, päästä kotiin. Me ollaan Kristan kanssa samassa iltapäivä-taksissa. Kotona. On aika kivaa maanantaisin. Mua ei kauheesti harmita ettei päästä välkälle. On mukavaa, että olla koirien kanssa. Niitä saa joskus silittääkin.

5 KIRJEPALAUTE

Jokaiselle lapselle jaettiin ensin A3-kokoinen paperi sekä väriliidut, jonka jälkeen lapsille kerrottiin tehtävä: "Kirjoita tai piirrä kirje Hilmalle ja Viljolle siitä, oletko tykännyt, kun he ovat käyneet täällä." Kun lapsi oli saanut kirjeen valmiiksi, he tulivat kertomaan yksitellen ohjaajalle mitä olivat piirtäneet, ja kirjeet laitettiin kirjekuoreen lähetettäväksi Hilmalle ja Viljolle. Kertomukset piirustuksista on kirjoitettu juuri niin kuin lapset kertoivat.

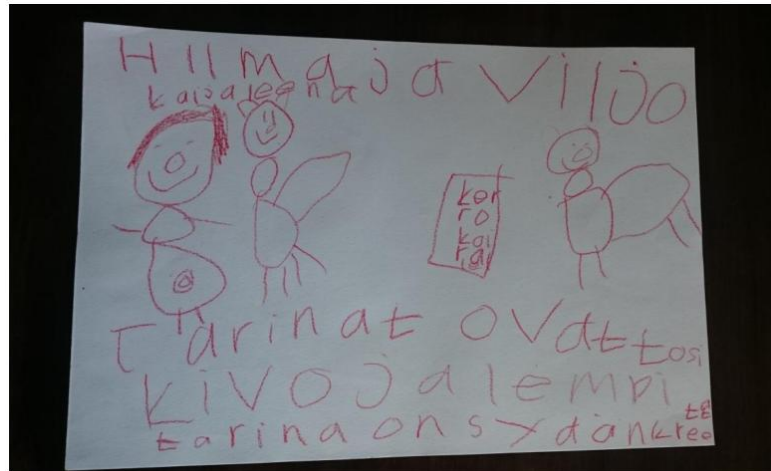
Kuva 1

"Aluksi oli kolme koiraa. Hilma pelaa käsikonsolilla Super Mariota. Sit tuli lohikäärme ja tuli lohikäärme ja salamo. Sit kasvoi iso vihreä kukka ja koirat pääsi ylänumikolle turvaan onneksi ennen kun se kukka paloi. Hilman käsikonsoli paloi."

Lasten palaute Kerrotaan Koiralle -työpajoista Luolavuoren koulussa | Saara Heikkinen, Henna-Maria Partanen

Kuva 2

"Viljo ja Hilma. Opettaja siirtää koiria, on viemäs niit ulkolenkille"

Kuva 3

"Hilma on rannassa. Kukkia. Hilma menee keppiin istuun."

Lasten palaute Kerrotaan Koiralle -työpajoista Luolavuoren koulussa | Saara Heikkinen, Henna-Maria Partanen

Kuva 4

"Aurinko, Viljo ja Hilma. Hilma pyytää Viljoa ulos koska siä paistaa aurinko. Sydän."

Kuva 5

"Ukkosta ja sataa, pilviä. Maarit ja Hilma. Viljo sydän Hilma. Sydämiä, kivaa vaiks sataa, aurinko."

Kuva 6

"Aurinko, siin on koirakaveri, salama, sadetta ja tyyppi. Mehu menee koirien päälle ja ne juo sitä. Sit on mehumies, joka tekee sitä mehua. Jäävuori, joka on ihan mehussa. Ja sokkelo, siihen on jääny koira jumiin ja housumies ja sen lemmikki."

Kuva 7

"Täs lilli ja pappi ja napa, täs on koira. Täski on napa ja potta."

Lasten palaute Kerrotaan Koiralle -työpajoista Luolavuoren koulussa | Saara Heikkinen, Henna-Maria Partanen

6 PALAUTETAULU

Ohjaajat olivat leikanneet eri lehdistä paljon erilaisia kuvia ja tekstejä. Kuvat ja tekstit levitettiin lasten nähtäville ja niitä tutkittiin yhdessä. Lapset saivat kertoa, mitä kuvat heidän mielestään esittivät ja mitä niistä tuli heille mieleen. Myös tekstit luettiin yhdessä ja ryhmässä pohdimme, mitä ne tarkoittivat. Koululta oli hankittu iso pahvi ja liimaa. Lapsille kerrottiin, että jokainen saa valita pöydältä kuvia jotka kuvaavat omia tunteita ja mielipiteitä Kerrotaan Koiralle -työpajoista. Lapset liimasivat valitsemansa kuvat pahville. Lopuksi lapsilta kysyttiin kommentteja valitsemistaan kuvista.

Valmis palautetaulu

Lasten palaute Kerrotaan Koiralle -työpajoista Luolavuoren koulussa | Saara Heikkinen, Henna-Maria Partanen

Lasten kommentteja valitsemistaan kuvista ja teksteistä:

Apua-teksti: "Koska mä haluan auttaa."

Supermiehen kuva: "Kiva."

Koira ja tyttö halaavat kuva: "Tykkään niistä koirista."

Jalkapallon kuva: "Se on hyvä kuva."

Monitoimimaisen kuva: "Tanssia, hyvä!"

Auringonkukan kuva: "Pidän niistä koirista."

Peukalot pystyssä kuva: "Leikkiä."

Tyttöjen kuva: "Kivaa."

Ruusujen kuva: "Koska mä tykkään ruusuista."

Halauskuva: "Tykkään tunteista."

Timantin kuva: "Tykkään koirista."

Surunaama hymiö: En tykkää yhtään, että mulle nauretaan. Kerran keksin, että Hilma pelaa konsolia ja muut nauro mulle."

Ystävyyttä-teksti: "Koska mä oon koirien ystävä."

Paras-teksti: "Koska ne on parhaita koiria."

Hymiön kuva, jolla sydämet silmissä: "Koska rakastan koiria."

Hymyilevä hymiö kuva: "Koska tykkään koirista ja tunteista."

Minun tarinani-teksti: "Koska tykkään kirjoittaa ja lukee."

Kerro vaan, minä kuuntelen – Välineitä lasten osallisuutta mahdollistavaan toiminnalliseen palautteenkeruuseen

Kerro vaan, minä kuuntelen

- Välineitä lasten osallisuutta mahdollistavaan toiminnalliseen palautteenkeruuseen

Kerro vaan, minä kuuntelen

...

Johdanto

Tämä materiaali syntyi Turun ammattikorkeakoulun kehittämistyön ”Toiminnalliset palautteenkeruumenetelmät mahdollistamassa lasten osallisuutta” (Heikkinen & Partanen 2016) tuotoksena. Kehittämistyön tavoitteena oli kehittää alakouluikäisten lasten mahdollisuuksia antaa palautetta toiminnallisin menetelmin ja näin mahdollistaa heidän osallisuuttaan. Tehtävänä oli koota yhteen materiaali lasta osallistavista toiminnallisista palautteenkeruumenetelmistä. Toiminnallisten palautteenkeruumenetelmien kerääminen tuotokseksi lähti ajatuksesta, jonka mukaan palautteenkeruulle tyypillinen kirjallinen palautekaavake ei ole lapsille sopivin tapa antaa palautetta.

Lapsitutkimuksien avulla on alettu ymmärtää, että lapsilla on paljon tietoa, ideoita sekä näkökulmia, joita ei aikuisilla välttämättä ole ja jotka he pystyvät tuomaan esiin eri tavoin. Lapsilla on aivan omanlainen, aikuisista erilainen, tapansa ajatella. Lapsilla saattaakin usein olla asioihin sellainen näkökulma, jota aikuiset eivät tule edes ajatelleeksi. Palautteenkeruun avulla annetaan lapsille mahdollisuus vaikuttaa heille suunnatun toiminnan suunnitteluun, itse toimintaan sekä sen arviointiin. Lasten päästessä vaikuttamaan omiin asioihinsa ollaan lähempänä lasten osallisuutta.

Tässä materiaalissa on koottuna viisi erilaista palautteenkeruumenetelmää, joita kokeiltiin osana kehittämistyötä. Toiminnalliset palautteenkeruumenetelmät valittiin niin, että menetelmät olisivat mahdollisimman erilaisia, jotta ne palvelisivat mahdollisimman monien erilaisten palautteenantajien kykyä antaa palautetta.

Palautteenkeruumenetelmien joukkoon valikoitui yksi narratiivinen menetelmä (aihesadutus), kaksi erilaista kuvallista menetelmää (palauteaulu ja palautejana) yksi taidelähtöinen palautteenkeruumenetelmä (kirjepalaute) sekä lisäksi palautetta kerättiin liikennevalojen avulla.

Kerro vaan, minä kuuntelen

...

Tämän materiaalin ohjeissa puhutaan asiakkaana lapsesta, koska kehittämistyön kohderyhmänä olivat alakouluikäiset lapset. Menetelmät ovat kuitenkin sellaisia, että niitä voi helposti soveltaa erilaisille ja eri-ikäisille asiakkaille.

Palautteenkeruussa tärkeää on kertoa palautteenantajille mistä palautetta kerätään, kenelle saatu palaute menee, mihin palautetta käytetään ja mihin palautetta antamalla voi vaikuttaa. Ilman todellista mahdollisuutta vaikuttaa, on palautteenkin kerääminen turhaa.

Palautteen dokumentointi on tärkeää ja se kannattaa suunnitella huolella etukäteen, koska ilman hyvin dokumentoitua palautetta on vaikeaa myöhemmin palata saatuun palautteeseen tai raportoida sitä.

Materiaali on suunnattu palautteenkeruun välineeksi kaikille niille, jotka omissa toimintaympäristöissään haluavat aidosti mahdollistaa lapsen äänen kuulemisen ja vaikutusmahdollisuuden palautteenkeruun avulla.

*Saadun
palautteen
dokumentointi
on tärkeää!*

...

Erilaisia palautteen
dokumentointitapoja
ovat esimerkiksi:

valokuvaaminen

taulukointi

kirjaaminen

videointi

Saara Heikkinen & Henna-Maria Partanen, Turussa 26.10.2016

Johdanto • 2

Kerro vaan, minä kuuntelen

...

Aihesadutus

Sadutusta voi käyttää myös palautteenkeruussa. Tällöin lapselle annetaan valmis aihe, joka liittyy asiaan, josta halutaan palautetta. Aiheesta voi keksiä orientoivan alkutarinan, joka luetaan lapselle sadutuksen aluksi tai lasta voidaan vain pyytää kertomaan tarinaa määritellystä aiheesta. Menetelmässä kertoja eli sadutettava kertoo sadun, jonka kirjaaja eli saduttaja kirjaa ylös juuri niin kuin sadutettava tarinan kertoo. Tarinan loputtua saduttaja lukee tarinan ääneen ja sadutettavalla on mahdollisuus vielä muuttaa tarinaa halutessaan.

Esivalmistelut:

- Keksi tarinaan alku, josta lapset jatkavat tarinaa esimerkiksi "Olipa kerran Sudenpenturyhmä Pikkuhukat, jotka olivat kerääntyneet kertomaan satua menneestä partiovuodesta. He kertoivat näin.." tai määrittele aihe lyhyesti "Kerro satu menneestä partiovuodesta."
- Suunnittele etukäteen missä tilassa ja minkä kokoisessa ryhmässä haluat saduttaa
- Varaa tarpeeksi aikaa

Tarvikkeet:

- Kynä ja paperia tarinan ylös kirjaamiseen
- Dokumentointivälineet

Työskentely:

- Kerro ohjeistus lapselle "Kerro minulle satu, sellainen kuin itse haluat. Kirjaan sen juuri niin kuin sen minulle kerrot. Lopuksi luen tarinasi, ja voit muuttaa tai korjata sitä, mikäli haluat."
- Lue lapselle orientoiva alkutarina tai lisää aihe ohjeistukseen
- Aikuinen kirjoittaa satua ylös lapsen kertoessa
- Lapsi saa kertoa niin pitkän sadun kuin haluaa
- Lopuksi aikuinen lukee sadun lapselle ja lapsi saa halutessaan tehdä siihen muutoksia

Vinkiksi!

- Voit saduttaa millaisessa ryhmässä tahansa, pareittain tai vain yhtä lasta.
- Ryhmäsadutuksessa lapset kertovat yhteistä satua. Tällöin lopuksi saa muuttaa vain kohtia, jotka on itse kertonut.
- Jos ryhmässäsi on useampi lapsi, kannattaa ottaa mukaan "vuoroesine", jonka haltijalla on sadunkerronta vuoro.

Kerro vaan, minä kuuntelen

Liikennevalopalaute

Liikennevaloja käytetään usein lasten toiminnan ohjauksessa. Ne toimivat kuitenkin hyvin myös palautteenkeruussa. Tällöin värien merkitykset ovat: vihreä = kyllä tai olen samaa mieltä, keltainen = en osaa sanoa tai en tiedä ja punainen = ei tai olen eri mieltä. Liikennevalopalautetta on helppo varioida erilaisille ryhmille ja asiakkaille ja sen avulla pystyy saamaan tiettyihin teemoihin rajattua palautetta.

Esisivelmistelut:

- Tee valmiiksi tarvittava määrä liikennevalomerkkejä, jokaiselle palautteen antajalle punainen, vihreä ja keltainen ympyrä
- Keksitään palautteen aihepiiriin sopivat väittämät
- Suunnittele miten väittämät käydään läpi. Kerrotaanko ne suullisesti vai kirjoitetaanko esimerkiksi taululle?

Tarvikkeet:

- Valmiit liikennevalomerkit jokaiselle osallistujalle
- Jos kirjoitat väittämät taululle, tarvitset taulun sekä liituja/tusseja
- Dokumentointivälineet

Työskentely:

- Käydään lasten kanssa läpi liikennevalojen värit ja niiden merkitykset
- Aikuinen kirjoittaa väittämän taululle ja/tai lukee sen ja varmistaa, että lapset ovat ymmärtäneet väittämän
- Lapset saavat miettiä minkä värisen liikennevalon valitsevat kulloisenkin väittämän kohdalla
- Kun kaikki ovat valinneet liikennevalonsa, liikennevalot voidaan esimerkiksi kiinnittää taululle tai nostaa ilmaan, riippuen aikuisen valitsemasta tavasta purkaa väittämät
- Dokumentoi lasten antamat vastaukset

Vinkiksi!

- Liikennevaloja voidaan käyttää minkäkokoisessa ryhmässä tahansa
- Väittämät voidaan purkaa eri tavoin esimerkiksi nostamalla valitut liikennevalomerkit ilmaan aikuisen antaessa luvan tai kiinnittämällä ne taululle kirjoitetun väittämän alle esimerkiksi sinitaralla
- Liikennevalopalautetta voidaan myös varioida niin, että suuremmassa tilassa seinille on ripustettu punainen, keltainen sekä vihreä iso kartonki ja lasten tulee juosta jokaisen väittämän kohdalla valitsemansa värin luokse
- Varmista aina työskentelyn aikana, että lapsi on varmasti ymmärtänyt väittämät. Helpota tai selitä väittämät tarvittaessa!

Kerro vaan, minä kuuntelen

Janapalaute

Kuvien ja symbolien avulla lapset saattavat pystyä ilmaisemaan sellaisia asioita, joita he eivät välttämättä pysty ilmaisemaan verbaalisesti. Janapalautteeseen voi vaihtaa ryhmästä riippuen erilaisia symboleita, jolloin palautteenanto helpottuu tai tulee haasteellisemmaksi. Erilaisia symboleja voi olla esimerkiksi perinteiset hymynaamat, säätilat (aurinkoinen-myrskyinen/kuuma-kylmä), numerot ja värit (lämmin-kylmä/vaalea-tumma).

Esivalmistelut:

- Valitse haluamasi symbolit ja piirrä/tulosta ne valmiiksi
- Tee väittämiä liittyen asiaan josta haluat palautetta, esimerkiksi "Minusta Sudenpentujen ryhmähenki on tällainen."
- Tee jana esimerkiksi maalarinteipillä lattialle tai asfalttitiiduilla ulos
- Asettele janalle valmiiksi valitut kuvat. Kuvat asetetaan niin, että ääripäitä esittävät kuvat ovat janan eri päissä. Esimerkiksi aurinkoa esittävä kuva vasemmassa päässä ja myrskyä esittävä kuva oikeassa.

Tarvikkeet:

- Maalarinteippiä/asfalttitiituja
- Valitut symbolit
- Dokumentointivälineet

Työskentely:

- Aikuinen lukee väittämän kerrallaan ääneen lapselle (helpota tai selitä väittäjä tarvittaessa)
- Lapsi saa mennä valitsemansa kuvan kohdalle seisomaan sen mukaan mitä mieltä on väittäjästä
- Lapsilta voi vielä tarvittaessa kysyä tarkentavia kysymyksiä tai antaa heille vielä mahdollisuus harkita vastaustaan uudelleen
- Dokumentoi lapsen antamat vastaukset

Vinkiksi!

- Janapalautetta voi käyttää myös ryhmässä, huomioi tällöin kuitenkin toisten lasten mahdollinen vaikutus lapsien vastauksiin
- Pidentämällä janaa (esimerkiksi ulkona tai liikuntasalissa) lapset voivat juosta janalla, jolloin palautteenantotilanteesta saa liikunnallisemman
- Varmista aina työskentelyn aikana, että lapsi on varmasti ymmärtänyt väittämät. Helpota tai selitä väittämät tarvittaessa!

Kerro vaan, minä kuuntelen

Kirjepalaute

Piirtäminen on lapsille luonteva tapa itsensä ilmaisuun. Kuvia tuottamalla lapsi voi ilmaista tunteitaan sekä käsitellä kokemuksiaan suoraan tai symbolisesti. Koska kirjepalaute on taidelähtöinen ja luova väline, ei sen avulla saa välttämättä suoraa palautetta ja tarkkoja vastauksia valittuihin teemoihin. Toisaalta lasten piirustuksista ja etenkin kirjoituksista voi kuitenkin päätellä palautteiden sävyjä ja lapset saattavat nostaa esiin itselleen tärkeitä aiheita. Tehtyjä kirjeitä ei saa kuitenkaan tulkita liikaa. Jos aikuinen haluaa tarkennusta palautteesta, voi lasta pyytää kertomaan omasta kirjeestään. Kuvaan liittyvä kerronta avaa piirroksiin uusia ulottuvuuksia.

Esivalmistelut:

- Päättää etukäteen kenelle kirje ”lähetetään”, esimerkiksi Sudenpenturyhmän vetäjälle
- Keksi lapsille ohje kirjeen aloitukseen. Esimerkiksi ”Piirrä kirje minulle siitä, mitä ajattelet kuluneesta partiovuodesta.”

Tarvikkeet:

- Kirjekuori jokaiselle kirjeen tekijälle
- Värikyniä esimerkiksi vahaliituja, tusseja tai puuvärejä
- Paperia
- Dokumentointivälineet

Työskentely:

- Kerro lapsille ohje, jonka mukaan lasten tulisi alkaa piirtää
- Lapset piirtävät kirjeet itsenäisesti
- Kirjeiden valmistuttua lapset voivat halutessaan kertoa mitä ovat piirtäneet joko vain aikuiselle tai koko ryhmälle
- Lopuksi kirjeet suljetaan kirjekuoriin ja ”lähetetään” valitulle saajalle

Vinkiksi!

- Kirjepalautetta voi käyttää yksin tai ryhmässä. Ryhmässä lapset voivat tehdä jokainen oman kirjeensä tai esimerkiksi yhden ison kirjeen yhdessä
- Kirjeet voi myös halutessaan kirjoittaa piirtämisen sijaan tai piirroksiin voi lisätä tekstiä
- Kirjeiden tekemiseen voi käyttää myös esimerkiksi maalaamista ja sormivärejä

Kerro vaan, minä kuuntelen

Palautetaulu

Kuvat ja symbolit auttavat lapsia ilmaisemaan mielipiteitään ja kertomaan tunteistaan ja kokemuksistaan varsinkin, jos ajatusten sanoittaminen on vaikeaa. Palautetaulussa lapsi saa valita valmiiksi kerätyistä kuvista hänen palautteeseensa sopivimmat kuvat. Tällöin lapselle ei tule painetta siitä, että hänen pitäisi esimerkiksi itse piirtää tai sanoittaa palautettaan. Valmiista kuvista lapsi saattaa helpommin saada ideoita omaan palautteeseensa.

Esivalmistelut:

- Kerää paljon erilaisia kuvia ja sekä tekstejä esimerkiksi leikkaamalla lehdistä tai tulostamalla netistä

Tarvikkeet:

- kartonkia
- Liimaa
- Erilaisia kyniä
- Dokumentointivälineet

Työskentely:

- Levitä keräämäsi kuvat sekä tekstit esimerkiksi pöydälle/lattialle
- Käy kuvat ja tekstit sekä niiden merkitykset lapsen kanssa läpi ja varmista, että lapsi on ymmärtänyt ne
- Kerro lapselle mihin asiaan liittyen hänen tulee valita kuvia ja tekstejä (mistä asiasta haluat palautetta)
- Anna lapsen valita itse kuvia sekä tekstejä ja liimata ne palautetauluun
- Lapsi voivat kertoa ja tarkentaa miksi hän valitsi juuri kyseiset kuvat ja tekstit

Vinkiksi!

- Kuvien kannattaa esittää mahdollisimman paljon erilaisia tunnetiloja sekä positiivisia ja negatiivisia asioita
- Tekstien tulee olla mahdollisimman monipuolisia
- Valitse kuvat ja tekstit lasten iän ja kehitystason mukaisesti (nuoremmille helposti ymmärrettäviä tunteita ym.)
- Palautetaulu voidaan toteuttaa myös ryhmässä. Ryhmässä lapset voivat tehdä omat taulunsa tai yhdessä ison palautetaulun

Kerro vaan, minä kuuntelen

• • •

Lähteet

Karlsson, L. 2012. Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen ja toiminnan poluilla. Teoksessa Karlsson, L. & Karimäki, R. (toim.) Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan. 2., korjattu painos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino/Suomen kasvatustieteellinen seura.

Karlsson, L. 2014. Sadutus. Avain osallisuuden toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-kustannus.

Roos, P. 2016. Mitä kuuluu? Lapsen kertomukset ja osallisuus päiväkotiarjessa. Vaasa: Waasa Graphics Oy.

Vilén, M.; Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. 3. uudistettu painos. Helsinki: WSOY.

Vilén, M.; Vihunen, R.; Vartiainen, J.; Siven, T.; Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2011. Lapsuus erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOYpro Oy.